

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Η Πολιτική της Ελλάδας προς την ΠΓΔΜ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Χαράλαμπος Παπασωτηρίου

Φοιτήτρια: Μπαχουμά Ελένη του Γερασίμου

Πειραιάς, Οκτώβριος 2010

Ευχαριστίες

Θερμές ευχαριστίες απευθύνω προς τον επιβλέποντα Καθηγητή κ. Πατασωτηρίου Χαράλαμπο για τη βοήθεια του στη διαμόρφωση του θέματος της παρούσας εργασίας, καθώς και για τη δυνατότητα αμεσότητας στην επικοινωνία που τον διέκρινε, η οποία αποτέλεσε ανεκτίμητη βοήθεια για την περάτωση της εν λόγω διπλωματικής εργασίας.

Η Εξωτερική Πολιτική της Ελλάδας στα Βαλκάνια στα πλαίσια της ΕΕ υπό το πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού: Η περίπτωση της ΠΓΔΜ

Σημαντικοί Όροι: «Μακεδονικό Ζήτημα», εθνικό συμφέρον, εδαφική ακεραιότητα, αλυτρωτισμός, Ευρωπαϊκή Ένωση

Περίληψη

Είναι γεγονός, ότι με το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και του διπολικού κόσμου επήλθαν συγκλονιστικές αλλαγές στα Βαλκάνια. Ο απολογισμός της προηγούμενης δεκαετίας ήταν αφενός η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας μέσα από τις γνωστές αιματηρές εθνοτικές συγκρούσεις και, αφετέρου οι ανεξαρτητοποιήσεις του συνόλου των σοσιαλιστικών γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών. Ωστόσο, οι αλλαγές αυτές και συγκεκριμένα η ανακήρυξη της ανεξαρτησίας της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας με την ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» δεν μπορούσαν παρά να επηρεάσουν αρνητικά και την Ελλάδα. Το ζήτημα της ονομασίας, το οποίο μέχρι σήμερα παραμένει άλυτο, και η συνεχιζόμενη αδιαλλαξία της ΠΓΔΜ στο θέμα αυτό έχουν δικαιολογημένα προκαλέσει την έντονη δυσφορία και αγανάκτηση της Ελλάδας.

Λόγω της άναρχης δομής του διεθνούς συστήματος, τα κράτη -ως ορθολογικά όντα- πρέπει να επιδιώκουν και να υπερασπίζονται το εθνικό τους συμφέρον και την ασφάλεια τους, λαμβάνοντας πάντα υπόψη τους τη σχέση κόστους-οφέλους, διαφορετικά τα κράτη τιμωρούνται, όταν αμελούν να προστατέψουν τα ζωτικά τους συμφέροντα ή όταν επιδιώκουν εκπλήρωση στόχων πέραν των δυνατοτήτων τους. Κάτω από αυτό το πρίσμα, επιχειρείται στην παρούσα εργασία η αποτύπωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ, απ' το 1990 έως και σήμερα, και συγκεκριμένα η αποτύπωση της στρατηγικής που επιλέγει κάθε φορά η Ελλάδα προκειμένου να διασφαλίσει και να μεγιστοποιήσει το εθνικό της συμφέρον.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελίδα
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	I
Προλογικό Σημείωμα	II
Κεφάλαιο 1: Εισαγωγή	σελ.1-2
Κεφάλαιο 2: Η πορεία διαμόρφωσης του νέου Διεθνούς Περιβάλλοντος	σελ. 3-5
Κεφάλαιο 3: Το ιδιαίτερο Βαλκανικό Περιβάλλον και οι επιπτώσεις στην ελληνική εξωτερική πολιτική	
3.1: Το «Βαλκανικό Πάζλ»	σελ. 6-14
3.2: Οι επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής	σελ. 15-16
Κεφάλαιο 4: Η επισφαλής δράση του Διεθνούς Παράγοντα στην Βαλκανική Σκακιέρα	σελ. 17-22
Κεφάλαιο 5: Η σύνδεση της Ρεαλιστικής Προσέγγισης με την ελληνική Βαλκανική Πολιτική	
5.1: Πολιτικός Ρεαλισμός	σελ. 23-25
5.2: Η περίπτωση της ΠΓΔΜ (περίοδος 1990-1995)	σελ. 26-34
5.3: Ευκαιρίες και Λάθη	σελ. 35-51
5.4: Η περίπτωση της ΠΓΔΜ (περίοδος 1995 έως και σήμερα)	σελ. 52-59
5.5: Αποτίμηση	σελ. 60-69
Κεφάλαιο 6: Η Ελλάδα στα Δυτικά Βαλκάνια, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης	σελ. 70-74
Κεφάλαιο 7: Επίλογος	σελ. 75-79
Βιβλιογραφία	σελ. 80-82
Ελληνική (βιβλία)	
Ξενόγλωσση (βιβλία και άρθρα)	

Κεφάλαιο 1^ο

Εισαγωγή

Η εξέταση της περίπτωσης της πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ) δεν αποτελεί τυχαία επιλογή. Πράγματι, το «Μακεδονικό Πρόβλημα» αποτελεί κατά τα τελευταία έτη ένα μεγάλο βαρίδι για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Η εμμονή των Σκοπίων στην ψευδωνυμία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» και παράλληλα στην άσκηση εχθρικής αλυτρωτικής προπαγάνδας σε βάρος της Ελληνικής Μακεδονίας αποτελεί το κύριο σημείο τριβής ανάμεσα στην Ελλάδα και στα Σκόπια, καθώς και την κορυφή του παγόβουνου, κάτω απ' το οποίο υφέρπουν ζητήματα μειονοτικά, πολιτιστικά και εδαφικά.

Στόχος της παρούσας μεταπτυχιακής εργασίας είναι να εξεταστεί η εξωτερική πολιτική της Ελλάδας απέναντι στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και ταυτόχρονα να ερμηνευθεί από τη σκοπιά του πολιτικού ρεαλισμού. Η περίοδος που θα εξεταστεί καλύπτει το διάστημα απ' τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας (1990) έως σήμερα.

Αρχικά, στην εν λόγω εργασία παρουσιάζονται οι θεμελιώδεις αλλαγές που προήλθαν απ' το τέλος του ψυχρού πολέμου και του διπολικού κόσμου, καθώς και η εγκαίνιαση μιας νέας εποχής ρευστότητας, αστάθειας και ανασφάλειας για το Διεθνές Σύστημα, η οποία στην περιοχή της βαλκανικής χερσονήσου εκδηλώθηκε με εθνικές συρράξεις και συνοριακές μεταβολές. Επίσης, εξετάζεται η στάση της Ελλάδας απέναντι στην διαδικασία της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας και ο αντίκτυπος της ελληνικής διπλωματίας στην Διεθνή Κοινότητα. Επιπλέον, αναφέρεται ο ρόλος του Διεθνούς Παράγοντα (ΟΗΕ, ΝΑΤΟ, ΕΕ) κατά την μεταδιπολική περίοδο, καθώς και σε πιο βαθμό ο τελευταίος αποτέλεσε εγγύηση ασφάλειας για τους πρώην υπόδουλους λαούς της Σοβιετικής Ένωσης.

Στη συνέχεια, κρίνεται αναγκαίο να γίνει μια συνοπτική παρουσίαση των βασικών αρχών του πολιτικού ρεαλισμού, καθώς βάσει των τελευταίων γίνεται μια προσπάθεια για την αποκωδικοποίηση των αιτιών της ελληνικής Βαλκανικής Πολιτικής απέναντι στην ΠΓΔΜ. Το χρονικό διάστημα που εξετάζεται καλύπτει δύο μεγάλες περιόδους, όπου η κάθε περίοδος χαρακτηρίζεται από διαφορετικούς τρόπους προσέγγισης και, κατά συνέπεια, από διαφορετικές πολιτικές της Ελλάδας απέναντι στα Σκόπια. Στη συνέχεια, γίνεται αποτίμηση της κάθε περιόδου, καταλήγοντας σε συγκροτημένες και θεμελιωμένες προτάσεις για μια νέα ελληνική βαλκανική πολιτική.

Τέλος, γίνεται μία σύντομη αναφορά στην ευρωπαϊκή πορεία των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, καθώς και στο βαθμό συμβολής της Ελλάδας στην ταχεία και ομαλή ενσωμάτωση των χωρών αυτών στην ευρωπαϊκή οικογένεια, προκειμένου να διασφαλιστεί μια υγιής διαβαλκανική συνεργασία και σταθερότητα, προς όφελος όλου του βαλκανικού υποσυστήματος.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

Κεφάλαιο 2^ο

Η πορεία διαμόρφωσης του Νέου Διεθνούς Περιβάλλοντος

Το τέλος του ψυχρού πολέμου ανέτρεψε τα γεωπολιτικά δεδομένα και εγκαινίασε μια νέα εποχή στις διεθνείς σχέσεις. Το διεθνές περιβάλλον άλλαξε με μεγάλη ταχύτητα. Η σημαντικότερη αλλαγή, θα λέγαμε ότι αφορούσε τον διεθνή καταμερισμό ισχύος, όπου το παραδοσιακό διπολικό σύστημα, που διήρκεσε σχεδόν μισόν αιώνα από το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου μέχρι το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, αντικαθίσταται από ένα πολυπολικό σύστημα. Παρά την αναμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ¹, το νέο διεθνές σύστημα κυριαρχείται και από άλλες τέσσερις μεγάλες δυνάμεις: Ρωσία, Κίνα, Ιαπωνία και Ενωμένη Ευρώπη.

Απ' το τέλος της δεκαετίας του 1980, σηματοδοτήθηκε η έναρξη μιας «νέας εποχής» ή «μιας νέας τάξης πραγμάτων». Η νεοφιλελεύθερη σχολή σκέψης αντιμετώπισε με αισιοδοξία τη νέα μεταψυχροπολεμική περίοδο, αφού μετά την κατάρρευση του υπαρκτού σοσιαλισμού, τη πτώση των τειχών και τη συνακόλουθη νίκη του λεγόμενου φιλελεύθερου μοντέλου, η ανθρωπότητα έφτασε στο «τέλος της ιστορίας».²

Στο νέο αυτό κόσμο, η εξάπλωση της δημοκρατίας και της οικονομίας της αγοράς εκτοπίζει τις διαμάχες ανάμεσα στα έθνη, όπου τα τελευταία, χωρίς ιδιοτέλειες και συγκρουόμενα συμφέροντα, καταφεύγουν στην αρμονική συνεργασία, προκειμένου να αποφευχθεί η πιθανότητα πολέμου. Συνεπώς, οι φιλελεύθεροι ιδεαλιστές πιστεύουν ότι, ενόσω θα επεκτείνεται η δημοκρατία και ο καπιταλισμός, παράλληλα θα εξαπλώνεται και η σταθερότητα στο διεθνές σύστημα.

Επιπλέον, σε ένα τέτοιο ιδεατό κόσμο, οι διεθνείς οργανισμοί έχουν καθοριστική σημασία για την κατοχύρωση και εδραίωση της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας, αποτρέποντας κατ' αυτό τον τρόπο τους κινδύνους του πολέμου και δημιουργώντας παράλληλα μηχανισμούς για την ειρηνική επίλυση των διαφορών.³ Έτσι, η λήξη της ιδεολογικοπολιτικής αντιπαράθεσης και η κατάρρευση της

¹ Ενώ οι ΗΠΑ κατέχουν μια αδιαμφισβήτητη στρατιωτική υπεροχή, στον οικονομικό-εμπορικό τομέα οι δυνατότητές τους είναι σαφώς περιορισμένες, παρά το προβάδισμά τους σε ορισμένους τομείς υψηλής τεχνολογίας.

² Βλ. αναλυτικά Fukuyama, Francis, «The End of History?», *National Interest*, Summer 1989, σελ 3-18

³ Ωστόσο, τα επιχειρήματα των φιλελεύθερων ιδεαλιστών φαίνεται ότι «κονιορτοποιήθηκαν» με το πρόσφατο πόλεμο στο Ιράκ, αφού αποδείχθηκε με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο ότι η κυρίαρχη στρατιωτική δύναμη πλανήτη επέβαλε τη θέλησή της ισοπεδώνοντας τον ΟΗΕ ως σύστημα συλλογικής ασφάλειας, παρά τις διεθνείς αντιδράσεις.

Σοβιετικής Ένωσης θεωρήθηκε ως μία ευκαιρία για να επικρατήσουν διεθνώς οι επιταγές του «φιλελεύθερου ιδεαλισμού».

Σε αντίθεση με τους νεοφιλελεύθερους, οι ρεαλιστές ξεκίνησαν από μια πιο απαισιόδοξη αφετηρία, ότι το διεθνές σύστημα ήταν και θα εξακολουθήσει να είναι άναρχο. Με άλλα λόγια, αυτό σημαίνει ότι στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει μία δύναμη που να μπορεί να επιβάλλει ολοκληρωτικά τη θέλησή της σε όλο το φάσμα και σε όλες τις εκφάνσεις των διεθνών σχέσεων του πλανήτη. Δεν υφίσταται, δηλαδή, μια «παγκόσμια κυβέρνηση».

Κατά τους Ρεαλιστές, το διεθνές σύστημα είναι ασταθές γιατί υποβόσκουν στα θεμέλιά του τα αίτια πολέμου (π.χ. άνιση ανάπτυξη, επαναστατικές αξιώσεις, αναθεωρητικές συμπεριφορές, ανεξέλεγκτα διεθνικά φαινόμενα). Τα εν λόγω αίτια πολέμου επηρεάζουν αφενός τη συμπεριφορά των κρατών (άσκηση επιθετικής – αμυντικής βίας) και αφετέρου τη λειτουργία των διεθνών θεσμών, όπου οι τελευταίοι είτε αδρανούν είτε καθίστανται εξαρτημένες μεταβλητές της ισχύος. Άλλωστε, οι διεθνείς οργανισμοί δεν διαθέτουν θεσμική αξιοπιστία και πολιτική αποτελεσματικότητα, για να ειρηνεύσουν την ανθρωπότητα και να προστατεύσουν τον πλανήτη, από τις καταστροφές των πολέμων, των περιβαλλοντικών εγκλημάτων και της νέας βαρβαρότητας. Σε ένα τέτοιο, λοιπόν, περιβάλλον τα κράτη πρέπει από μόνα τους να μεριμνήσουν για την ασφάλειά τους και για την εξισορρόπηση των αντιπάλων.

Πράγματι, το τέλος του διπολισμού δεν έφερε σταθερότητα αλλά αστάθεια. Όχι μόνο δεν μειώθηκαν, αλλά αντίθετα αυξήθηκαν οι συγκρούσεις και οι ανταγωνισμοί. Συνεπώς, οι προβλέψεις των ρεαλιστών μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου, όσον αφορά στην αύξηση της στρατηγικής αστάθειας στην περιφέρεια του διεθνούς συστήματος μέχρι στιγμής επαληθεύτηκαν πλήρως.⁴ Η κατάρρευση της ΕΣΣΔ και το συνεπακόλουθο τέλος του διπολισμού διευκόλυναν την έναρξη συγκρούσεων, οι οποίες θα ήταν αδιανόητες κατά τη διάρκεια του ψυχρού πολέμου, όπως για παράδειγμα οι δύο πόλεμοι στον Κόλπο, οι συγκρούσεις στην Πρώην Γιουγκοσλαβία, η κρίση στο Αφγανιστάν κλπ.

⁴ Ορισμένοι παράγοντες που διευκόλυναν την περιφερειακή αστάθεια και ανασφάλεια του διεθνούς συστήματος θα λέγαμε ότι ήταν: η αύξηση γεωπολιτικών-γεωοικονομικών ανταγωνισμών, η κλιμάκωση των συγκρούσεων στον Τρίτο Κόσμο και μεταξύ Βορρά-Νότου, η αύξηση του εθνικισμού και τέλος η διασπορά των όπλων μαζικής καταστροφής, καθώς και των τεχνολογιών που συμβάλλουν στην κατασκευή τέτοιων όπλων. Βλ αναλυτικά Πλατιάς, Αθανάσιος 1995, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα- Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 173-194

Ενώ, λοιπόν, στην μεταψυχροπολεμική εποχή επικράτησε ένα πνεύμα αισιοδοξίας και ελπίδας ότι θα εξαπλωθούν διεθνώς οι αξίες του φιλελεύθερου ιδεαλισμού, στην πραγματικότητα ο νεοφιλελευθερισμός αυτοδιαψεύδεται και το διεθνές σύστημα εξακολουθεί να παραμένει άναρχο. Στην ουσία αυτό που συμβαίνει είναι, ότι οι αρχές του νεοφιλελεύθερου μοντέλου υλοποιούνται κυρίως στις σχέσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, αλλά όχι σε περιφερειακές περιοχές χαμηλού διεθνούς ενδιαφέροντος, που συνεχίζουν να ισχύουν οι κανόνες της Realpolitik.⁵

⁵ Βλ. Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος 1994, *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα σελ.76-77

Κεφάλαιο 3^ο

Το ιδιαίτερο Βαλκανικό Περιβάλλον και οι επιπτώσεις στην ελληνική εξωτερική πολιτική

3.1: Το «Βαλκανικό Πάζλ»

Το τέλος του διπολισμού και η κατάρρευση του Σοβιετικού συνασπισμού επέφεραν μια σειρά από πολιτικές και καθεστωτικές αλλαγές αρχικά στην ανατολική Ευρώπη και στη Σοβιετική Ένωση και στη συνέχεια στη νοτιοανατολική Ευρώπη. Ο σοσιαλισμός κατέρρευσε, ως κοινωνικοπολιτικό και οικονομικό μοντέλο και τα πρώην κομμουνιστικά κράτη εισήλθαν σε μια νέα ιστορική περίοδο εξαιρετικά κρίσιμη για το μέλλον τους.

Μολονότι η απειλή αντιπαράθεσης στρατιωτικής ισχύος μεταξύ των δύο πόλων ισχύος εξαλείφθηκε, η ευρύτερη περιοχή μας δοκιμάστηκε από πολεμικές περιπέτειες με σοβαρές ανακατατάξεις. Αν όμως η κατάρρευση του σιδηρού παραπετάσματος προκάλεσε μια δραματική αλλαγή σε σύντομο χρονικό διάστημα, υπάρχουν εξελίξεις που πραγματοποιήθηκαν και συνεχίζονται να γίνονται με πολύ αργότερους ρυθμούς μεταβάλλοντας τον κόσμο που ζούμε.

Η κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού κυρίως αλλά και η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, είχαν ως αποτέλεσμα να μεταβληθεί ριζικά τόσο ο πολιτικός χάρτης της Ευρώπης, όσο και η κατάσταση στα γειτονικά μας Βαλκάνια. Όλοι οι βόρειοι γείτονες μας βρέθηκαν είτε σε μια ιδιαίτερα δύσκολη φάση μετάβασης προς τη δημοκρατία και την ελεύθερη οικονομία, είτε, ακόμη χειρότερα, στη δίνη συγκρούσεων και αναταραχών. Φαινόμενα, όπως ο εθνικισμός, ο μεγαλοϊδεατισμός η εθνική ολοκλήρωση και πρακτικές, όπως οι εθνικές εκκαθαρίσεις, οι ένοπλες συγκρούσεις, οι οικονομικοί αποκλεισμοί, σημάδεψαν τις επιλογές εξωτερικής πολιτικής των χωρών αυτών τόσο σε διμερές, όσο και σε πολυμερές επίπεδο.⁶

Σημειώνουμε, ότι κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου το Βαλκανικό Υποσύστημα απολάυανε μία περίοδο σταθερότητας και σχετικής ειρήνης. Αξίζει να αναφερθεί ότι, το διπολικό σύστημα αποδείχθηκε πολύ πιο σταθερό από το

⁶ Βλ. Κοντολής Χαράλαμπος 2003, «Σχέσεις Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας στο Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον. Παραδοσιακές Συμμαχίες, Νέες Ρεαλιστικές Προοπτικές», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β΄», εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ 491

πολυπολικό. Αυτό οφείλεται στο γεγονός: ότι ο αριθμός των ανταγωνισμών είναι ο μικρότερος πιθανός, πράγμα που μειώνει την πιθανότητα πολέμου, η αποτροπή είναι ευκολότερη γιατί η ισορροπία δυνάμεων είναι πιο εύκολο να διατηρηθεί, η αποτροπή είναι πιο εύκολη γιατί λανθασμένοι υπολογισμοί σχετικά με το συσχετισμό δυνάμεων και τη δύναμη της θέλησης του αντιπάλου, είναι λιγότεροι και σπανιότεροι και τέλος, η συνεργασία είναι πιο εύκολη, όταν οι βασικοί δρώντες είναι λίγοι.⁷

Ωστόσο, από την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων, τα Βαλκάνια βρίσκονται σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο ασταθές πεδίο πολιτικής και οικονομικής αρνητικής αλληλεπίδρασης, όπου ο εθνικισμός συμπορεύεται με την νεοϊδρυθείσα, ελεύθερη οικονομία και όπου οι ιστορικές αντιπαλότητες και τα πάθη αναβιώνουν σε ένα σκηνικό ημι-ανάπτυξης, δημοσιονομικής διαφθοράς και έλλειψης ανεκτικότητας. Με άλλα λόγια, τα Βαλκάνια παρουσιάζουν μια εικόνα βίαιης ρήξης, όπου οι παλιοί εθνικισμοί αναβιώνουν, οι συγκρούσεις διαχέονται και η διάθεση για συμβίωση έχει πλήρως εξανημιστεί.

Σ' αυτό, λοιπόν, το θολό και περίπλοκο τοπίο της διεθνούς πολιτικής, οι εξελίξεις στα Βαλκάνια χαρακτηρίζονται από ρευστότητα, αστάθεια και αβεβαιότητα. Καμία απ' τις κύριες δυτικές επεμβάσεις δεν προήγαγε την ειρήνη, την σταθερότητα και την ευημερία της περιοχής. Οι εθνικιστικοί πόλεμοι στα Βαλκάνια της προηγούμενης δεκαετίας, εκτός από πόνο, δάκρυα και αίμα, άφησαν εκκρεμότητες ικανές να διαιωνίζουν την καχυποψία και την ένταση μεταξύ των κρατών που ενεπλάκησαν στην Γιουγκοσλαβική κρίση ή προέκυψαν από αυτή.

Το Βαλκανικό πάζλ είναι σήμερα μια εκρηκτική σύνθεση στοιχείων όπως τα εθνοτικά και μειονοτικά πάθη, η έλλειψη δημοκρατίας, η φτώχεια και υπανάπτυξη, οι πολύμορφες επεμβάσεις του ξένου παράγοντα κ.λπ. Το συνολικό σκηνικό που προβάλλεται στον ορίζοντα είναι το ακόλουθο:

Μια παραπταίουσα πολιτικά Αλβανία, με οικονομία στην άβυσσο της αδυναμίας και κοινωνικά προβλήματα που οδηγούν το λαό της στη μετανάστευση και την προσφυγιά. Είναι, δηλαδή, μια παραδοσιακή κοινωνία με έντονα τριτοκοσμικά χαρακτηριστικά. Στη μεταπολεμική, μάλιστα, περίοδο η Αλβανία ακολούθησε μία ακραία πολιτική απομονωτισμού, η οποία προβλήθηκε ιδιαίτερα απ' το καθεστώς του Εμβέρ Χότζα, μία εξέλιξη που της κόστισε πολύ ακριβά. Παρά την άσχημη οικονομική της κατάσταση, συνεχίζει να διεκδικεί το Κοσσυφοπέδιο, δημιουργεί καλές σχέσεις με

⁷ Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος 1995, *Το Νέο Διεθνές σύστημα. Ρεαλιστική προσέγγιση διεθνών σχέσεων*, Αθήνα, εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 173-174

την Τουρκία και ενδιαφέρεται για την αλβανική μειονότητα στη Δημοκρατία των Σκοπίων.

Οι Σλοβένοι και Κροάτες, που επιθυμούν την απόσχιση, βρίσκονται αντιμέτωποι σ' ένα σερβικό παράγοντα που τείνει να συσπειρώσει εδαφικά -σε μια μεγάλη Σερβία- όχι μόνο τα τμήματα της Κροατίας που κατοικούνται από την εκεί σημαντική Σερβική μειονότητα, αλλά και το Νότο, όπου η Δημοκρατία των Σκοπίων διακήρυξε και αυτή την ανεξαρτησία της και αναζητά την αναγνώριση της "μακεδονικής εθνότητας", παρακλάδι της οποίας θεωρεί ότι βρίσκεται ως μειονότητα και στην Ελλάδα.

Τη Βουλγαρία, που επηρεάζεται σοβαρά από την εκεί υπάρχουσα τουρκογενή μουσουλμανική μειονότητα, με ότι συνεπάγεται αυτό στις σχέσεις της με την Τουρκία. Από την άλλη μεριά, ο βουλγαρικός μεγαλοϊδεατισμός, πρόσφατα αναγεννημένος, προσβλέπει στην απορρόφηση των "μακεδόνων" των Σκοπίων στη Μακεδονία του Πιρίν, αλλά γιατί όχι και προς την ελληνική Θράκη που οδηγεί στην έξοδο προς τις ζεστές θάλασσες.

Αλλά και η κατάσταση στη Ρουμανία δεν είναι καθόλου ενθαρρυντική αφού ζητήματα δημοκρατίας, ανάπτυξης, μειονοτικών εντάσεων και κοινωνικών αντιπαραθέσεων, διαγράφουν αβέβαιο το μέλλον της. Τέλος, η Τουρκία με μια επιδέξια κίνηση, πολιτικού και οικονομικού χαρακτήρα, προσπαθεί να εκμεταλλευτεί την ύπαρξη του λεγόμενου μουσουλμανικού τόξου, διευρύνοντας ποιοτικά τις σχέσεις της με τους βαλκάνιους γείτονες. Από την άλλη μεριά, όμως, γνωρίζει σοβαρά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, ζητήματα δημοκρατίας, ενώ το κουρδικό πρόβλημα αιμορραγεί επικίνδυνα γι' αυτήν.

Η επιβίωση των Βαλκανίων ήταν, πλέον, άμεση συνάρτηση του βαθμού των πολιτικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων που θα υιοθετούσαν. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι με την κατάρρευση του Υπαρκτού Σοσιαλισμού οι χώρες της βαλκανικής πλην της Ελλάδας, παρουσίασαν ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά:

(α) Όλες κινήθηκαν από ένα ολοκληρωτικό καθεστώς προς τη δημοκρατία.

(β) Σημειώθηκε μετακίνηση των χωρών αυτών από μια οικονομία σχεζιαζόμενη, κατευθυνόμενη και ελεγχόμενη απόλυτα από το κράτος, προς την οικονομία της αγοράς.

(γ) Αισθάνθηκαν ένα κενό ασφαλείας για την κάλυψη του οποίου επιδίωξαν την ένταξή τους στους Δυτικούς Οργανισμούς Άμυνας και Ασφάλειας και κυρίως στο ΝΑΤΟ.

(δ) Και τέλος παρατηρήθηκε μία απότομη αύξηση του εθνικισμού, στις βαλκανικές χώρες, η οποία στην περίπτωση της Γιουγκοσλαβίας έλαβε μεγάλες διαστάσεις.

Όμως, η μετάβαση τους προς τους δημοκρατικούς θεσμούς και το δυτικό οικονομικό μοντέλο της ελεύθερης αγοράς αποδείχθηκε ιδιαίτερα δύσκολη, δεδομένου ότι όλες σχεδόν οι χώρες της περιοχής (με εξαίρεση την Κροατία) αποτελούν μικρές σε μέγεθος και ασθενείς σε κατά κεφαλήν εισόδημα οικονομίες, διαθέτουν υψηλά ποσοστά ανεργίας και διακρίνονται από μία ανεπαρκή κοινωνική συνοχή.

Επιπλέον, η μεταβατική περίοδος διαφοροποιείται από χώρα σε χώρα.⁸ Η πολιτική παράδοση, τα εθνικά ζητήματα, ο βαθμός αποδοχής του προηγούμενου καθεστώτος, το επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης στην αφετηρία, ο τρόπος που έγινε η μετάβαση, οι μεταρρυθμιστικές εμπειρίες του παρελθόντος και εν τέλει το διεθνές περιβάλλον επηρεάζουν τον ρυθμό της αλλαγής, την κλίμακα των προβλημάτων και εντάσεων, τις οικονομικές επιδόσεις.⁹

Όσον αφορά όμως το τελευταίο απ' τα παραπάνω χαρακτηριστικά (τον νεοεμφανισθέντα εθνικισμό), σε συνδυασμό με τις μειονότητες που υπήρχαν στις Ομόσπονδες Δημοκρατίες και τις αυτόνομες περιοχές της Γιουγκοσλαβίας, στις οποίες δεν είχαν δοθεί όλα τα ανθρώπινα και μειονοτικά δικαιώματα, καθώς και το βεβαρυμμένο παρελθόν στις σχέσεις των υπόψη Δημοκρατιών, οδήγησαν σε ένοπλες συγκρούσεις. Ως τελικό αποτέλεσμα είχαμε τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και τη μετατροπή του Κοσσόβου σε προτεκτοράτο του ΟΗΕ, το οποίο όμως αργότερα κήρυξε μονομερώς την ανεξαρτησία του.

Η έναρξη της γιουγκοσλαβικής κρίσης αποτέλεσε τη βάση της δημιουργίας νέων κρατών.¹⁰ Οι ομόσπονδες γιουγκοσλαβικές δημοκρατίες από τον θάνατο του Τίτο το 1980, ευνοούμενες από τις διεθνείς συγκυρίες, (περεστρόικα, μείωση σοβιετικού κινδύνου κ.τ.λ.) είχαν εκδηλώσει τάσεις αυτονόμησης και

⁸ Για παράδειγμα, η μετάβαση στις περιπτώσεις της Βουλγαρίας και της Ουγγαρίας συντελέστηκε χωρίς παράπλευρες πολιτικές ή οικονομικές απώλειες, ενώ στις περιπτώσεις της Ρουμανίας και της Αλβανίας η μετάβαση είχε σημαντικό κόστος τόσο σε πολιτικό επίπεδο (μεγάλες αναταραχές) όσο και στο επίπεδο απώλειας ανθρώπινων ζωών. Ωστόσο, το κόστος ήταν πολύ μεγαλύτερο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η καθεστωτική μετάβαση πυροδότησε αλυτρωτισμούς ή εθνικές διεκδικήσεις (π.χ. Κροατία, Βοσνία-Ερζεγοβίνη).

⁹ Βλ. Καζάκος, Πάνος 1994, «Οικονομικές μεταρρυθμίσεις στην Ν.Α Ευρώπη», *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση. Ο ρόλος της Ελλάδας*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. σελ. 85

¹⁰ Τα νέα κράτη που προέκυψαν είναι η Σερβία και το Μαυροβούνιο που συνιστούν τη νέα Γιουγκοσλαβία, η Κροατία, η Σλοβενία, η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (ΠΓΔΜ) και η Βοσνία – Ερζεγοβίνη.

ανεξαρτητοποίησης. Η κατάρρευση του κομμουνισμού και το τέλος του διπολισμού σήμαναν την απαρχή μιας νέας εποχής. Πρώτες η Σλοβενία και η Κροατία κατόρθωσαν να εγκαταλείψουν την ομοσπονδία, να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους (25-06-1991) σε αναζήτηση ενός καλύτερου αύριου. Η ΠΓΔΜ και η Βοσνία εκδήλωσαν και αυτές τάσεις προς μια πορεία ουσιαστικής αυτονομίας των πολιτικών τους κατευθύνσεων και επιλογών, ενώ η Σερβία και το Μαυροβούνιο τάχθηκαν υπέρ της διατήρησης της Ομοσπονδίας με ισχυρή κεντρική κυβέρνηση.

Όπως αναμενόταν, ο Μιλόσεβιτς δεν αποδέχτηκε τις ανεξαρτησίες αυτές, γεγονός που τον οδήγησε σε στρατιωτική επέμβαση. Ο Σέρβος ηγέτης προσπάθησε εμφανώς να χρησιμοποιήσει το σερβικό πληθυσμό στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στην Κροατία για να κρατήσει ενωμένη τη Γιουγκοσλαβία, δηλαδή να δημιουργήσει μια νέα Μεγάλη Σερβία. Ενώ, η ανεξαρτησία της Σλοβενίας, ως η μόνη πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία με ομοιογενή πληθυσμό, επιτεύχθηκε χωρίς σημαντικές γι' αυτήν απώλειες, δεν συνέβη το ίδιο με την Κροατία, καθώς η τελευταία διέθετε μία σημαντική μειονότητα Σέρβων οι οποίοι ήταν αντίθετοι με την απόσχιση. Αυτό προκάλεσε μια μεγάλη εξέγερση των Σέρβων, που εξαπλώθηκε σ' όλες τις σερβικές επαρχίες της Κροατίας.¹¹

Η πολιτική της κατάκτησης εδαφών, που ακολουθούσε ο Μιλόσεβιτς στις περιοχές που υπήρχαν Σέρβοι εφαρμόστηκε και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, καθώς το ποσοστό του σερβικού πληθυσμού ήταν αρκετά υψηλό. Ο πόλεμος της Βοσνίας ήταν μια διεθνής πολεμική αναμέτρηση, η οποία διήρκησε από τον Μάρτιο του 1992 μέχρι τον Δεκέμβριο του 1995. Ο πόλεμος αυτός ήταν ο τρίτος Γιουγκοσλαβικός πόλεμος και ήταν άμεσα συνδεδεμένος με τον Πόλεμο της Κροατίας, ο οποίος είχε αρχίσει έναν χρόνο νωρίτερα.

Στις 23 Φεβρουαρίου του 1994, υπό την καθοδήγηση των ΗΠΑ, η κροατική και η μουσουλμανική πλευρά υπέγραψαν το Σύμφωνο της Ουάσινγκτον το οποίο έδωσε ένα τέλος στον μεταξύ τους πόλεμο και έκανε τις δύο πλευρές συμμάχους για το υπόλοιπο του πολέμου, δημιουργώντας επίσης την Κροατο-Μουσουλμανική

¹¹ Η Κροατική ηγεσία για να εξευμενίσει το σερβικό λαό, ο οποίος ζητούσε εδαφική αυτονομία, αντιπρότεινε μια πολιτιστική αυτονομία δίχως πολιτική αυτοδιοίκηση. Η αντιπρόταση αυτή όμως δεν μπορούσε να χορτάσει τις ορέξεις των Σέρβων, που διεκδικούσαν πλέον την απόσχιση και την ενσωμάτωση με τη Σερβία. Έτσι, τόσο οι Σέρβοι όσο και ο Μιλόσεβιτς αντέδρασαν με αδιαφορία και οδηγήθηκαν τελικά στην κατάληψη και τον πολιτικό έλεγχο της σερβοκρατούμενης Κράινα. Όταν οι Κροάτες ανακατέλαβαν την περιοχή της Κράινας, απέσυραν την πρόταση περί αυτονομίας, αφαίρεσαν τα δικαιώματα και τις περιουσίες των Σέρβων της περιοχής, μετακινώντας μαζικά Κροάτες της Βοσνίας προς εγκατάσταση στις σερβοκρατούμενες περιοχές. Βλ. αναλυτικά Ακριβούλης, Δημήτριος Ευθ. 2009, «Δικαιοσύνη, Ασφάλεια και Διεθνολογική Συνύπαρξη: Η πρόκληση της 'Απο-ασφαλειοποίησης' των μειονοτικών ζητημάτων στα μετα-κομμουνιστικά Βαλκάνια», *Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των δυτικών Βαλκανίων*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 270

Ομοσπονδία. Οι ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις για την λήξη τού πολέμου της Βοσνίας έγιναν στο Ντέιτον τού Οχάιο, στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής.¹²

Ωστόσο, η παρουσία των νατοϊκών δυνάμεων στην περιοχή δεν έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Σε καμιά από τις τρεις κοινότητες δεν κατάφεραν οι δυτικοί να επιβάλουν τους δικούς τους ανθρώπους, ούτε να επιτύχουν κλίμα συναδέλφωσης μεταξύ τους. Ο πόλεμος άφησε πίσω του πολλές καταστροφές, ανυπολόγιστο κόστος υλικών και ηθικών ζημιών και σημάδεψε τους ανθρώπους για αρκετό καιρό. Ουσιαστικά αυτό που επετεύχθη είναι μια «παρατεταμένη εκεχειρία» μεταξύ τριών λαών εξουθενωμένων από τον εμφύλιο, χωρίς όμως να καταφέρουν να επιβάλουν την ειρηνική συνύπαρξη και ανάμειξή τους.

Η περιοχή των Σκοπίων, μέχρι το 1943 γνωστή ως Βαρντάρσκα Μπανοβίνα και από το 1944 ως Σλαβική ή Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας, ανακηρύχθηκε αναίμακτα το 1991 ανεξάρτητο Κράτος υπό την ψευδωνυμία «Δημοκρατία της Μακεδονίας» και από το 1993, μετά τις έντονες αντιδράσεις σύσσωμου του Ελληνισμού, αναγνωρίστηκε από τον ΟΗΕ¹³ με την προσωρινή ονομασία FYROM ή Π.Γ.Δ.Μ.

Το εν λόγω κρατίδιο, πέρα απ' την άσχημη οικονομική του κατάσταση, αντιμετωπίζει επιπλέον ένα εξίσου σοβαρό πρόβλημα που επηρεάζει καταλυτικά τις μελλοντικές του επιλογές: το αλβανικό στοιχείο -η σημαντικότερη μειονότητα στην ΠΓΔΜ- που υπερέχει συντριπτικά κυρίως στις βορειοδυτικές περιοχές, ελπίζει στο μέλλον να αποσχιστεί και να ενωθεί με το Κόσσοβο. Ήδη οι Αλβανοί ελέγχουν απολύτως το ΒΔ τμήμα της χώρας, όπου υπάρχει συμπαγής Αλβανικός πληθυσμός, και ισχυρή Αλβανική κοινότητα μέσα στην πόλη των Σκοπίων.

Συνεπώς, η απειλή της απόσχισης είναι μια μόνιμη απειλή, ένα μόνιμο διαπραγματευτικό χαρτί που οι Αλβανοί χρησιμοποιούν ως μέσο πίεσης για να πετύχουν τους στόχους τους. Η κατάσταση αυτή οξύνθηκε περαιτέρω με την εισροή

¹² Η Συμφωνία του Ντέιτον της 21^{ης} Νοεμβρίου 1995 προβλέπει τη δημιουργία δύο πολιτειακών οντοτήτων –μιας σερβικής δημοκρατίας και μιας κροατομουσουλμανικής ομοσπονδίας, που μοιράζονται το βοσνιακό έδαφος κατά 49% και 51% αντιστοίχως- υπό χαλαρούς κεντρικούς θεσμούς, αρμόδιους για την εξωτερική, νομισματική και εμπορική πολιτική, στους οποίους αντιπροσωπεύονται και οι τρεις εθνοθρησκευτικές ομάδες. Σημειώθηκε μάλιστα στρατιωτική παρουσία, μετά την αναγνώριση της βοσνιακής ανεξαρτησίας από την ΕΚ, που εστάλη από τον ΟΗΕ για διαμεσολαβητικό ρόλο.

¹³ Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας έγινε δεκτή στα ΗΕ το 1993 υπό προσωρινή ονομασία, καθώς το Συμβούλιο Ασφαλείας (Απόφαση 817) διαπίστωσε την απειλή για την ειρήνη και ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής που προκύπτει από την μονοπώληση του ονόματος της Μακεδονίας. Για πρώτη φορά στην ιστορία ένα κράτος έγινε αποδεκτό με την προσωρινή ονομασία, λαμβάνοντας υπόψη ότι όλες οι ομόσπονδες δημοκρατίες της Γιουγκοσλαβίας, που είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους είχαν κρατήσει το όνομα που είχαν μέσα στις ομοσπονδίες.

χιλιάδων Αλβανών προσφύγων απ' το γειτονικό Κοσσυφοπέδιο. Γενικότερα, ο πόλεμος στο Κοσσυφοπέδιο αναζωπύρωσε τις εθνικιστικές τάσεις τόσο των «Μακεδόνων» που ανησυχούσαν για την αύξηση του αριθμού των Αλβανών, όσο και των τελευταίων οι οποίοι αναζητούσαν την πραγματοποίηση του ονείρου τους, την ένωση με την Αλβανία.

Η παρατεταμένη κρίση στις σχέσεις των δύο εθνικών ομάδων, οδήγησε σε ένοπλες συγκρούσεις που απείλησαν την επιβίωση της νεοσυσταθείσας δημοκρατίας. Πιο συγκεκριμένα, το 2000 οι Αλβανοί των Σκοπίων, διεκδικώντας την εθνική τους ταυτότητα και ισοπολιτεία από την επικυριαρχία των Σλαβο-Μακεδόνων, πήραν τα όπλα και απείλησαν με διαμελισμό το νεότευκτο κράτος. Χάριν, όμως, της επέμβασης της Δύσης και της βοήθειας της Ελλάδος, ο διαμελισμός ανεβλήθη και επεβλήθη η Συμφωνία της Αχρίδος.¹⁴

Η πτώση του κομμουνισμού και ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία αναθέρμαναν τις εντάσεις μεταξύ Αλβανίας και Σερβίας σχετικά με το καθεστώς των Αλβανών του Κοσόβου, ιδιαίτερα υπό τη διακυβέρνηση του Σαλί Μπερίσα (1992-97) στην μητροπολιτική Αλβανία. Το Κόσοβο αποτελεί απ' το 1999 ένα μόνιμο αγκάθι στην ειρήνη της έτσι και αλλιώς ασταθούς Βαλκανικής Χερσονήσου. Στο Κόσοβο, τα λάθη των Σέρβων, η πληθυσμιακή έκρηξη των Αλβανών και η επίμονη επιδίωξη της απόσχισης, αλλά και η στήριξη των ΗΠΑ και ορισμένων ισχυρών ευρωπαϊκών δυνάμεων, επέφεραν ήδη το ποθούμενο αποτέλεσμα της, έστω και περιορισμένης, αναγνώρισης της ανεξαρτησίας.¹⁵

Το Κοσσυφοπέδιο¹⁶ βρίσκεται εντός των ορίων της Γιουγκοσλαβίας. Είναι μια περιοχή που περιλαμβάνει Σέρβους, Αλβανούς αλλά και άλλες μειονότητες μικρότερης πληθυσμιακής δυνατότητας. Στην περιοχή αυτή υπάρχει μεγάλη παρουσία των Αλβανών, οι οποίοι πολλές φορές έχουν εκφράσει την πρόθεση να ενωθούν με την Αλβανία. Στα μεταπολεμικά χρόνια, ο Τίτο προσπαθώντας να εξισορροπήσει τις αντίθετες ροπές Σέρβων και Αλβανών, ανήγαγε το Κοσσυφοπέδιο σε αυτόνομη επαρχία.

¹⁴ Η Συμφωνία της Οχρίδας υπογράφηκε στις 13 Αυγούστου του 2001 και προβλέπει: Αφοπλισμό των Αλβανών ενόπλων, ισοτιμία Αλβανών - Σλάβων, αυτονομία των αλβανικών περιοχών, ίδρυση αλβανικού Πανεπιστημίου και δεύτερη επίσημη γλώσσα του Κράτους η αλβανική. Βλ. αναλυτικά Ντάλης, Σωτήρης 2002, *Η Γιουγκοσλαβία στη Μετα-Μιλόσεβιτς Εποχή - Τα νέα πολιτικά και οικονομικά δεδομένα*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 117-121

¹⁵ Βλ. Καρακωστανόγλου, Βενιαμίν 2009, «Ο αλυτρωτισμός ως παράγων αστάθειας στα Δυτικά Βαλκάνια», *Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των δυτικών Βαλκανίων*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 201

¹⁶ Πληθυσμιακά οι Αλβανοί μουσουλμάνοι αποτελούν το 90% σχεδόν του συνολικού πληθυσμού της περιοχής έχοντας εντυπωσιακό ρυθμό δημογραφικής εξάπλωσης.

Παρά ταύτα, ο Μιλόσεβιτς το 1989 καταργώντας την αυτονομία της επαρχίας του Κοσσόβου και θέτοντας την εκ νέου υπό τον άμεσο διοικητικό έλεγχο του Βελιγραδίου, άνοιξε τους ασκούς του Αιόλου διαταράσσοντας την ισορροπία ισχύος. Ενώ ο Τίτο είχε πετύχει να κρατήσει τους εθνικισμούς που υπόβοσκαν σε ύπνωση, ο Μιλόσεβιτς τους αφύπνισε. Στην προσπάθειά τους να αποκτήσουν την ανεξαρτησία τους ή τουλάχιστον μία ισότιμη θέση στο γιουγκοσλαβικό ομοσπονδιακό σύστημα, οι Αλβανόφωνοι του Κοσσυφοπεδίου προχώρησαν σε εξεγέρσεις και σε αιματηρά επεισόδια με τους Σέρβους.

Τον Σεπτέμβριο του 1990 οι Κοσσοβάροι διενεργούν δημοψήφισμα και κηρύσσουν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου. Ωστόσο, το Βελιγράδι ανακοίνωσε ότι το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος δεν θα επηρέαζε το νομικό καθεστώς σε αυτή την περιοχή που ανήκε στην σερβική δικαιοδοσία. Ουσιαστικά, το πρόβλημα οφειλόταν κυρίως στα κενά που είχε αφήσει η Συμφωνία του Dayton, καθώς δεν αναφερόταν στο θέμα του Κοσσόβου, δίνοντας έτσι περιθώρια αντίδρασης των σκληροπυρηνικών Αλβανοφώνων, οι οποίοι δημιούργησαν τον Απελευθερωτικό Στρατό του Κοσσόβου (UCK). Ο Απελευθερωτικός Στρατός του Κοσσυφοπεδίου το 1998 εξαπέλυσε ολομέτωπη επίθεση κατά των σερβικών δυνάμεων, εγκαινιάζοντας μία περίοδο βίας και συγκρούσεων για την περιοχή.

Η αλβανική ηγεσία διεκδικούσε πλέον πλήρη ανεξαρτησία και ουσιαστικά τη δημιουργία κρατιδίου που θα ενωνόταν με την μητέρα-πατρίδα, την Αλβανία. Φυσικά η Σερβία δεν είχε σκοπό να αφήσει αυτή την περιοχή να αποκοπεί από το σερβικό κράτος και να το συρρικνώσει. Ξεκίνησαν λοιπόν πολεμικές επιχειρήσεις έναντι των Κοσσοβάρων του UCK, οι οποίοι θεωρήθηκαν από την σερβική κυβέρνηση ως τρομοκράτες. Οι πολεμικές αυτές επιχειρήσεις προκάλεσαν την επέμβαση των νατοϊκών δυνάμεων υπέρ των Αλβανοφώνων. Για τη Σερβία η έκβαση της κρίσης αποτέλεσε εθνική καταστροφή, καθώς συρρικνώθηκε λίγο πολύ στα εδάφη που είχε πριν τους Βαλκανικούς Πολέμους του 1912-1913.

Η δυναμική για απόσχιση που αναπτύχθηκε στη Γιουγκοσλαβία τη δεκαετία του 1990 έπαιξε καθοριστικό ρόλο και στην αποσκίρτηση του Μαυροβουνίου, η οποία βασίστηκε στη διενέργεια δημοψηφίσματος που έλαβε χώρα τον Μάιο του 2006.¹⁷ Το εν λόγω δημοψήφισμα σήμανε την ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβουνίου και το τέλος της ομοσπονδίας με τη Σερβία, εξέλιξη απροσδόκητη πριν ένα χρόνο.

¹⁷ Βλ. Σιούσιουρας, Πέτρος Π. 2007, «*Τα Νέα Βαλκάνια από τη Γεωπολιτική της Μετάβασης στην Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*», Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, σελ.25

Έτσι η περιοχή των Βαλκανίων, γνωστή και ως η «πυριτιδαποθήκη» της Ευρώπης αποτέλεσε μεγάλο πεδίο αποσταθεροποίησης. Η δεκαετία του 1990 εγκαινίασε πρακτικά μια νέα εποχή ρευστότητας για το Διεθνές Σύστημα, η οποία στην περιοχή της βαλκανικής χερσονήσου εκδηλώθηκε με εθνικές συρράξεις και συνοριακές μεταβολές.

Ο βαλκανικός περίγυρος άλλαξε ριζικά. Το άλλοτε σταθερό περιφερειακό περιβάλλον σημαδεύτηκε από μία περίοδο έντονων εσωτερικών ανακατατάξεων, πολιτική αστάθεια και οικονομικό μαρασμό, ατυχείς ξένες επεμβάσεις και εθνικές ανασφάλειες και ύπαρξη ή υποκίνηση μειονοτικών εξεγέρσεων. Συνεπώς, η Ελλάδα βρέθηκε περικυκλωμένη από εστίες γεωπολιτικής έντασης.

3.2: Οι επιλογές της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής

Η ρευστότητα των βαλκανικών ισορροπιών αποτέλεσε την κυριότερη μεταψυχροπολεμική πρόκληση στην εξωτερική πολιτική της Ελλάδας. Η αβεβαιότητα των εξελίξεων της Γιουγκοσλαβικής κρίσης, κυρίως ως πρόβλημα περιφερειακής αστάθειας, έθεσε στην Ελλάδα σοβαρά διλήμματα στρατηγικών επιλογών. Αποτέλεσμα της κρίσης αυτής ήταν η Ελλάδα να βυθιστεί σε εσωστρέφεια, να μην αντιληφθεί τις ταχύτατες αλλαγές στο διεθνές σκηνικό και τέλος να μην δύναται να αντιμετωπίσει έγκαιρα τα νέα δεδομένα στην περιοχή.

Μέσα από τις θερμές εξελίξεις της τελευταίας δεκαετίας που μετέβαλλαν ριζικά την εικόνα του πολιτικού χάρτη των Βαλκανίων, η Ελλάδα πασχίζει ν' αναπτύξει σχέσεις συνεργασίας με τους βαλκάνιους γείτονες, προσπαθώντας συνάμα να δημιουργήσει ή να διατηρήσει κάποιους ιδιαίτερους άξονες με ορισμένες από τις βαλκανικές χώρες, ενόψει μάλιστα των κινδύνων που ζώνουν την εθνική περίμετρο στο Βορρά.

Η Ελλάδα υπολόγισε ότι δεν είχε να κερδίσει τίποτε από την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας παρά μόνο να ζημιωθεί. Υποστήριζε δηλαδή ότι μια διεθνή στρατιωτική εμπλοκή στη Γιουγκοσλαβία θα αποτελούσε αποσταθεροποιητικό παράγοντα για την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων και εν τέλει θα διατάρασσε το διεθνές συνοριακό status quo. Για το λόγο αυτό, η ελληνική πολιτική στα Βαλκάνια παρέμεινε προσηλωμένη στο αμετάβλητο των διεθνών συνόρων.¹⁸

Όταν άρχισε η διαδικασία της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας, η ΕΕ έμμενε στην θέση ότι η Γιουγκοσλαβία δεν πρέπει να διασπαστεί και ότι πρέπει να διατηρήσει την ακεραιότητά της, μία άποψη που ασπαζόταν ακράδαντα και η ελληνική εξωτερική πολιτική. Από την στιγμή όμως που η ΕΕ αποφάσισε να αποδεχθεί την διάλυση της Γιουγκοσλαβίας η Ελλάδα βρέθηκε σε δυσχερή θέση αφού απέμεινε η μόνη χώρα που εξέφραζε φιλοσερβικές απόψεις. Υποστήριζε, δηλαδή, ότι καμία οριστική λύση δεν θα μπορούσε να υπάρξει στην κρίση εάν είχαν αγνοηθεί τα σερβικά ενδιαφέροντα, καθώς και ότι η διεθνής κοινότητα όφειλε να στηρίξει μια συμβιβαστική λύση.

Η θέση της Ελλάδας ήταν πολύ δύσκολη γιατί ακόμη και εξωκοινοτικές χώρες ήταν υπέρ της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας (π.χ. ΗΠΑ) καταδικάζοντας παράλληλα

¹⁸ Τελικά, όμως, η Ελλάδα βγήκε κερδισμένη, καθώς στη διεθνή πολιτική είναι καλύτερα να έχεις έξι μικρούς γείτονες παρά έναν μεγάλο.

την Σερβία και για άλλα θέματα αλλά και για τη βοσνιακή κρίση. Στο βοσνιακό πρόβλημα η Σερβία κατηγορήθηκε ότι καθοδηγούσε και υπέθαλπε σερβικές αποσχιστικές τάσεις γι' αυτό και της επιβλήθηκαν κυρώσεις από την Κοινότητα και από τον ΟΗΕ.

Παρά ταύτα, η Ελλάδα υιοθέτησε μια έντονα φιλοσερβική στάση στους πολέμους της Κροατίας και της Βοσνίας. Αν και δεν πρόβαλλε αντιρρήσεις στις κρίσιμες αποφάσεις της ΕΕ και του ΝΑΤΟ που άμεσα ή έμμεσα καταδίκασαν την Σερβία, η συμπάθειά της προς το καθεστώς Μιλόσεβιτς, αλλά ακόμη και προς τους Σερβοβόσνιους εξτρεμιστές, ήταν έκδηλη.

Για πρώτη, λοιπόν, φορά, η ελληνική βαλκανική πολιτική, μετά το 1989, βρισκόταν σε πλήρη διάσταση μ' αυτή των δυτικών συμμάχων και εταίρων της. Αυτή, όμως, η απόκλιση δημιούργησε ένα σοβαρό πρόβλημα αξιοπιστίας της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, μία κατάσταση που συνέβαλε στη δημιουργία ενός ψυχολογικού χάσματος ανάμεσα στη χώρα και την υπόλοιπη Δύση.

Επιπλέον, η Ελλάδα απέρριπτε μέχρι τελευταία στιγμή την υιοθέτηση της «πολιτικής των αναγνωρίσεων», καθώς την αντιλαμβανόταν ως μια πολιτική όξυνση της κρίσης συνοχής της Γιουγκοσλαβίας.¹⁹ Η ελληνική συγκατάβαση πραγματοποιήθηκε αναγκαστικά μετά τα τετελεσμένα στη Σλοβενία και Κροατία και μετά την επίτευξη της ευρωπαϊκής συνεννόησης, ως αποτέλεσμα των γερμανικών πιέσεων και απειλών μονομερών ενεργειών²⁰.

Από την πρώτη στιγμή της κατάρρευσης του υπαρκτού σοσιαλισμού, η Ελλάδα θα έπρεπε να έχει επιλέξει το ρόλο του μοναδικού στα Βαλκάνια εταίρου της ΕΕ και του ΝΑΤΟ, που θα πρωτοστατούσε σε πρωτοβουλίες δημοκρατικής σταθερότητας και οικονομικής ανάπτυξης των μετακομμουνιστικών κοινωνιών.

Εν ολίγοις, ο επιθυμητός ρόλος για την Ελλάδα θα ήταν να εισφέρει στη λύση του βαλκανικού προβλήματος και όχι να εμπλακεί σαν ένα τμήμα του. Αναμφισβήτητα, αυτό θα οδηγούσε την Ελλάδα σε κυρίαρχο παράγοντα στρατηγικής σταθερότητας και οικονομικής ανάκαμψης, σε μια περιοχή που ήλθε στο προσκήνιο του διεθνούς συστήματος μετά το τέλος του διπολισμού. Αντί όμως να επιδιώξει και να πετύχει ένα τέτοιο ηγετικό ρόλο, η Ελλάδα παρέμεινε απομονωμένη και περιθωριοποιημένη.

¹⁹ Βλ. Αλειφαντής, Στέλιος 1994, «Το Βαλκανικό Περιβάλλον και οι επιπτώσεις στην ελληνική εξωτερική πολιτική», *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, σελ 243

²⁰ Η Γερμανία πρόβη, στις 23 Δεκεμβρίου 1991, σε μονομερή αναγνώριση της Σλοβενίας και Κροατίας, ανοίγοντας τον ασκό του Αϊόλου για τον διαμελισμό της Γιουγκοσλαβίας.

Κεφάλαιο 4^ο

Η επισφαλής δράση του Διεθνούς Παράγοντα στην Βαλκανική Σκακιέρα

Οι δραματικές αλλαγές, οι οποίες μεταμόρφωσαν το ευρωπαϊκό πολιτικό σκηνικό μεταξύ 1989 και 1991 με την ανατροπή των ολοκληρωτικών καθεστώτων και την έναρξη της διαδικασίας «μετάβασης» σε καθεστώτα δημοκρατικής οργάνωσης και οικονομίας της αγοράς, τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και την ενοποίηση των δύο Γερμανιών, αιφνιδίασαν τόσο την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, όπως άλλωστε και τον υπόλοιπο κόσμο.

Τα γεγονότα αυτά δημιούργησαν μία «νέα κατάσταση πραγμάτων», επικεντρώνοντας την προσοχή της διεθνούς κοινότητας στις αλλαγές στην Κεντρική/Ανατολική Ευρώπη και στην πρώην Σοβιετική Αυτοκρατορία. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η Γιουγκοσλαβία έπαψε να παίζει τον ίδιο σημαντικό ρόλο στις σχέσεις Ανατολής-Δύσης.²¹

Στα Βαλκάνια της τελευταίας δεκαετίας του 20^{ου} αιώνα, θα λέγαμε ότι ισχύει και πάλι η ρήση του καγκελάριου Μπίσμαρκ «τα Βαλκάνια δεν αξίζουν τα κόκκαλα ούτε ενός Πομεράνιου γρεναδιέρου»²², αφού κανένας από τους ισχυρούς πρωταγωνιστές του διεθνούς συστήματος δεν διακυβεύει ζωτικά συμφέροντα στην περιοχή. Πράγματι, τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου διέθεταν χαμηλή θέση στους στρατηγικούς σχεδιασμούς όλων των μεγάλων δυνάμεων, με αποτέλεσμα η διεθνής κοινότητα να προσεγγίσει το ζήτημα της Γιουγκοσλαβικής κρίσης με προχειρότητα και έλλειψη στρατηγικής.

Στις 23 Δεκεμβρίου 1990, ένα δημοψήφισμα στη Σλοβενία, το οποίο ήταν υπέρ της ανεξαρτησίας, πυροδότησε μια αλυσίδα γεγονότων που οδήγησαν στη διάλυση της Ομοσπονδιακής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας. Κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων, η Ευρωπαϊκή Κοινότητα προσπάθησε επανειλημμένα

²¹ Αξίζει να αναφερθεί ότι ένας απ' τους βασικούς στόχους της εκάστοτε κυρίαρχης δυτικής θαλάσσιας δύναμης (Βρετανία, ΗΠΑ) ήταν να εμποδίσει την κάθοδο της Ρωσίας στην Μεσόγειο. Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας, η Ρωσία έπαψε να επιδιώκει την εξασφάλιση μιας ζώνης επιρροής στα Βαλκάνια. Η αποδυνάμωση αυτή της Ρωσίας είχε σαν αποτέλεσμα, οι βαλκανικές χώρες να αποδεσμευθούν απ' τους ανταγωνισμούς των Μεγάλων Δυνάμεων, μία εξέλιξη βέβαια που δεν θα διαρκέσει για πολύ. Βλ. αναλυτικά Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος 1994, *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 274-278

²² Βλ. Τσακαλογιάννης, Πάνος, *Σύγχρονη Ευρωπαϊκή Ιστορία: Από τη Βασίλη στο Τείχος το Βερολίνου 1789-1989*, τόμος Α, σελ. 313-314

να μεσολαβήσει για να επιτύχει παύση πυρός, αλλά η συμφωνία εκεχειρίας δεν τηρήθηκε απ' τα εμπλεκόμενα μέρη. Οι συνεχιζόμενες συγκρούσεις και η αδυναμία της ΕΕ να αναλάβει συλλογική ευθύνη για την επίλυση των εκρηκτικών προβλημάτων στα Βαλκάνια, ενθάρρυναν και άλλες ομόσπονδες δημοκρατίες να ακολουθήσουν τα βήματα της Σλοβενίας και Κροατίας.

Η Ε.Κ φάνηκε κατά την γιουγκοσλαβική κρίση ανέτοιμη και ανίκανη να προλάβει τις εξελίξεις και να αναλάβει πειστικές πρωτοβουλίες. Παρά την επιθυμία της να επιβληθεί ως ο κυρίαρχος παράγοντας της ηπειρωτικής Ευρώπης, η ΕΚ δεν είχε τότε τα κατάλληλα μέσα για να αποτρέψει τη κρίση και να λειτουργήσει ως αποτελεσματικός μηχανισμός ασφάλειας για ολόκληρη την Ευρώπη. Έτσι, σε σειρά περιπτώσεων (π.χ. Κόσσοβο) η Ένωση εμφανίστηκε ανίκανη να παρέμβει, να διαδραματίσει αξιόπιστο πολιτικό ρόλο και να συμβάλει αποτελεσματικώς.

Ο τομέας της εξωτερικής πολιτικής αποτελεί έναν ξεχωριστό πυλώνα της ΕΕ λόγω του γεγονότος ότι οι διαδικασίες λειτουργίας του, που έχουν διακυβερνητικό χαρακτήρα, διαφοροποιούνται από εκείνες των παραδοσιακών τομέων της Κοινότητας, όπως είναι π.χ. η εσωτερική αγορά ή εμπορική πολιτική. Αυτή η διαφορά είναι φανερή κυρίως στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, όπου απαιτείται ομοφωνία μεταξύ των κρατών – μελών ενώ στους άλλους τομείς κοινοτικής δραστηριότητας επικρατεί η λήψη αποφάσεων με πλειοψηφία. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα, η ΚΕΠΠΑ -μέσο της Ένωσης για την πρόληψη, διαχείριση και επίλυση κρίσεων και συγκρούσεων- να αναδειχθεί αναποτελεσματική.

Ήταν, επίσης, φανερό ότι κατά την διάλυση της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας υπήρχε διάσταση απόψεων, μέσα στους κόλπους της ΕΕ, σχετικά με τον τρόπο επίλυσης της κρίσης. Για παράδειγμα, η Γαλλία θεωρούσε ότι μια πρόωγη αναγνώριση των πρώην γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών από την ΕΚ θα έθετε σε κίνδυνο τη διευθέτηση της γιουγκοσλαβικής κρίσης, ενώ απ' την άλλη η Γερμανία πίστευε ότι μόνο η αναγνώριση των νέων δημοκρατιών θα έθετε τέρμα στην σερβική αδιαλλαξία να διατηρήσει τις αναχρονιστικές ομοσπονδιακές δομές.²³ Συνεπώς, οι διαφορές αυτές απεδείκνυαν ότι δεν μπορούσε να υπάρξει μία κοινή ευρωπαϊκή στρατηγική εξωτερικής πολιτικής.

Επιπλέον, η λειτουργία ορισμένων ευρωπαϊκών θεσμών, που υποτίθεται ότι είναι αρμόδιοι για τη διαχείριση κρίσεων, (ΔΑΣΕ, ΔΕΕ και ΝΑΤΟ), κάθε άλλο παρά αποτελεσματική ήταν. Πιο συγκεκριμένα:

²³ Βλ. Καραμπαμπούνης, Χάρης 2009, «Δυτικά Βαλκάνια και Ευρωπαϊκή Ένωση. Ιστορική αναδρομή και σύγχρονη στρατηγική», *Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των δυτικών Βαλκανίων*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ.351

Η Διάσκεψη για την Ασφάλεια και Συνεργασία στην Ευρώπη (ΔΑΣΕ), απαρτιζόμενη σχεδόν από όλα τα κράτη της Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής, είχε αναλάβει να επιτελεί ένα σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της συνεργασίας στην Ευρώπη σε θέματα ασφαλείας, προαγωγής των δημοκρατικών θεσμών, των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της οικονομικής ελευθερίας. Συνεπώς, η ΔΑΣΕ αποτελούσε το πιο ευρύ φόρουμ για τα ευρωπαϊκά προβλήματα ασφαλείας. Ωστόσο, ο εν λόγω διεθνής οργανισμός συγκροτήθηκε κατά την περίοδο του διπολισμού, κάτι που αναπόφευκτα δημιούργησε πολλά προβλήματα. Ορισμένα από αυτά, ήταν ότι η ΔΑΣΕ δεν διέθετε ούτε στρατιωτικές δυνάμεις, ούτε και οικονομική ισχύ και για τη διαδικασία λήψης αποφάσεων απαιτείτο ομοφωνία απ' τα μέλη της. Έτσι, η ΔΑΣΕ δεν προσέφερε καμία εγγύηση ασφαλείας στις πρώην κομμουνιστικές χώρες.

Η Δυτικοευρωπαϊκή Ένωση (ΔΕΕ), ως ένας περιφερειακός οργανισμός που ιδρύθηκε μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, έθεσε τη βάση για την ανάπτυξη της ασφαλείας και της άμυνας στην Ευρώπη το 1954. Ήταν ένας οργανισμός με χαλαρή δομή, με γνωμοδοτικό κυρίως χαρακτήρα και προσανατολισμένος πρωτίστως στην άμυνα. Ωστόσο, ο ρόλος της δεν είναι αυξημένος, δεδομένου ότι οι περισσότερες απ' τις αρμοδιότητες μεταφέρθηκαν σε άλλα διεθνή θεσμικά όργανα, ιδίως στο ΝΑΤΟ, στο Συμβούλιο της Ευρώπης και στην ΕΕ. Πρόκειται, δηλαδή, για έναν οργανισμό ο οποίος δεν κάνει τίποτα και τώρα πια δεν υφίσταται.

Τέλος, η Συμμαχία (ΝΑΤΟ), με την πάροδο του Ψυχρού Πολέμου, έχασε τον πιθανό αντίπαλο, την Σοβιετική Ένωση. Με το τέλος της σοβιετικής απειλής και της ακατάπαυστης αύξησης της στρατιωτικής ισχύος, πολλοί παρατηρητές διερωτήθηκαν για την αιτία της ύπαρξης του ΝΑΤΟ. Στην Ευρώπη, μάλιστα, παλαιοί Γκωλικοί και άλλοι αναζωογόνησαν τα όνειρά τους για μια Ευρώπη ελεύθερη από επιρροή ή τουλάχιστον κυριαρχία της υπερδύναμης. Καθώς όμως τα συναισθήματα αυτά αναπτύσσονταν, η Γιουγκοσλαβία διαλυόταν από επιθετικότητα και εμφύλιο σπαραγμό. Ως εκ τούτου, η συμβολή του ΝΑΤΟ για την ασφάλεια των πρώην υπόδουλων λαών της Σοβιετικής Ένωσης υπήρξε πενιχρή.

Επιπρόσθετα, ο ΟΗΕ, ως το μοναδικό σύστημα συλλογικής ασφαλείας που διαθέτει ηθική νομιμοποίηση, εμπειρία, οργανωτική δομή και πρωτοβουλία για να αντιμετωπίζει τις νέες προκλήσεις, προσπάθησε να αποφύγει την εμπλοκή του στην κρίση, καθώς τη θεωρούσε «εσωτερικό πρόβλημα της χώρας». Στην πραγματικότητα, το μειωμένο ενδιαφέρον των κυρίαρχων κρατών να διαδραματίσουν έναν ενεργότερο ρόλο σε τέτοιου είδους διενέξεις, απορρέει απ' το γεγονός ότι τα Βαλκάνια, σε σύγκριση με τις εξελίξεις στη Σοβιετική Ένωση και στον Περσικό Κόλπο, ήταν μειωμένου στρατηγικού ενδιαφέροντος.

Επομένως, ο ΟΗΕ, ως όμηρος των ηγεμονικών συγκρούσεων και στρατηγικών αξιώσεων, αποδείχτηκε πως ήταν μια εύθραυστη κατασκευή. Η λογική αυτή οδηγεί στη διαπίστωση ότι η θεσμοθετημένη μεσολάβηση είναι δυνατόν να επιτευχθεί, μόνο εφόσον υπάρχει consensus μεταξύ των κυρίαρχων κρατών και μόνο εφόσον οι γεωστρατηγικές τους προτεραιότητες και τα εθνικά τους συμφέροντα έχουν το προβάδισμα. Κατ' αυτό τον τρόπο επαληθεύεται η θεωρία του πολιτικού ρεαλισμού, όπου οι διεθνείς θεσμοί (ΟΗΕ-ΕΕ) δεν είναι ανεξάρτητοι δρώντες αλλά εξαρτημένοι από τα εθνικά συμφέροντα και την ισχύ των εμπλεκόμενων. Αξίζει να αναφερθεί, ότι δεν υπήρξε ποτέ περίοδος, κατά την οποία ο ΟΗΕ και το διεθνές δίκαιο να είναι σε θέση να περιορίσουν αποφασιστικά την ελευθερία δράσης των Μεγάλων Δυνάμεων.

Μετά το Ψυχρό Πόλεμο, το διεθνές σύστημα χαρακτηρίζεται απ' την αδιαμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία των ΗΠΑ.²⁴ Οι τελευταίοι, υιοθετώντας την αρχή της «επιλεκτικής επέμβασης»²⁵ επεμβαίνουν μόνο εκεί όπου διακυβεύονται θεμελιώδη εθνικά τους συμφέροντα και εφόσον μια επέμβαση δεν συνεπάγεται σημαντικό κόστος. Κάτω απ' αυτές τις συνθήκες, η Γιουγκοσλαβία ήταν αρχικά χαμηλής προτεραιότητα στο στρατηγικό σχεδιασμό της Αμερικής.

Ως εκ τούτου, κατά την περίοδο 1991-1994, οι αμερικανικές κυβερνήσεις αρνήθηκαν να επέμβουν στρατιωτικά στην γιουγκοσλαβική κρίση και αποφάσισαν ότι θα ήταν καλύτερα να αφήσει τους ευρωπαϊκούς θεσμούς να χειριστούν το ζήτημα. Συνεπώς, σε όλη αυτή την ταραχώδη για τα Βαλκάνια περίοδο, την πρωτοβουλία εκ μέρους της διεθνούς κοινότητας για τον τερματισμό των εχθροπραξιών και τη διευθέτηση του τρόπου αποσύνθεσης της παλαιάς Γιουγκοσλαβίας είχε η Ευρωπαϊκή Κοινότητα.²⁶

Ωστόσο, στα μέσα της δεκαετίας του 1990 οι αντιλήψεις των ΗΠΑ για τα εθνικά τους συμφέροντα άλλαξαν. Η αρχική επιφυλακτική στάση τους να παραμείνουν στο περιθώριο των γιουγκοσλαβικών δρώντων μετεβλήθη άρδην. Από το 1995 και μετά, η Ουάσινγκτον εμπλέκεται όλο και ουσιαστικότερα, διπλωματικά και στρατιωτικά στον γιουγκοσλαβικό χώρο, εδραιώνοντας την παρουσία της και ταυτόχρονα αποτρέποντας την ανάδυση κάποιας ανταγωνιστικής

²⁴ Για παράδειγμα, ο πόλεμος στο Κόσσοβο αποτελεί αντανάκλαση της διεθνούς αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας. Οι ΗΠΑ προχώρησαν στην έναρξη των εχθροπραξιών αγνοώντας τόσο τον ΟΗΕ όσο και το διεθνές δίκαιο γενικότερα.

²⁵ Π.χ. η στρατιωτική εμπλοκή των ΗΠΑ στο Κόσσοβο στο όνομα της υπεράσπισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Αλλά δεν έδειξαν την ίδια προθυμία στη Ρουάντα, την Κύπρο ή το τουρκικό Κουρδιστάν

²⁶ Βλ. Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος 2009, «Η μεταψυχροπολεμική πολιτική των ΗΠΑ στα Βαλκάνια», *Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των δυτικών Βαλκανίων*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 182

δύναμης (Γερμανία, Ευρώπη, Ρωσία), η οποία θα ηγεμόνευε στη στρατηγικής σημασίας περιοχή. Η περίοδος, λοιπόν, αυτή σηματοδοτεί την απαρχή της αμερικανικής πολιτικής και στρατιωτικής κυριαρχίας στα Βαλκάνια, μετά από την αδυναμία της ΕΕ να διαφυλάξει την ειρήνη στην περιοχή.

Το «κενό ισχύος» που δημιουργήθηκε στην Ανατολική Ευρώπη, τα Βαλκάνια και την Κεντρική Ασία από την αποχώρηση της Σοβιετικής Ένωσης, οδήγησε στην αύξηση των γεωπολιτικών ανταγωνισμών για επιρροή. Ως εκ τούτου, η Γιουγκοσλαβική κρίση και η αδυναμία των Ευρωπαίων να επιλύσουν την κρίση αυτή προσέφερε το ανέλπιστο πρόσχημα στους Αμερικανούς για να δικαιολογήσουν την ανανέωση της παρουσίας τους στην Ευρώπη μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου και να διευρύνουν, τελικώς, αντί να διαλύσουν το ΝΑΤΟ, το οποίο μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης είχε εκπληρώσει τους σκοπούς για τους οποίους ιδρύθηκε.

Έτσι, η αμερικανική επέμβαση στην Βοσνία, το καλοκαίρι του 1995, και στην κρίση του Κοσσοβού, το 1999, εντάχθηκε μέσα στο γενικότερο σχέδιο της Ουάσινγκτον για την επέκταση του ΝΑΤΟ προς ανατολάς και την ίδρυση προτεκτοράτων, προκαλώντας βέβαια ρωσικές αντιδράσεις. Η εμπλοκή των Αμερικανών στα Βαλκάνια αποτελεί τμήμα μιας ευρύτερης γεωπολιτικής στρατηγικής που στοχεύει στον έλεγχο της Ευρασίας. Ο έλεγχος της ευρασιατικής μάζας, αποτελεί πάγιο γεωπολιτικό στόχο των ΗΠΑ για την επίτευξη του οποίου ενεπλάκησαν σε δύο παγκόσμιους πολέμους και σε έναν πεντηκονταετή Ψυχρό Πόλεμο.

Με την πάροδο των ετών η Ρωσία αναγεννάται και επιστρέφει δυναμικότητα στο παγκόσμιο προσκήνιο. Αυτό είναι πλέον φανερό στα Βαλκάνια και μάλιστα στην περίπτωση του Κοσσυφοπεδίου, το οποίο οι ΗΠΑ, συνεπικουρούμενες από την ΕΕ ήθελαν να καταστήσουν ανεξάρτητο Κράτος, δηλ. προτεκτοράτο. Η μόνη που αντιδρά στο πλευρό της υπερήφανης στάσης της Σερβίας, επαρχία της οποίας αποτελεί το Κόσσοβο, είναι η Ρωσία. Εκείνο που ίσως δεν είναι ευρύτερα γνωστό είναι ότι η Δύση γενικότερα και οι ΗΠΑ ειδικότερα επιδιώκουν την αναχαίτιση του άλλου μεγάλου παίκτη στην περιοχή: της Ρωσίας.

Η Ρωσία για διείσδυση στα Βαλκάνια και έξοδο στις θερμές θάλασσες της Μεσογείου χρησιμοποιούσε ως μέσα την Ορθοδοξία και τον Πανσλαβισμό. Λέω χρησιμοποιούσε γιατί πρόσφατα έχει προστεθεί και το όπλο της ενέργειας -αγωγός

πετρελαίου και φυσικού αερίου- για τη διακίνηση των τεραστίων αποθεμάτων της.²⁷ Κατ' αυτό τον τρόπο, η Ρωσία διασφαλίζει το δικαίωμα να χρησιμοποιεί τα Βαλκάνια σαν ένα στρατηγικής σημασίας σταυροδρόμι για τη μεταφορά του τεράστιου ενεργειακού της πλούτου στη Δυτική Ευρώπη.

Αυτό, όμως, οι Αμερικανοί δεν το βλέπουν θετικά, καθώς θεωρούν ότι η στενή οικονομική σχέση της Ρωσίας με την Ευρώπη και ιδιαίτερα η ενεργειακή αλληλεξάρτησή τους εμπεριέχει τον κίνδυνο μείωσης της αμερικανικής επιρροής. Έτσι, οι ΗΠΑ προσπαθούν να εκφοβίσουν εκ νέου τη Ρωσία, να την περικυκλώσουν με χώρες που θα εντάσσονται στο ΝΑΤΟ και θα βρίσκονται κοντά στα σύνορά της.

Είναι, λοιπόν, προφανές ότι τα Βαλκάνια στις αρχές του 21ου αιώνα γίνονται και πάλι το πεδίο μιας αντιπαράθεσης Αμερικής και Ρωσίας, όχι πια ιδεολογικής αλλά οικονομικο-πολιτικής. Νέες ανακατατάξεις, νέες αντιθέσεις και συνεργασίες προβάλλονται στον βαλκανικό ορίζοντα που δύσκολα θα μπορούσαν να προβλεφθούν πριν από 15 ή 20 χρόνια.

²⁷ Για παράδειγμα η ελληνορωσοβουλγαρική συμφωνία για την κατασκευή του πετρελαιαγωγού Μπουργκάς – Αλεξανδρούπολη και η κατασκευή του αγωγού φυσικού αερίου South Stream εξασφαλίζουν ένα συντομότερο ένα συντομότερο δρόμο εφοδιασμού της Ευρώπης με ρωσικό πετρέλαιο και φυσικό αέριο.

Κεφάλαιο 5°

Η Σύνδεση της Ρεαλιστικής προσέγγισης με την ελληνική Βαλκανική Πολιτική

5.1: Πολιτικός Ρεαλισμός

Σημείο εκκίνησης του Πολιτικού Ρεαλισμού είναι ότι το διεθνές σύστημα είναι εκ φύσεως άναρχο. Δεν υπήρξε ούτε υπάρχει νομιμοποιημένος κεντρικός φορέας εξουσίας που να μπορεί να επιβάλλει την τήρηση των διεθνών συμφωνιών και να μπορεί να εγγυηθεί την ασφάλεια, την ελευθερία-ανεξαρτησία και την επιβίωση των κρατών. Το διεθνές σύστημα, συγκροτούμενο από ξεχωριστές, ετερογενείς και διαφορετικές συλλογικές οντότητες, είναι πολιτικά και κοινωνικά κατακερματισμένο. Η έντονη, αυτή, ετερότητα του διεθνούς χώρου δεν επιτρέπει την παραγωγή και εφαρμογή κανόνων με τον ίδιο τρόπο που αυτό γίνεται στην ενδοκρατική τάξη²⁸ πραγμάτων. Ωστόσο, η κατάργηση της ετερότητας σε παγκόσμια κλίμακα επιχειρήθηκε και απέτυχε, όταν στο παρελθόν επιχειρήθηκαν και απέτυχαν πολλά αυτοκρατορικά σχήματα. Επομένως, παγκόσμια κοινωνική ομοιογένεια μπορεί να προκύψει μόνο με βίαιες μεθόδους.

Η ρεαλιστική προσέγγιση αντιλαμβάνεται το έθνος-κράτος ως μια σαφώς διαχωρισμένη και συμπαγή ενότητα με απεριόριστη εθνική κυριαρχία και μονολιθικά οριζόμενα συμφέροντα.²⁹ Η εθνική κυριαρχία, ως ένα εγγενές χαρακτηριστικό της κρατικής πολιτικής, αποτελεί τη βασική αρχή οργάνωσης του διεθνούς συστήματος. Η αποδυνάμωση της εθνικής κυριαρχίας προκαλεί είτε αποσταθεροποιητικές ηγεμονικές συμπεριφορές, είτε χάος και συγκρούσεις. Εν' ολίγοις, η επιδίωξη ανεξαρτησίας-κυριαρχίας δημιουργεί αυτομάτως διεθνή αναρχία.

Τα κράτη του διεθνούς συστήματος εξορισμού λειτουργούν και συμπεριφέρονται στη βάση των εθνικών τους συμφερόντων. Δεδομένης της

²⁸ «Σε αντίθεση με το διεθνές σύστημα, τα κράτη είναι ομοιογενή και οι εσωτερικές δομές ιεραρχημένες. Τα κράτη μοιάζουν επειδή είναι ανεξάρτητες-αυτόνομες και κυρίαρχες συλλογικές οντότητες, αλλά οι εσωτερικές ιδιότητές τους και οι δυνατότητές τους διαφέρουν. Διαφέρουν ως προς τις ιδεολογίες τους, το είδος της διακυβέρνησης, τον χαρακτήρα των νόμων κλπ.», βλ. Ήφαιστος, Παναγιώτης 2003, «οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στην ΕΕ», σελ.378

²⁹ Βλ. Καζάκος, Πάνος 1994, «Η πορεία της ΕΕ και οι επιπτώσεις στην ελληνική εξωτερική πολιτική», Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι, Εκδόσεις Οδυσσεάς, Αθήνα, σελ.216

ετερογένειας και ανομοιογένειας του διεθνούς συστήματος, τα συμφέροντα των κρατών δεν είναι πάντοτε ταυτόσημα με τα συμφέροντα των άλλων κρατών. Τα εθνικά συμφέροντα συχνά υπαγορεύουν τις εκάστοτε εθνικές επιδιώξεις και στόχους μιας χώρας. Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, το εθνικό συμφέρον δεν υπόκειται σε διαπραγμάτευση ούτε μπορεί να γίνει αντικείμενο ανοιχτών εσωτερικών διεργασιών. Ο Πολιτικός Ρεαλισμός, με την υιοθέτηση της Realpolitik, ταυτίζει την έννοια του εθνικού συμφέροντος μ' αυτήν του κυρίαρχου κράτους (sovereign state), καθώς όπως υποστηρίζεται, η εξωτερική πολιτική των κρατών υπαγορεύεται απ' τα εθνικά συμφέροντα και όχι απ' τον αλτρουισμό.³⁰

Σε ένα τέτοιο, λοιπόν, άναρχο, ασταθές και αποκεντρωμένο διεθνές σύστημα, κυριαρχούν οι ανταγωνισμοί και οι συγκρούσεις μεταξύ των κρατών τόσο σε πολιτικοστρατιωτικό, όσο και σε οικονομικό επίπεδο. Σε ένα τέτοιο περιβάλλον τα πάντα επιτρέπονται, αφού κυριαρχεί ο νόμος της φύσης: «ο ισχυρός επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμη του και ο αδύνατος υποχωρεί όσο του επιβάλλει η αδυναμία του».³¹ Συνέπεια αυτής της κατάστασης, είναι ότι τα κράτη θέτουν σε πρώτη προτεραιότητα την μεγιστοποίηση της ασφάλειας τους και της ανεξαρτησίας τους.

Σύμφωνα με τους ρεαλιστές, η ειρήνη δεν κατοχυρώνεται απ' τους διεθνείς οργανισμούς και τα υπάρχοντα υβριδικά καθεστώτα ασφάλειας, αλλά από ένα σύστημα ισορροπίας δυνάμεων.³² Όμως, το status quo είναι δυνατόν να αλλάξει λόγω της άνισης ανάπτυξης, με αποτέλεσμα το σύστημα να αποσταθεροποιείται διαρκώς. Είναι κρίσιμο να διευκρινίσουμε ότι το διεθνές δίκαιο και οι διεθνείς οργανισμοί επιβάλλουν κάποιους περιορισμούς στους ανταγωνισμούς εθνικών συμφερόντων, αλλά δεν τους υποκαθιστούν. Επομένως, οι κρατικοί δρώντες δεν έχουν άλλη επιλογή απ' το να βασίζονται στην αρχή της «αυτοβοήθειας» και να στηρίζονται στις δυνάμεις του. Το πρώτο, λοιπόν, μέλημα όλων των κρατών είναι η επιβίωσή τους. Έτσι, είτε δημιουργούν και ενισχύουν αμυντικά οπλοστάσια (εσωτερική εξισορρόπηση) είτε σχηματίζουν συμμαχίες για να εξισορροπήσουν ισχυρότερα και γι' αυτούς περισσότερο απειλητικά κράτη (εξωτερική εξισορρόπηση). Εκτός, όμως, από την επιβίωση, τα κράτη οφείλουν να μεριμνήσουν για τη διατήρηση της εδαφικής τους ακεραιότητας και της ανεξαρτησίας.

³⁰ Βλ. Βοσκόπουλος, Γ. 2005, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20^ο στον 21^ο αιώνα*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ 159

³¹ Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος 2007, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, εκδόσεις Εστίας, Αθήνα, σελ. 27

³² Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος 1995, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα- Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ31

Για να μπορέσουν να επιβιώσουν και παράλληλα να προασπίσουν τα ζωτικά τους συμφέροντα, τα κράτη είναι αναγκασμένα να αναζητήσουν ισχύ (στρατιωτική, οικονομική και διπλωματική). Η ισχύς είναι ο σημαντικότερος παράγοντας στη διεθνή πολιτική, καθώς επηρεάζει τις διακρατικές διαπραγματεύσεις και την επίλυση των διεθνών συγκρούσεων. Τα κράτη, ως ορθολογικοί παίκτες, επιδιώκουν κάθε στιγμή να μεγιστοποιήσουν τα αποθέματα ισχύος. Έτσι, αν ένα κράτος εκτιμήσει ότι οι δυνάμεις που διαθέτει του επιτρέπουν να επιφέρει αλλαγές στο διεθνές σύστημα, τότε πρέπει να αναμένεται ότι θα το επιχειρήσει. Συμπεραίνουμε, λοιπόν, ότι αλλαγές στην κατανομή ισχύος οδηγούν σε αλλαγές των σχέσεων και συμπεριφορών των κρατών, η ανισορροπία προκαλεί σύγκρουση και οι συγκρούσεις, με τη σειρά τους, επαναπροσδιορίζουν και επαναπροσανατολίζουν το διεθνές σύστημα προς νέες κατευθύνσεις. Η νέα ισορροπία που προκύπτει αποσταθεροποιείται όταν αλλάξει ξανά η κατανομή ισχύος.

Η ισχύς, λοιπόν, έχει χαρακτήρα δυναμικό και μεταβαλλόμενο, και όχι στατικό.³³ Οι εξελίξεις συνεχώς τρέχουν και γι' αυτό η ισχύς ενός κράτους είναι πάντα αβέβαιη. Επειδή η επιβίωση και η ασφάλεια κάθε κράτους εξαρτάται από τη δύναμή του και επειδή η δύναμη είναι σχετική (relative power), αποτελεί αναγκαία και μη εξαιρετέα προϋπόθεση εθνικής κρατικής επιβίωσης τα κράτη να διατηρήσουν τη σχετική τους θέση, να μην αφήσουν δηλαδή τη θέση τους να χειροτερεύσει.

Κατά τους πολιτικούς ρεαλιστές, τα κράτη τιμωρούνται με ζημιές, ενδεχομένως συρρίκνωση ή ακόμη και πλήρη καταστροφή, όταν επιδιώκουν στόχους πέραν των δυνάμεών τους ή όταν αμελούν να διασφαλίσουν τα ζωτικά τους συμφέροντα. Για το λόγο αυτό, τα κράτη υιοθετούν τις στρατηγικές εκείνες ανάλογα με τις εθνικές τους προτεραιότητες, λαμβάνοντας υπόψη τη σχέση κόστους-οφέλους. Συνεπώς, τα κράτη, για την καλύτερη προώθηση των συμφερόντων τους, διαλέγουν την στρατηγική εκείνη που τους μεγιστοποιεί το όφελος.

Βάσει, λοιπόν, όλων των παραπάνω δεδομένων, θα εξεταστεί στη συνέχεια η ελληνική εξωτερική πολιτική απέναντι στην πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας, υπό το πρίσμα του πολιτικού ρεαλισμού. Το διάστημα απ' το τέλος του Ψυχρού πολέμου έως σήμερα μπορεί να χωριστεί σε δύο μεγάλες περιόδους, που χαρακτηρίστηκαν από διαφορετικές προσεγγίσεις και, κατά συνέπεια, διαφορετικές πολιτικές της Ελλάδας απέναντι στη ΠΓΔΜ. Συγκεκριμένα, η πρώτη περίοδος καλύπτει το διάστημα 1990 έως 1995 και η δεύτερη το διάστημα 1995 έως σήμερα.

³³ Βλ. James E. Dougherty, Robert L. Pfaltzgraff, Jr. 1992, *Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων, Μια Συνολική Αποτίμηση*, Τόμος Α', Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 120

5.2: Η περίπτωση της ΠΓΔΜ (Περίοδος 1990-1995)

Ο τερματισμός του Ψυχρού Πολέμου συνοδεύτηκε από κοσμογονικά γεγονότα και η Ελλάδα βρέθηκε σε ένα άκρως ασταθές και άναρχο υποσύστημα, στο οποίο οι ισχυροί επιβάλλουν τη βούλησή τους στους ανίσχυρους. Η κυρίαρχη αποσταθεροποιητική μεταβλητή στα παραγμένα μετακομμουνιστικά Βαλκάνια ήταν ο άκρατος, επεκτατικός και αναθεωρητικός εθνικισμός που μυθοποιήθηκε από νεοσύστατα κόμματα και ηγεσίες, τα οποία προσπαθούσαν να καλύψουν το τεράστιο ιδεολογικό κενό που δημιουργήθηκε μετά την αυτοκτονία του Μαρξισμού-Λενινισμού.³⁴

Η κατάρρευση, όμως, του Συμφώνου Βαρσοβίας και η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης δημιούργησε μια νέα πραγματικότητα στην ευρύτερη περιφέρεια της Ελλάδας. Μετά το 1989, η Ελλάδα βρέθηκε σε πλεονεκτική θέση στον περιφερειακό καταμερισμό ισχύος. Η Ελλάδα, δηλαδή, παρά τις όποιες εσωτερικές της αδυναμίες, εμφανίστηκε στο βαλκανικό χώρο ως μια χώρα στέρεα δημοκρατική, οικονομικά και κοινωνικά ισχυρή, μέλος της Ατλαντικής Συμμαχίας, της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, μ' ενισχυμένη δηλαδή διεθνή θέση, να βρίσκεται απέναντι σε γείτονες εμπόλεμους, οικονομικά καταστραμμένους, έντρομους από τα κοινωνικά, πολιτικά και άλλα προβλήματα, που τείνουν το χέρι για διεθνή βοήθεια, υποστήριξη ή και συμμαχία. Τα συγκριτικά αυτά πλεονεκτήματα της Ελλάδας, την κατέστησαν σχεδόν ηγετική χώρα των Βαλκανίων.

Ωστόσο, η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας έφερε στο προσκήνιο και το «Μακεδονικό Ζήτημα», προκαλώντας στους Έλληνες ένα αίσθημα ανασφάλειας και φόβου. Δύο ήταν τα βασικά επιχειρήματα των «υπερασπιστών» της αποκλειστικότητας του ονόματος «Μακεδονία»: Πρώτον ότι, παρά το γεγονός ότι η ΠΓΔΜ ήταν ένα εξαιρετικά αδύναμο κράτος, η χρήση του ονόματος «Μακεδονία» θα μπορούσε στο μέλλον, να αποτελέσει απειλή για την εδαφική ακεραιότητα της Ελλάδας και δεύτερον, ότι η μικρή χώρα θα μπορούσε να γίνει υποχείριο άλλων, ισχυρότερων κρατών με βλέψεις στην εδαφική ακεραιότητα της χώρας μας.

Στις 8 Σεπτεμβρίου του 1991, η Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας διενήργησε δημοψήφισμα, το οποίο απέβη υπέρ της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της χώρας τους. Με βάση το παραπάνω δημοψήφισμα, η Συνέλευση της

³⁴ Βλ. Κουλουμπής Θεόδωρος - Ντάλης Σωτήρης 1997, «Η ελληνική εξωτερική πολιτική στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα Εθνοκεντρισμός ή Ευρωκεντρισμός», Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ.48

Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας ξεκίνησε μία εκστρατεία για τη διεθνή αναγνώρισή της και τη δημιουργία φιλικών σχέσεων με τις γειτονικές χώρες. Η ανεξαρτητοποίηση, όμως, του ομόσπονδου γιουγκοσλαβικού κράτους της Σ.Δ Μακεδονίας, με το όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας» συνάντησε την απόλυτη αντίθεση της Ελλάδας, καθώς θεωρούσε ότι το όνομα Μακεδονία της ανήκει και ότι η ιδιοποίησή του από τα Σκόπια υποκρύπτει αλυτρωτικές βλέψεις.³⁵

Ο αλυτρωτισμός αυτός λογίστηκε από την Ελλάδα ως σοβαρή δυνητική απειλή για το εθνικό συμφέρον, για τον απλούστατο λόγο ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να αποδεχθεί μια ονομασία που να άφηνε «ανοικτό» το ζήτημα «απελευθέρωσης» της ελληνικής Μακεδονίας απ' τους Σλαβομακεδόνες.

Το ζήτημα του ονόματος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας δεν ήταν απλώς μία διαφορά περί ιστορικών γεγονότων και συμβόλων. Ήταν ένα πρόβλημα με περιφερειακή και διεθνή διάσταση, καθώς η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ασκούσε πολιτική αλυτρωτισμού και εδαφικών διεκδικήσεων, με όχημα την παραχάραξη της ιστορίας και τον σφετερισμό της εθνικής και ιστορικής κληρονομιάς της Ελλάδας. Επομένως, το όνομα λειτούργησε ως φορέας επεκτατικών οραμάτων.

Εδώ θα πρέπει να υπενθυμίσουμε, ότι οι ρίζες του προβλήματος του ονόματος της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας εντοπίζονται στην περίοδο μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου πολέμου, όπου ο Τίτο κατέστησε την γνωστή ως τότε περιοχή Vardar Banovina (σημερινή πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας) ομόσπονδη Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, υπό την ονομασία «Σοσιαλιστική Δημοκρατία της Μακεδονίας», εγκαινιάζοντας, παράλληλα, το δόγμα του «Μακεδονικού έθνους».

Προφανής λόγος για τον οποίο ο Τίτο επέλεξε να προωθήσει το δόγμα του «Μακεδονισμού», σε πλήρη αναντιστοιχία με την γεωγραφική³⁶ πραγματικότητα και την ιστορία³⁷ της ευρύτερης περιοχής της Μακεδονίας, ήταν η επιδίωξή του να

³⁵ Βλ. Βαλντέν, Σωτήρης 2003, «Η Βαλκανική Πολιτική της Ελλάδας», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β', Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 408

³⁶ Γεωγραφικά, ο όρος «Μακεδονία» αναφέρεται σε έναν ευρύτερο χώρο, ο οποίος περιλαμβάνει μέρος της επικράτειας διαφόρων Βαλκανικών χωρών (κυρίως Ελλάδα, πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας και Βουλγαρίας). Ωστόσο, το κύριο μέρος της γεωγραφικής Μακεδονίας απλώνεται στα όρια της αρχαίας Ελληνικής Μακεδονίας, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων βρίσκεται εντός ελληνικής επικράτειας (55% σε Ελλάδα, 35% σε πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, 9% σε Βουλγαρία και 1% σε Αλβανία).

³⁷ Ιστορικά, το ελληνικό όνομα «Μακεδονία» αναφέρεται στο κράτος και τον πολιτισμό των αρχαίων Μακεδόνων που, αδιαμφισβήτητα, αποτελεί μέρος της εθνικής και ιστορικής κληρονομιάς της Ελλάδας και ουδεμία σχέση έχει με

αποκτήσει διέξοδο στο Αιγαίο Πέλαγος, καλλιεργώντας την ιδέα της επανένωσης όλων των εδαφών της Μακεδονίας. Λόγω, λοιπόν, της στρατηγικής θέσης που κατέχει η γεωγραφική Μακεδονία, η τελευταία έχει διαχρονικά καταστεί πεδίο διαβαλκανικών συγκρούσεων, καθιστώντας την «το κλειδί ελέγχου ολόκληρης της βαλκανικής χερσονήσου».³⁸

Έτσι, λοιπόν, τα Σκόπια από το 1944 ξεκίνησαν μια εκτεταμένη διαδικασία «μακεδονοποίησης» με σκοπό να εμπεδώσουν μια ξεχωριστή εθνική ταυτότητα στη συνείδηση του πληθυσμού.³⁹ Σε αυτό το πλαίσιο εντάσσεται ο αλυτρωτικός αγώνας που έχει αναλάβει η πολιτική ηγεσία της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, επιδιώκοντας, μέσω σχολικών συγγραμμάτων και προπαγάνδας, να γαλουχήσει τους πολίτες της χώρας με την ιδέα ότι είναι απόγονοι των αρχαίων Μακεδόνων και να καλλιεργήσει το δόγμα της «Μεγάλης Μακεδονίας», μέρος της οποίας είναι η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, ενώ τα λοιπά της κομμάτια βρίσκονται υπό ελληνική, βουλγαρική και αλβανική κατοχή. Ήταν προφανές ότι το αλυτρωτικό δόγμα της «Μεγάλης Μακεδονίας» άφηνε ανοιχτό το ενδεχόμενο διεκδίκησης των «κατεχόμενων» εδαφών.

Η Ελλάδα, ως αναπόσπαστο μέρος των συσχετισμών ισχύος στα Βαλκάνια, είχε κάθε εύλογο συμφέρον να υπερασπίσει τα ζωτικά της συμφέροντα (εδαφική ακεραιότητα, εθνική ασφάλεια) και παράλληλα να μην εμπλακεί στην ηφαιστειογενή περιοχή των Βαλκανίων. Η Ελλάδα, μπροστά σ' αυτή τη ρευστή και ασταθή πραγματικότητα, ανέπτυξε αμυντικά χαρακτηριστικά και ταυτόχρονα το Σκοπιανό πρόβλημα μετατράπηκε σε ένα πρωταρχικό ζήτημα ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Αυτό φυσικά δε σήμαινε ότι η Ελλάδα αρνείτο στους Σκοπιανούς το δικαίωμα να δημιουργήσουν ένα δικό τους ανεξάρτητο κράτος και να έχουν δική τους γλώσσα, ιστορία και παραδόσεις. Ωστόσο, το δικαίωμα του αυτοπροσδιορισμού δεν μπορούσε να γίνεται σε βάρος της σταθερότητας και της ασφάλειας της Ελλάδας.

Γενικότερα, η ασφάλεια μιας χώρας δεν εξυπηρετείται από μια στρατηγική κατευνασμού, αλλά από μια αποτρεπτική στρατηγική. Η κατευναστική πολιτική δεν εξασφαλίζει την αξιοπιστία ενός έθνους γιατί, όπως διαπιστώνει και ο Θουκυδίδης, «εάν υποχωρήσουμε σε κάτι, θα μας ζητήσουν αμέσως μετά κάτι άλλο πολύ

τους κατοίκους της ΠΓΔΜ, οι οποίοι είναι απόγονοι των Σλάβων και οι οποίοι πρωτοεμφανίστηκαν στην περιοχή σε πολύ μεταγενέστερο στάδιο (6^ο αιώνα μ. χ).

³⁸ Βλ. Βοσκόπουλος, Γ. 2005, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20^ο στον 21^ο Αιώνα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ.221

³⁹ Βλ. Φλούδας, Δημήτριος Ανδρέας 2007, «Με συγχωρείτε; Διαμάχη για ένα όνομα;», *Τα Νέα Βαλκάνια από τη Γεωπολιτική της Μετάβασης στην Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, σελ.171

μεγαλύτερο, διότι θα τους έχουμε δώσει την εντύπωση ότι από φόβο έχουμε ενδώσει στο προηγούμενο, ενώ αντιθέτως αν δείξουμε σταθερότητα θα τους δώσουμε να καταλάβουν ότι πρέπει να μας μεταχειρίζονται ως ίσος προς ίσον». ⁴⁰

Με τη λογική αυτή, το ζήτημα της ονομασίας αποτέλεσε ένα μη διαπραγματεύσιμο πεδίο για την Ελλάδα καθώς σχετιζόταν άμεσα με μη-διαπραγματεύσιμα εθνικά συμφέροντα.⁴¹ Επομένως, στην ελληνική εξωτερική πολιτική προείχε το εθνικό συμφέρον, το συμφέρον επιβίωσης της χώρας υπό όσο το δυνατόν καλύτερες συνθήκες. Τα ιστορικά γεγονότα αποδεικνύουν εύκολα τους παραπάνω ισχυρισμούς.

Η Αθήνα, αξιοποιώντας τη θεσμική της ισχύ στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα, κατόρθωσε εν μέρει να παρεμποδίσει τη διεθνή αναγνώριση του νεοσύστατου κράτους. Στις 16 Δεκεμβρίου 1991 συγκλήθηκε στις Βρυξέλλες το συμβούλιο υπουργών της ΕΚ για να συζητήσει την *de facto* αναγνώριση των αποσχισθέντων πρώην Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών.

Το αποτέλεσμα αυτής της συνόδου ήταν ότι η ΕΚ έθεσε ως όρο αναγνώρισης της ανεξαρτησίας των Σκοπίων ότι «δεν θα τρέφει εδαφικές διεκδικήσεις κατά γειτονικού κράτους-μέλους της Κοινότητας και ότι δε θα διεξάγει εχθρική προπαγάνδα εναντίον γειτονικού κράτους-μέλους, συμπεριλαμβανομένης και της χρήσης ονομασίας που συνεπάγεται εδαφικές διεκδικήσεις». ⁴² Την αρχική, όμως, αυτή επιτυχία παραμέρισε η θετική γνωμοδότηση της επιτροπής Μπατεντέρ⁴³, η οποία υιοθετούσε την αναγνώριση της ΠΓΔΜ και έτσι ξεκίνησε ένας αδιάκοπος αγώνας μεταξύ Ελλάδας και Σκοπίων.

Κατά το διάστημα 1992-1995, η υιοθέτηση της μαξιμαλιστικής θέσης απ' την Αθήνα για το ζήτημα της ονομασίας οφειλόταν μάλλον στη ρεαλιστική λογική ότι ο ισχυρός, σε αυτή την περίπτωση η Ελλάδα, επιβάλλει την θέληση του στον αδύνατο, δηλαδή τα Σκόπια. Έτσι, η αδιάλλακτη συμπεριφορά στο Μακεδονικό αποτέλεσε το πρώτο και βασικό χαρακτηριστικό της ελληνικής και συγκρουσιακής εξωτερικής πολιτικής. Η απόφαση «Όχι στον όρο Μακεδονία ή τα παράγωγά του» οδήγησε όλα τα πολιτικά κόμματα στην πλήρη αδιαλλαξία και απροθυμία για την επίτευξη μιας

⁴⁰ Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος 2007, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστίας, Αθήνα, σελ. 97-99

⁴¹ Ως μη διαπραγματεύσιμα εθνικά συμφέροντα αναφέρονται τα συμφέροντα εκείνα που σχετίζονται με τη φυσική επιβίωση, την ελευθερία και την οικονομική ανάπτυξη.

⁴² Βλ. Λυγερός, Σταύρος 1992, *Σκόπια. Άνεμοι Πολέμου στα Βαλκάνια*, Εκδόσεις «Νέα Σύνορα» - Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα σελ. 106

⁴³ Η συγκεκριμένη επιτροπή είχε την αρμοδιότητα να εξετάσει τη συμμόρφωση των μεμονωμένων Γιουγκοσλαβικών δημοκρατιών στους όρους που είχε θέσει η κοινότητα για αναγνώριση.

κοινής αποδεκτής λύσης. Αυτή η κατάσταση αναπόφευκτα οδήγησε στην απόρριψη μιας σειράς διπλωματικών προσπαθειών διεθνούς διαμεσολάβησης.

Πιο συγκεκριμένα, τον Απρίλιο του 1992 προτάθηκε το ευνοϊκό για τις ελληνικές θέσεις «πακέτο Πινέϊρο», που περιελάμβανε την πρόταση υιοθέτησης της ονομασίας «Νέα Μακεδονία».⁴⁴ Η εμμονή του τότε Υπουργού Εξωτερικών Αντώνη Σαμαρά να μην χρησιμοποιηθεί το συνθετικό Μακεδονία στην ονομασία του κρατιδίου, τον οδήγησε στην τελική απόρριψη της προτεινόμενης συμφωνίας.

Εξίσου σημαντική διπλωματική προσπάθεια για την επίτευξη ενός ικανοποιητικού συμβιβασμού πραγματοποιήθηκε το Μάιο του 1993, όπου οι διαμεσολαβητές Σάιρους Βανς και Λόρδος Όουεν πρότειναν σε σλαβική γραφή την ονομασία «Nova Makedonija». Μολονότι πολλοί πολιτικοί στην Αθήνα είδαν το προσχέδιο των Βανς-Όουεν ως «αριστούργημα διπλωματικής επιδεξιότητας», δεν συμβάδιζε με τη μαξιμαλιστική θέση της χώρας στο ζήτημα της ονομασίας και η κυβέρνηση Μητσοτάκη δεν ήταν σε θέση να το στηρίξει και να το υπογράψει.⁴⁵

Ιδιαίτερη σημασία στις μετέπειτα εξελίξεις διαδραμάτισε και το συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης, το Φεβρουάριο του 1992, το οποίο αποτέλεσε μια μαζική συναισθηματική έκρηξη για το Μακεδονικό Ζήτημα και στο οποίο συμμετείχαν ένα εκατομμύριο περίπου πολίτες από την Βόρειο Ελλάδα. Η γιγαντιαία αυτή ειρηνική συγκέντρωση προχώρησε στην καταδίκη διαφόρων ενεργειών εχθρικής προπαγάνδας της ΠΓΔΜ και το σημαντικότερο επιβεβαίωσε την ιδιαίτερη ελληνική μακεδονική ταυτότητα, η οποία συνδέεται άρρηκτα με μία αδιάλειπτη ιστορική και πολιτισμική παρουσία που διατρέχει περίπου τρεις χιλιετίες.

Πρέπει να τονίσουμε ότι το εν λόγω συλλαλητήριο της Θεσσαλονίκης επηρέασε αναμφίβολα τις αποφάσεις του Συμβουλίου των Πολιτικών Αρχηγών, που πραγματοποιήθηκε στις 13 Απριλίου του 1992 υπό την προεδρία του τότε Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας, Κωνσταντίνου Καραμανλή. Αν και ο Κ. Μητσοτάκης προανήγγειλε τότε την αποπομπή του Υπουργού Εξωτερικών, δεν κατάφερε να απομακρυνθεί ουσιαστικά από τη μέχρι τότε ελληνική στάση, ενώ δίνοντας προτεραιότητα στο θέμα των Σκοπίων συνέβαλε και εκείνος στην «σκοπιανοποίηση» της εξωτερικής μας πολιτικής. Καθώς, λοιπόν, το Συμβούλιο υιοθέτησε την άκαμπτη θέση να μη δεχθεί ονομασία που θα περιλαμβάνει τον όρο «Μακεδονία», η

⁴⁴ Οι προτάσεις Πινέϊρο, πέρα απ' τη μικτή ονομασία, περιλάμβαναν τροποποίηση των επίμαχων διατάξεων του σκοπιανού συντάγματος, ώστε να τεθεί φρένο στις σκοπιανές αλυτρωτικές βλέψεις και προπαγάνδα, και διοχέτευση της κοινοτικής βοήθειας προς τα Σκόπια μέσω Ελλάδας.

⁴⁵ Βλ. Τζιαμπήρης, Αριστοτέλης 2003, *Διεθνείς Σχέσεις και το Μακεδονικό Ζήτημα*, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα, σελ. 67-68

κυβέρνηση του Κων/νου Μητσοτάκη στερήθηκε κάθε δυνατότητας πολιτικού ελιγμού που θα μπορούσε να άρει το αδιέξοδο.

Κατά τη διάρκεια του υπόλοιπου του 1992 οι σχέσεις των δύο αντιτιθέμενων μερών ακολούθησαν μια δραματική πορεία. Πιο συγκεκριμένα. Τον Αύγουστο του 1992, τα Σκόπια υιοθέτησαν ως έμβλημα στη σημαία τους το 16άκτινο αστέρι της Βεργίνας⁴⁶, το σύμβολο της μακεδονικής δυναστείας και ταυτόχρονα συνέχιζαν απτόητοι την προπαγάνδα κατά της Ελλάδος, υποστηρίζοντας την ύπαρξη σλαβικής μειονότητας στην ελληνική Μακεδονία. Αναμφισβήτητα, μία τέτοια κίνηση θεωρήθηκε ως εθνικό όνειδος από την εξαγριωμένη ελληνική κοινή γνώμη, με αποτέλεσμα να σκληρύνει ακόμη πιο πολύ η στάση της Ελλάδας.

Καθώς η ΕΚ δεν φαινόταν καθόλου δεκτική εκείνη την περίοδο, η κυβέρνηση της ΠΓΔΜ στράφηκε για την αναγνώρισή της αλλού και στις 30 Ιουλίου του 1992 αιτήθηκε αναγνώρισης απευθείας απ' τον ΟΗΕ. Ωστόσο, η κατάσταση χειροτέρευσε όταν ο ΟΗΕ αποδέχθηκε την αίτηση της νεοπαγούς δημοκρατίας με το ψήφισμα 817/8.4.1993 και την αναγνώριζε με προσωρινή ονομασία «Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία» (FYROM)⁴⁷.

Όταν το θέμα της ονομασίας διευθετήθηκε προσωρινά στον ΟΗΕ (με εκκρεμή την τακτοποίηση της υπάρχουσας διαφοράς με την Ελλάδα, αναφορικά με την ονομασία), τότε η ΕΕ ακολούθησε την ίδια οδό, όπως και έξι κράτη - μέλη της (Δανία, Γαλλία, Ιταλία, Ολλανδία, Ηνωμένο Βασίλειο και Γερμανία) στις 16 Δεκεμβρίου 1993.

Η ελληνική κυβέρνηση, αμήχανη ενώπιον της ομοβροντίας αναγνωρίσεων του κρατιδίου από τα δυτικά κράτη, ξεκίνησε μια πιο σκληρή προσέγγιση στο μακεδονικό ζήτημα, κορύφωση της οποίας αποτέλεσε η επιβολή οικονομικών κυρώσεων από την Ελλάδα σε βάρος της ΠΓΔΜ τον Φεβρουάριο του 1994,⁴⁸ με πρωθυπουργό τον Ανδρέα Παπανδρέου.

⁴⁶ Η προσθήκη στην σημαία του κρατιδίου, του Ηλίου της Βεργίνας, αμέσως μετά την ανακάλυψή του από τον Έλληνα αρχαιολόγο Εμμανουήλ Ανδρόνικο κατά τις ανασκαφές στον αρχαιολογικό χώρο της Βεργίνας, ανακάλυψη που συνέπεσε χρονικά με την ανεξαρτητοποίηση της Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας. Συνεπώς, η χρησιμοποίηση συμβόλων της αρχαίας Μακεδονίας απ' το εν λόγω κρατίδιο, στοχεύουν αναμβίβολα στον πλήρη αφανισμό του υπάρχοντος γηγενούς Ελληνικού πληθυσμιακού στοιχείου.

⁴⁷ Για πρώτη φορά στην ιστορία του οργανισμού ένα κράτος έγινε αποδεκτό με προσωρινή ονομασία, ειδικά αν λάβουμε υπόψη μας ότι όλες οι ομόσπονδες δημοκρατίες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας, που είχαν αποκτήσει την ανεξαρτησία τους, είχαν κρατήσει το όνομα που είχαν μέσα στις ομοσπονδίες.

⁴⁸ Εξαίρεση στον επιβληθέντα οικονομικό αποκλεισμό αποτέλεσαν τα τρόφιμα και τα φάρμακα

Αν και αρχικά η κυβέρνηση του ΠΑ.ΣΟ.Κ. με την άνοδο της στην ηγεσία της χώρας προσπάθησε να προχωρήσει με μετριοπάθεια στην επίλυση του ζητήματος αναζητώντας μάλιστα σύμμαχο στην κατεύθυνση αυτή τις ΗΠΑ, η ελληνική στάση απέναντι στα Σκόπια τελικά σκλήρυνε με την αναγνώριση του κρατιδίου από τη μοναδική πλέον υπερδύναμη, προκαλώντας μια ριζική διεθνή απόρριψη της ελληνικής πολιτικής στην περιοχή, τον σκεπτικισμό της Δύσης για τον ρόλο της Ελλάδας στα Βαλκάνια και τη διπλωματική περιθωριοποίησή της. Είναι γεγονός ότι ο αρχηγός του ΠΑΣΟΚ δεν είχε πλέον απέναντί του ως αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης το μετριοπαθή Κ. Μητσοτάκη αλλά τον Μ. Έμπερτ που τον εξωθούσε σε ολοένα πιο σκληρή γραμμή.⁴⁹

Αξίζει να αναφερθεί, ότι το κλείσιμο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης⁵⁰ τον Φεβρουάριο 1994 δεν είχε ως στόχο το στραγγαλισμό της οικονομίας των Σκοπίων και την υπονόμευση της βιωσιμότητας του κράτους αυτού.⁵¹ Εξάλλου, η χώρα μας, ως η μοναδική νησίδα ειρήνης και σταθερότητας, είχε δείξει το ενδιαφέρον της για τη διατήρηση της ειρήνης και σταθερότητας στη γειτονική μας περιοχή, καθώς και την εξασφάλιση της βιωσιμότητάς της. Απ' την άλλη πλευρά, ο οικονομικός αυτός αποκλεισμός στόχευε κυρίως στη δημιουργία πιέσεων για υποχωρήσεις απ' την μεριά των Σκοπίων, αναφορικά με το ζήτημα της ονομασίας.

Επίσης, την εποχή αυτή, ιδιαίτερη απήχηση στην Ελλάδα, είχε η πολιτική των «αξόνων». Οι ελληνοσερβικές σχέσεις παρέμειναν πάντοτε στενά φιλικές σ' όλη την ιστορική διαδρομή του και σφυρηλατήθηκαν στους κοινούς εθνικο-απελευθερωτικούς αγώνες ανεξαρτησίας και στις κοινές θρησκευτικές παραδόσεις. Η Ελλάδα διατήρησε τις σχέσεις της με την Σερβία και επεδίωξε επαφές, υψηλού επιπέδου μαζί της. Την ίδια περίοδο επιδιώχθηκε δημιουργία άξονα Αθήνας – Σόφιας – Βελιγραδίου και προετοιμάστηκε τριμερής συνάντηση στην Αθήνα γι' αυτόν τον σκοπό. Μια συνάντηση που τελικά δεν έγινε λόγω των σοβαρών αντιρρήσεων των ευρωπαϊκών κρατών και της δεύτερης αξιολόγησης του θέματος από την Βουλγαρία. Πάντως η φιλοσερβική ροπή της ελληνικής πολιτικής παρέμεινε ασχέτως αν απέτυχε η προσπάθεια τριμερούς άξονα συνεργασίας.

⁴⁹ Βλ. Κοππά, Μαριλένα 2005, «Ελληνική Βαλκανική Πολιτική: Τριάντα Χρόνια Μετά», *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 50

⁵⁰ Πέρα απ' το κλείσιμο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης, είχε προηγηθεί ένα επιπλέον εμπάργκο στις 21 Αυγούστου 1992, με Πρωθυπουργό τον Κων/νο Μητσοτάκη. Το ελληνικό εμπάργκο πετρελαίου κατά το 1992, αν και διήρκεσε για μια σχετικά σύντομη περίοδο (μέχρι τον Δεκέμβριο του 1992), επέφερε σημαντική ζημιά στην εύθραυστη οικονομία της ΠΓΔΜ.

⁵¹ Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος Γ 1997, *Εκτός Συνόρων, Ρεαλιστική Προσέγγιση Εθνικής Στρατηγικής*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 261

Πράγματι, ο ελληνικός λαός στάθηκε ψυχικά κοντά στο Σερβικό λαό την περίοδο της δοκιμασίας του. Είναι βαθιές οι ρίζες. Σέρβοι και Έλληνες επί αιώνες είχαν παράλληλες και ομόρροπες πορείες. Η Ελλάδα προσπάθησε να στηρίξει την Σερβία προωθώντας και τα δικά της συμφέροντα στην περιοχή. Ήλπιζε σε στήριξη της Σερβίας στο θέμα των Σκοπίων. Θεωρήθηκε, δηλαδή, ότι ήταν δυνατόν ο σερβικός παράγοντας να αποβεί χρήσιμος στην ελληνική προσπάθεια ανάσχεσης των αλυτρωτικών διεκδικήσεων των Σκοπίων κατά της Ελλάδας.

Επιπρόσθετα, είναι χαρακτηριστικό ότι, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, η Ελλάδα αντέδρασε με φοβίες για πιθανή δημιουργία ισλαμικών τόξων και αλυτρωτικών κινήσεων, για το λεγόμενο «μουσουλμανικό τόξο»⁵² που προωθούσε η Τουρκία. Η Ελλάδα, δηλαδή, είχε πειστεί ότι η Τουρκία θα μπορούσε να εκμεταλλευτεί την ρευστότητα και την αστάθεια στα Βαλκάνια, με σκοπό να υπερφαλαγγίσει την Ελλάδα και η τελευταία να ανοίξει νέα μέτωπα με τους βόρειους γείτονες της. Με τη λογική αυτή, η δημιουργία και ενίσχυση ενός ελληνοσερβικού άξονα θα στήριζε τα ελληνικά συμφέροντα και θα αναχαίτιζε την απειλή της Τουρκίας. Ταυτόχρονα, η ελληνική θέση υποστήριζε ότι η συνεργασία των δύο χωρών και η ανάδειξή τους σε περιφερειακές δυνάμεις στα Βαλκάνια θα δημιουργούσε σταθερότητα και ανάπτυξη.

Η περίοδος, λοιπόν, 1990-1995 σκιαάζεται γρήγορα απ' την αναβίωση του Μακεδονικού ζητήματος, ως αποτέλεσμα της διάλυσης της Γιουγκοσλαβίας. Η αυθαίρετη κίνηση των Σκοπίων να μετατρέψουν τη γεωγραφική έννοια της Μακεδονίας σε εθνική, με παράλληλους ισχυρισμούς για την ύπαρξη «μακεδονικού έθνους» και μάλιστα διαμελισμένου, αποκάλυψε την αναμφισβήτητη ύπαρξη ισχυρών αλυτρωτικών ρευμάτων στο εν λόγω κρατίδιο, που προέκυψε από το διαμελισμό της πρώην Γιουγκοσλαβίας. Ωστόσο, οι ισχυρισμοί του νεοσύστατου αυτού κράτους δεν θα μπορούσαν σε καμία περίπτωση να αγνοηθούν, από τη στιγμή που αποτέλεσαν μέρος της επίσημης κρατικής ιδεολογίας του και βάση, κατά συνέπεια, των έντονων επεκτατικών βλέψεων και εδαφικών διεκδικήσεών του.

Ως εκ τούτου, η διένεξη μεταξύ Ελλάδας και Σκοπίων δεν άργησε να λάβει για την πρώτη διαστάσεις εθνικού θέματος. Το καίριο πρόβλημα της όλης διένεξης ήταν η ονομασία του νέου κράτους. Αυτό που φάνηκε να απασχολεί, δεν ήταν μόνο η εθνική υπερηφάνεια, αλλά και η μακροπρόθεσμη ελληνική ασφάλεια. Συνεπώς, σε

⁵² Το μουσουλμανικό τόξο ή, για την ακρίβεια, το τουρκοκεντρικό τόξο είναι αμφίβολο κατά πόσο ήταν υπαρκτό. Αν λάβουμε, δηλαδή, υπόψιν μας ότι οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί των Βαλκανίων, με τους οποίους είχε ταυπιστεί η Τουρκία, ήταν εξαιρετικά ετερογενείς και αποτελούσαν κάθε άλλο παρά συμπαγές φιλοτουρκικό μέτωπο, η Ελλάδα δεν είχε κανένα λόγο να φοβάται για τη δήθεν αυτή απειλή.

όλο αυτό το διάστημα, η Ελλάδα αναλώθηκε στη σκληρή προσπάθεια να εμποδίσει την αναγνώριση της γειτονικής χώρας υπό το συνταγματικό όνομά της και επιπλέον διατήρησε ανυποχώρητη στάση στο θέμα του ονόματος, συμπεριλαμβανομένων και των παραγώγων της λέξης «Μακεδονίας».

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ

5.3: Ευκαιρίες και Λάθη – Μία κριτική προσέγγιση

Το βασικό στοιχείο της διεθνούς πολιτικής ήταν και παραμένει ο διεθνής καταμερισμός ισχύος, που προσδιορίζει τα όρια μέσα στα οποία μπορεί να κινηθεί κάθε κράτος. Μετά την κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού και τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας, η ιστορική συγκυρία έκανε την Ελλάδα σχεδόν ηγετική χώρα των Βαλκανίων.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της Ελλάδας έναντι των λοιπών βαλκανικών χωρών διακρίνονται από: την ομαλή και διαχρονική λειτουργία των δημοκρατικών θεσμών που εξασφαλίζουν πολιτική σταθερότητα, την αναπτυγμένη οικονομία, που υπερέχει των λοιπών βαλκανικών χωρών και την ιδιότητα του κράτους - μέλους, όχι μόνο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και άλλων διεθνών πολιτικών, οικονομικών και αμυντικών οργανισμών.

Σε σύγκριση με τα άλλα κράτη της περιφέρειας μας, η χώρα μας βρέθηκε να υπερτερεί συντριπτικά σε οικονομική και στρατιωτική ισχύ. Τα οικονομικά μεγέθη έδειχναν ολοφάνερα την οικονομική μας ευρωστία και το εύρος των δυνατοτήτων μας. Το 1993, το ελληνικό ΑΕΠ ήταν περίπου ίσο με το ΑΕΠ όλων των πρώην κομμουνιστικών βαλκανικών κρατών (Ρουμανία, Βουλγαρία, Αλβανία, ΠΓΔΜ, Νέα Γιουγκοσλαβία, Βοσνία, Κροατία και Σλοβενία), πλην της Τουρκίας.⁵³ Ένα άλλο παράδειγμα που επιβεβαίωνε την οικονομική υπεροχή της Ελλάδας στα Βαλκάνια, ήταν ότι 800.000 περίπου οικονομικοί μετανάστες στην Ελλάδα – προερχόμενοι κυρίως απ' τα Βαλκάνια, την Πολωνία και την Πρώην Σοβιετική Ένωση- απορροφήθηκαν από τον ελληνικό πληθυσμό, ο οποίος προσέγγιζε τα 10,5 εκατομμύρια.⁵⁴

Όσον αφορά στον καταμερισμό στρατιωτικής ισχύος, η ελληνική υπεροχή στα οπτικά συστήματα (όπως π.χ. τάνκς και μαχητικά αεροπλάνα) ήταν εξίσου ποσοτικά συντριπτική σε σύγκριση με τα βαλκανικά κράτη. Επίσης, τα πρώην βαλκανικά κράτη διέθεταν λίγα χρήματα για τον εκσυγχρονισμό των ενόπλων δυνάμεων τους, όπου οι τελευταίες τροφοδοτούνταν από τους παρωχημένους στρατιωτικούς εξοπλισμούς σοβιετικής προέλευσης. Σε αντιδιαστολή, η Ελλάδα έχοντας να αντιμετωπίσει την

⁵³ Βλ. Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος 1994, *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ 269

⁵⁴ Βλ. Papatotiriou, Harry 2004, «Greek policy in the Yugoslav crises of the 1990s», *La Grèce dans le sud-est européen: enjeux régionaux et perspectives*, Mésogeios 22-23, editions Hêrodotos, Paris, σελ. 56-57

τουρκική απειλή διέθετε ένα μεγάλο ποσοστό του ΑΕΠ της για την ενίσχυση και εφοδιασμό των ενόπλων δυνάμεων της.⁵⁵

Για το θέμα των μειονοτήτων των Βαλκανίων, που ακόμα και σήμερα είναι το κυρίαρχο θέμα, μόνο η Ελλάδα παρουσίαζε συντριπτικά τη μεγαλύτερη ομοιογένεια. Στη δεκαετία το 1990, η Ελλάδα διέθετε τον πλέον εθνικά και θρησκευτικά ομοιογενή πληθυσμό των Βαλκανίων. Όλες οι άλλες νέες βαλκανικές χώρες⁵⁶ έχουν μεγάλες ή μικρές σε αριθμούς μειονότητες. Και ενώ οι μειονότητες αυτές θα μπορούσαν να γίνουν παράγοντας σύνθεσης μιας πολυπολιτισμικής κοινωνίας, οι αναστολές, οι ιστορικοί φόβοι, οι εθνικισμοί αλλά και τα συμφέροντα των μεγάλων δυνάμεων δεν άφησαν ποτέ τις μειονότητες αυτές να εξελιχθούν ισότιμα με τους κυρίαρχους λαούς των χωρών τους, με αποτέλεσμα να καταλήξουμε σ' αυτήν την καταστροφική λαίλαπα που δεν ξέρουμε πού θα μας οδηγήσει.

Επιπλέον, η Ελλάδα ήταν η μόνη βαλκανική χώρα που συμμετείχε ισότιμα σ' όλους σχεδόν τους διεθνείς και ευρωπαϊκούς οργανισμούς (ΝΑΤΟ και ΕΕ). Αναμφισβήτητα, η συμμετοχή μας στους εν λόγω θεσμούς προσέφερε πολύτιμα, οικονομικά και αμυντικά ερείσματα, τα οποία στήριζαν το πολιτικο-οικονομικό μας οικοδόμημα και ταυτόχρονα ενίσχυαν τη διαπραγματευτική μας ικανότητα σε μια περίοδο αυξημένης ρευστότητας και ανασφάλειας στα μεταψυχροπολεμικά Βαλκάνια.

Στην μετακομμουνιστική Ευρώπη, η διάλυση του Συμφώνου της Βαρσοβίας δημιούργησε ένα «γεωστρατηγικό κενό» ή «κενό ασφαλείας», με αποτέλεσμα η ΕΕ να εμφανίζεται ως ο μοναδικός παράγοντας σταθερότητας και ελπίδας για το μέλλον. Δεν είναι τυχαίο ότι όλες οι βαλκανικές χώρες διακαώς επιδίωκαν ή απλώς ονειρεύονταν την ένταξη τους σε αυτήν. Η Αθήνα, λοιπόν, «κρατούσε το κλειδί» για την ευρωατλαντική προοπτική των γειτόνων της, αφού απαιτείτο η ψήφος της για κάθε σημαντικό βήμα προσέγγισης προς τους δύο οργανισμούς.⁵⁷

Μία πρώτη, λοιπόν, βασική διαπίστωση είναι ότι η Ελλάδα ωφελήθηκε τα μέγιστα από τη διάλυση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Σοσιαλιστικής Ομοσπονδίας. Ο

⁵⁵ Ενδεικτικό του της ελληνικής υπεροχής είναι το γεγονός, ότι οι αμυντικές δαπάνες της Ελλάδας ανέρχονται περίπου στο ήμισι του ΑΕΠ της Βουλγαρίας.

⁵⁶ Η Γιουγκοσλαβία έχει αλβανική, ουγγρική και μουσουλμανική μειονότητα, η Κροατία έχει σερβική, μουσουλμανική και σλοβενική μειονότητα, η Σλοβενία έχει κροατική, σερβική και μουσουλμανική μειονότητα, η ΠΓΔΜ έχει αλβανική, τουρκική, ρουμανική και σερβική μειονότητα, η Ρουμανία έχει ουγγρική μειονότητα, η Βουλγαρία έχει τουρκική, ρουμανική και σλαβομακεδονική μειονότητα και η Αλβανία έχει ελληνορθόδοξη και καθολική μειονότητα. Στην Ελλάδα το 90% δηλώνουν έλληνες ορθόδοξοι χριστιανοί και περί το 1% μουσουλμάνοι.

⁵⁷ Βλ. Βαλντέν Σωτήρης, «Η Βαλκανική Πολιτική της Ελλάδας», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β', Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα 2003, σελ. 420

συσχετισμός δυνάμεων στην περιοχή ήταν εξαιρετικά ευνοϊκός για τα ελληνικά συμφέροντα. Επιπλέον, είμασταν τυχεροί που βρεθήκαμε στο στρατόπεδο των νικητών του Ψυχρού Πολέμου και ότι ακολουθήσαμε το δυτικό κοινωνικοπολιτικό μοντέλο.

Μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας, άλλαξε η στρατηγική των ΗΠΑ και των άλλων χωρών της Δύσης στο εξαιρετικά μάλιστα ρευστό και επικίνδυνο βαλκανικό περιβάλλον. Συγκεκριμένα, η μεταπολεμική στρατηγική της ανάσχεσης αντικαταστάθηκε απ' τη στρατηγική της «διεύρυνσης» της δυτικής επιρροής σε χώρες του πρώην ανατολικού μπλοκ, μέσω της ένταξης των χωρών αυτών στους δυτικούς οικονομικούς, πολιτικούς και στρατιωτικούς οργανισμούς, της προώθησης δημοκρατικών μεταρρυθμίσεων για την κατοχύρωση των δημοκρατικών θεσμών και μέσω της οικονομίας της αγοράς.⁵⁸

Η Ελλάδα, ενταγμένη στο NATO και στην ΕΕ, είχε την ιστορική ευκαιρία να λειτουργήσει ως συνδετικός κρίκος μεταξύ των βαλκάνιων γειτόνων μας και της Δύσης, γεγονός που θα εξασφάλιζε στους πρώτους τη δημοκρατική προοπτική, την οικονομική ανάπτυξη και συνεργασία και, βεβαίως, την ασφάλειά τους. Επιπλέον, οι Μεγάλες Δυνάμεις της Δύσης και ιδίως οι ΗΠΑ ήταν διατεθειμένες να υποστηρίξουν, ενεργώς και εμπράκτως, την Ελλάδα ως μελλοντική ηγετική δύναμη στα Βαλκάνια, στο βαθμό που συνέβαλλε η χώρα μας στην περιφερειακή σταθερότητα και παράλληλα στην ομαλή μετάβαση των πρώην κομμουνιστικών βαλκανικών χωρών στους δημοκρατικούς θεσμούς και στην οικονομία της αγοράς. Με την δεδομένη αυτή υποστήριξη, η Ελλάδα είχε την ιδανική θέση για να διαδραματίσει ένα σταθεροποιητικό ρόλο στην περιοχή.

Η μόνη βαλκανική δύναμη που θα μπορούσε να συγκριθεί με την Ελλάδα, απ' τη σκοπιά του καταμερισμού ισχύος, ήταν η Τουρκία. Ωστόσο, η Τουρκία αποδείχθηκε ανίσχυρη να αντισταθμίσει την Ελλάδα ως κέντρο επιρροής στα Βαλκάνια. Ορισμένοι λόγοι⁵⁹ που εξηγούν αυτή τη κατάσταση είναι οι ακόλουθοι:

Πρώτον, η Τουρκία επικεντρώθηκε κυρίως στην προσπάθεια εξάπλωσης της επιρροής της στον Καύκασο, την Κεντρική Ασία και τη Μέση Ανατολή. Δεύτερον, η κλιμάκωση του κουρδικού προβλήματος απ' το 1991 και μετά απορρόφησε ένα μεγάλο μέρος των ενεργειών της, περιορίζοντας κατ' αυτό τον τρόπο την διείσυσή της στο βαλκανικό υποσύστημα. Τρίτον, η Τουρκία, μετά την έναρξη του βοσνιακού

⁵⁸ Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος 1994, «Ο σχεδιασμός της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής», *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, Εκδόσεις Οδυσσέας, Αθήνα, σελ. 158

⁵⁹ Βλ. Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος 1994, *Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 271-273

πολέμου, ταυτίστηκε με το μουσουλμανικό στοιχείο, με αποτέλεσμα να μειωθεί η επιρροή της στα κατεξοχήν ορθόδοξα κράτη (με εξαίρεση την Αλβανία). Τέταρτον, η Τουρκία δεν είναι μέλος της ΕΕ και επομένως υστερεί σε διεθνή ερείσματα, σε μία μάλιστα περίοδο που όλες οι βαλκανικές χώρες είχαν θέσει ως στρατηγικό στόχο την ένταξή τους στους ευρωπαϊκούς θεσμούς.

Είναι, λοιπόν, εμφανές ότι η Ελλάδα ήταν η πλέον προηγμένη χώρα των Βαλκανίων. Ποτέ στη σύγχρονη ιστορία, η χώρα μας δεν είχε βρεθεί σε τόση πλεονεκτική θέση από κάθε άποψη, σε σχέση με τους βαλκανικούς της γείτονες.⁶⁰ Και μόνο αν αναλογιστεί κανείς, ότι όλες αυτές οι νέες βαλκανικές χώρες βγήκαν από έναν ανελεύθερο λήθαργο μονολιθικότητας και στέρησης δημοκρατίας και πολιτικής έκφρασης, δεν θα ήταν εύκολο να συγκριθούν με την Ελλάδα, η οποία είχε κάνει τεράστια βήματα ανάπτυξης στη δημοκρατία, στην πολιτική, στην οικονομία, στα κοινωνικά και ανθρώπινα δικαιώματα και στον πολιτισμό.

Οι νέες βαλκανικές χώρες, έβλεπαν και εξακολουθούν να βλέπουν την Ελλάδα ως τη χώρα που θα τις εμπνεύσει, που θα τους δείξει τον δρόμο προς την Ευρώπη, που θα τις οδηγήσει προς το ευρωπαϊκό γίγνεσθαι και προς ένα σύγχρονο σύστημα διακυβέρνησης σταθερό και δημοκρατικό. Η Ελλάδα μπορεί μεν να θεωρείται μια χώρα μικρή σε σχέση με τις άλλες μεγάλες δυνάμεις της Δύσης, ωστόσο για τα νέα Βαλκάνια θεωρείται «μεγάλη χώρα» και «πρωταγωνιστής» στην προώθηση των πολιτικών ελευθεριών, παράγοντας ασφαλείας και σταθερότητας στην περιοχή.

Συνεπώς, η Ελλάδα είχε τη δυνατότητα, αλλά και την υποχρέωση να αναλάβει τον περιφερειακό ρόλο που της αναλογούσε, χωρίς αυτό να σημαίνει προσπάθεια ποδηγέτησης των λοιπών βαλκανικών χωρών. Εξάλλου, η Ελλάδα δε λειτούργησε ποτέ ως αναθεωρητική δύναμη και σε καμία περίπτωση δεν υιοθέτησε επεκτατικές εδαφικές βλέψεις και ενέργειες.

Δυστυχώς, η πολιτική ηγεσία της Ελλάδας άργησε να διαγνώσει τη μεγάλη ευκαιρία που της παρουσιάστηκε. Αντιθέτως, η ελληνική πολιτική ηγεσία αντέδρασε με επιπολαιότητα, αδεξιότητα και ευθυνοφοβία, χάνοντας την ευκαιρία να κυριαρχήσει στην ΠΓΔΜ. Με τον τρόπο αυτό, η Ελλάδα, αντί να εκμεταλλευθεί την προνομιακή της θέση στο περιφερειακό βαλκανικό υποσύστημα, κατόρθωσε να καταστεί από εν δυνάμει διαιτητή μεταξύ των εμπλεκόμενων μερών στη βαλκανική

⁶⁰ Αυτό που διαφοροποιεί τη χώρα μας είναι ο υψηλός βαθμός εσωτερικής σταθερότητας και κοινωνικής συνοχής, σε συνδυασμό με τους δημοκρατικούς θεσμούς, οι οποίοι λειτουργούν σε ικανοποιητικό βαθμό, παρά το γεγονός ότι απειλούνται από φαινόμενα διαφθοράς και νεποτισμού.

κρίση της δεκαετίας του 1990 σε μέρος του βαλκανικού προβλήματος ειδικά σε σχέση με το νεοπαγές κράτος της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας και του ζητήματος της ονομασίας του. Καλλιεργήθηκαν ουτοπικοί μαξιμαλιστικοί στόχοι που μετέτρεψαν μια διαπραγματεύσιμη διαφορά σε σύγκρουση μηδενικού αθροίσματος με δραματικά αποτελέσματα.⁶¹

Το αρχικό και κείμενο σφάλμα μας υπήρξε η σκοπιανοποίηση της βαλκανικής μας πολιτικής. Η Ελλάδα δεν διαπραγματεύτηκε τη διαφορά με γνώμονα τον πραγματισμό, που πρέπει να χαρακτηρίζει κάθε ορθολογική εξωτερική πολιτική, αλλά στη βάση «ιστορικών δικαίων». Η δημιουργία στερεοτύπων κάνει κάθε διαφορά μη διαπραγματεύσιμη και περιορίζει συνολικά το εύρος των διαπραγματεύσεων, όπως έδειξε και η επιβολή εμπάργκο ή το κλείσιμο λιμανιού της Θεσσαλονίκης τη συγκεκριμένη περίοδο. Έτσι, αντί οι ελληνικές ηγεσίες να αποτελέσουν πολύτιμο παράγοντα σταθερότητας στην ευρύτερη περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου, χρεώθηκαν ένα σοβαρότατο «έλλειμμα αξιοπιστίας» τόσο στο άμεσο βαλκανικό όσο και στο ευρύτερο ευρωπαϊκό και διεθνές περιβάλλον.⁶²

Κατά το διάστημα 1992-1995, το «Μακεδονικό ζήτημα» κυριάρχησε στην ελληνική εσωτερική και εξωτερική πολιτική, συμβάλλοντας καταλυτικά στην επικίνδυνη και επώδυνη εμπλοκή της χώρας μας στις δυσμενείς και αδιέξοδες καταστάσεις που ακολούθησαν. Η άποψη ότι η βασική απειλή για τη χώρα μας προέρχεται από το ασθενές κράτος στα βόρεια σύνορα και όχι απ' το παραδοσιακό εχθρό την Τουρκία, αφομοιώθηκε απ' το μεγαλύτερο μέρος της κοινής γνώμης, δείχνοντας την έκταση του φαινομένου που άγγιζε τα όρια της ψύχωσης. Το αποτέλεσμα ήταν ότι η Ελλάδα εγκλωβίστηκε σε μία ασήμαντη διένεξη με την ΠΓΔΜ, σε βάρος του μεγάλου στόχου της κατάκτησης ηγετικής θέσης στα Βαλκάνια.

Κατά το χρονικό αυτό διάστημα, η ελληνική πλευρά επέβαλε δύο εμπάργκο, στέλνοντας προς τους Σκοπιανούς το μήνυμα της «απόρριψης των εκβιασμών». Ωστόσο, το ελληνικό εμπάργκο, παρά τη χρησιμότητά του ως διαπραγματευτικού χαρτιού, δεν αρκούσε για να λύσει από μόνο του το πρόβλημα και επιπλέον μας τοποθέτησε σε πορεία τριβής και πολιτικών συγκρούσεων με την επιτροπή και τους εταίρους μας στην ΕΕ.

⁶¹ Βλ. Κοππά, Μαριλένα 2005, «Ελληνική Βαλκανική Πολιτική: Τριάντα Χρόνια Μετά», *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 52

⁶² Βλ. Τσάκωνας, Παναγιώτης Ι 2003, *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 20.

Μολονότι στην αρχική εφαρμογή του εμπάργκο τα πράγματα δυσκόλεψαν τη γειτονική χώρα, εν τούτοις το μέτρο αυτό στην πράξη δεν ήταν αποτελεσματικό, διότι τα σύνορα της FYROM ήταν ανοιχτά από όλες τις πλευρές και επομένως η συνέχισή του δεν εξυπηρετούσε τις αρχικές προβλέψεις. Επιπλέον, η περίοδος του εμπάργκο προκάλεσε μια πρωτοφανή κατακραυγή σε ολόκληρη την Ευρώπη, καθώς η Διεθνή Κοινότητα αντέδρασε με αποτροπιασμό σ' αυτό που παρουσιάστηκε ως ελληνική υστερία.⁶³

Στην προσπάθεια για επηρεασμό της διεθνούς κοινής γνώμης, η ελληνική διπλωματία χρησιμοποίησε αποκλειστικά το χαρτί της προβολής ιστορικών επιχειρημάτων, κάτι που συγκινούσε αποκλειστικά μόνο τους Έλληνες. Για την Διεθνή Κοινότητα, ο «Μακεδονικός αλυτρωτισμός» βρισκόταν εξαιρετικά χαμηλά στις προτεραιότητές της έναντι της πολιτικής στήριξης του κράτους των Σκοπίων απέναντι στις εξωτερικές απειλές αλλά κυρίως στο πρόβλημα εσωτερικής συνοχής του. Ήταν, δηλαδή, δύσκολο για την ελληνική διπλωματία, προβάλλοντας κυρίως ιστορικά επιχειρήματα, να πείσει τους ξένους ότι το μικρό και ανίσχυρο κράτος των Σκοπίων θα μπορούσε να αποτελέσει απειλή για την Ελλάδα.

Το γεγονός λοιπόν ότι οι κοινοτικοί μας εταίροι δεν επέδειξαν την απαιτούμενη κοινοτική αλληλεγγύη οφειλόταν είτε για λόγους αντικειμενικής διαφωνίας και σύγκρουσης συμφερόντων μεταξύ Ελλάδας και διεθνών θεσμών, είτε γιατί η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας έδειξε μια ιδιαίτερη αδυναμία να επιχειρηματολογήσει και να στηρίξει τις επιλογές της για θέματα πολύ ευαίσθητα, όπως το μακεδονικό και οι ιδιαίτερες σχέσεις με το απομονωμένο διεθνώς Βελιγράδι, που ερμηνεύτηκαν είτε ως εθνικιστικός παραλογισμός στη μια περίπτωση, είτε ως ιερή και παραδοσιακή ορθόδοξη ελληνο-σερβική φιλία και συμμαχία, στην άλλη.⁶⁴

Το Μακεδονικό υπήρξε η κορυφή του παγόβουνου, που απέδειξε πόσο ανέτοιμη ήταν η Ελλάδα για τη μεγάλη πρόκληση της μετακομμουνιστικής περιόδου. Ήρθαμε σε ρήξη με τη γειτονική μας βαλκανική ενδοχώρα, γεγονός που στράφηκε ενάντια στα εθνικά μας συμφέροντα. Η κατηγορηματική άρνηση της ελληνικής πλευράς να αναγνωρίσει το νέο κράτος με το όνομα «Μακεδονία» οδήγησε την ελληνική διπλωματία σε ένα επίτιμο για την ίδια τη χώρα αδιέξοδο. Αυτό το γεγονός και μόνο δημιούργησε μεγάλα προβλήματα στο σχεδιασμό, τη χάραξη και υλοποίηση της εξωτερικής πολιτικής της χώρας.

⁶³ Βλ. Φλούδας, Δημήτριος Ανδρέας 2007, «Με συγχωρείτε; Διαμάχη για ένα όνομα;», *Τα Νέα Βαλκάνια από τη Γεωπολιτική της Μετάβασης στην Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, σελ. 190

⁶⁴ Βλ. Κοντονής, Χαράλαμπος 2003, «Σχέσεις Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας στο Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 500

Δεν αμφισβητείται ότι η επιλογή του ονόματος «Μακεδονία» απ' τα Σκόπια υποκρύπτει και άλλες επιδιώξεις, αλυτρωτικού κατά βάσιν χαρακτήρα. Ωστόσο, η ΠΓΔΜ, εξαρτώμενη οικονομικά και πολιτικά απ' την Ελλάδα, δεν μπορούσε να αποτελεί απειλή για τη χώρα μας. Η ΠΓΔΜ υπήρξε η φτωχότερη ομόσπονδη δημοκρατία της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας⁶⁵, έχοντας ταυτόχρονα να αντιμετωπίσει, μετά την ανεξαρτητοποίησή της, ένα τεράστιο πρόβλημα: την πολυεθνική σύσταση⁶⁶ της κοινωνίας της, μία εξέλιξη που αποτέλεσε πηγή αποσταθεροποίησης και εσωτερικών συγκρούσεων απ' την πρώτη μέρα της ανεξαρτησίας της έως και σήμερα.

Το σλαβομακεδονικό στοιχείο στο εσωτερικό της FYROM είχε πολλά να χάσει από τη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Επί Τίτο η «Σλαβική Μακεδονία» απέκτησε τη δική της Δημοκρατία, τη δική της τεχνητή γλώσσα, τη δική της ιστορία, όλα δηλαδή τα στοιχεία που κρατούσαν ενωμένους τους Σλαβομακεδόνες. Όσο, λοιπόν, η Γιουγκοσλαβία όδευε προς τη διάλυση, τόσο ο σλαβομακεδονικός εθνικισμός κορυφωνόταν, με βασικό αντίπαλο το σημαντικότερο μειονοτικό στοιχείο στη Δημοκρατία, τους Αλβανούς.⁶⁷ Επίσης, όλες οι γειτονικές χώρες, πλην της Ελλάδος, (Σερβία, Αλβανία, Βουλγαρία) επιβουλεύονταν συγκαλυμμένα την εδαφική τους ακεραιότητα και ενίσχυαν την απειλή διάσπασης.

Τα Σκόπια, ως χώρα, είχαν καταφέρει να έχουν σοβαρά ανοικτά μέτωπα χωρίς προοπτική επιλύσεως με τις τρεις γειτονικές της χώρες. Συγκεκριμένα, προς Βορρά με τη Σερβία είχε πρόβλημα με τη σχισματική εκκλησία, την αυτοαποκαλούμενη «Μακεδονική Ορθόδοξη Εκκλησία»⁶⁸. Στα ανατολικά, η Βουλγαρία δεν αναγνώριζε τους αυτοαποκαλούμενους «Μακεδόνες» ως έθνος, ούτε τη «Μακεδονική» γλώσσα και κατηγορεί την ΠΓΔΜ για κλοπή της ιστορίας της. Και

⁶⁵ Δύο ήταν οι κύριες αιτίες της βαθιάς οικονομικής κρίσης της Δημοκρατίας: πρώτον, η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας και δεύτερο οι διεθνείς κυρώσεις εναντίον της Νέας Γιουγκοσλαβίας και το εμπάργκο. Επιπροσθέτως, μεγάλο πρόβλημα δημιούργησε και το ελληνικό εμπάργκο πετρελαίου κατά το 1992 και το κλείσιμο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης τον Φεβρουάριο 1994.

⁶⁶ Οι Αλβανοί κάτοικοι της υπερβαίνουν το 25%, η σχέση αύξησης του πληθυσμού είναι 4 προς 1 έναντι των Σλαβομακεδόνων, και σε λίγα χρόνια θα αποτελέσουν πλειοψηφία. Στην ανομοιογένεια του πληθυσμού να προσθέσουμε τους Τουρκογενείς, τους περίπου 250.000 Έλληνες που για να επιβιώσουν αποκρύπτουν την εθνικότητα τους ή δέχονται να ονομάζονται Βλάχοι, τους Βουλγαρογενείς κ.λ.π. Κατά κανόνα, οι μειονότητες αυτές είναι τοποθετημένες στα σύνορα με την «Μητέρα-Πατρίδα», γεγονός που καθιστά ακόμη πιο δύσκολη την αντιμετώπιση των διμερών θεμάτων.

⁶⁷ Οι Αλβανοί ζουν σε συμπαγείς κοινότητες στις δυτικές επαρχίες της Δημοκρατίας, προς τα σύνορα με την Αλβανία και στις βορειο-δυτικές επαρχίες, προς τα σύνορα με τη Σερβία. Η υπεροχή, λοιπόν του αλβανικού στοιχείου στις εν λόγω περιοχές είναι συντριπτική!

⁶⁸ Βλ. Κοππά, Μαριλένα 1994, *Μια εύθραυστη Δημοκρατία. Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 47-48

τέλος, στα Δυτικά, ο αλβανικός λαός, διατηρώντας έναν σαφή αλυτρωτισμό και «μεγαλοϊδεασισμό», δεν θεωρούσε ότι το 25% του πληθυσμού της ΠΓΔΜ πρέπει να αποκαλούνται «Μακεδόνες». Επιπλέον, ένα εξίσου σοβαρό γεωπολιτικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η ΠΓΔΜ είναι το γεγονός ότι δεν έχει πρόσβαση στη θάλασσα και εξαρτάται από τους γείτονές της για πρόσβαση στα λιμάνια.

Συνεπώς, η ανεξαρτητοποίηση της ομόσπονδης αυτής γιουγκοσλαβικής δημοκρατίας το 1991 υπήρξε γεωπολιτικό δώρο προς την Ελλάδα. Από γεωπολιτική σκοπιά, η Αθήνα είχε κάθε συμφέρον να αποβλέπει στη διατήρηση της ανεξαρτησίας και ακεραιότητας της ΠΓΔΜ. Ο πραγματικός για εμάς κίνδυνος ήταν και είναι, όχι η ύπαρξη, αλλά η ενδεχόμενη διάλυση των Σκοπίων.

Επομένως, μια κατάρρευση των Σκοπίων θα είχε ως επακόλουθο να τεθεί η μεγάλη στρατηγικής και εμπορικής σημασίας για τη χώρα μας κοιλάδα του Αξιού υπό τον έλεγχο ισχυρότερης και ως εκ τούτου επικινδυνότερης βαλκανικής δύναμης και να αναρριπιστεί ο εις βάρον της ελληνικής επικράτειας υφέρπων αλβανικός και υπνώπων, επί του παρόντος, βουλγαρικός αλυτρωτισμός.⁶⁹ Μία τέτοια εξέλιξη θα διατάρασσε την ισορροπία ισχύος στα Βαλκάνια και θα επέφερε επιζήμιες συνέπειες για τη χώρα μας.

Υπενθυμίζεται ότι, η Βουλγαρία είχε λυτρωτικές βλέψεις που προσπαθούσε, εκμεταλλευόμενη τις περιστάσεις και συγκυρίες να υλοποιήσει. Ιστορικά βαρύνεται με το σύνδρομο των εσφαλμένων επιλογών αφού σε όλες τις πολεμικές συγκρούσεις που ενεπλάκη βρέθηκε στο στρατόπεδο των ηττημένων. Με την κατάρρευση του ανατολικού συνασπισμού, η Βουλγαρία, προκειμένου να αποσπάσει τα Σκόπια από την τότε κραταιά Σερβία, υπήρξε απ' τις πρώτες χώρες που αναγνώρισε τη ΠΓΔΜ όχι με το προσωρινό αλλά με το συνταγματικό της όνομα. Παράλληλα όμως, δεν δέχεται την ύπαρξη «Μακεδονικού Έθνους» με τον ισχυρισμό ότι οι κάτοικοι των Σκοπίων είναι κατά το πλείστον Βουλγαρικής καταγωγής βάζοντας έτσι υποθήκη για εδαφικές διεκδικήσεις όταν, και εφόσον οι συνθήκες γίνουν ευνοϊκές.

Αναμφίβολα, μία τέτοια ενέργεια αναβιώνει τον Βουλγαρικό εθνικισμό επί του Μακεδονικού⁷⁰, που στρέφεται και κατά της χώρας μας, χωρίς βέβαια να προβάλλει τουλάχιστον φανερά, εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος μας, όπως έξοδο στο Αιγαίο

⁶⁹ Βλ. Σέκερης, Γεώργιος Ε. 2004, *Η Ελλάδα στη Νέα Τάξη, η Εθνική μας Στρατηγική στον 21^ο αιώνα ή το Εγχειρίδιο του Πληροφόρημένου Πολίτη*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 439

⁷⁰ Σύμφωνα με το παραδοσιακό και πάντοτε υποβόσκον μεγαλοβουλγαρικό ιδεολόγημα, ο ευρύτερος μακεδονικός χώρος, στον οποίο ανήκουν η ΠΓΔΜ, η ενσωματωμένη σήμερα στη Βουλγαρία «Μακεδονία του Πιρίν», καθώς και τμήματα της ελληνικής επικράτειας, κατοικείται κυρίως από βουλγαρογενείς πληθυσμούς και επομένως είναι βουλγαρικός.

κλπ. Δεν είναι λίγες οι φορές, που ο Ελληνισμός αντιμετώπισε την επιβουλή εκ μέρους της Βουλγαρίας, η οποία δεν έπαυσε ποτέ να προσβλέπει στο ιδεώδες της «Μεγάλης Βουλγαρίας», τουλάχιστον στην γεωγραφική έκταση της Ηγεμονίας, που προέβλεπε η μη εφαρμοσθείσα Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου⁷¹.

Με την ίδια λογική, η Αλβανία καλλιεργεί το όραμα της «Μεγάλης Αλβανίας»⁷², ως απόρροια ιστορικών καταλοίπων και παραπόνων. Αυτό δύναται να ερμηνευθεί ασφαλώς σαν διεκδίκηση περιοχών του Νότιου Μαυροβούνιου, ολόκληρου του Κοσσυφοπεδίου, της δυτικής του Αξιού περιοχής της ΠΓΔΜ και, αναφορικώς, με την Ελλάδα, μέρους της Δυτικής Μακεδονίας (συμπεριλαμβανομένων της Φλώρινας και της Καστοριάς) και ολόκληρης της Ηπείρου. Παραλλήλως οι Αλβανικές αρχές, αφενός μεν καλλιεργούν μέσω των σχολικών βιβλίων κλίμα μισαλλοδοξίας και αλυτρωτισμού, αφετέρου δε καταπιέζουν την ελληνική μειονότητα της Βορείου Ηπείρου με διάφορες μεθοδεύσεις και συγκαλυμμένες απειλές. Έτσι, οι Αλβανοί παρουσιάζονται σήμερα ως οι κυρίαρχοι των Βαλκανίων.

Επομένως, δεν υπήρχε κίνδυνος για μια ενδεχόμενη επίθεση από το μικροσκοπικό μας γείτονα, καθώς δεν διέθετε αξιόλογες στρατιωτικές δυνάμεις για να μας απειλήσει. Ο πραγματικός κίνδυνος ήταν ότι θα μπορούσαμε να παρασυρθούμε σε μια περιπέτεια, σ' έναν «αλυτρωτικό πειρασμό», η οποία θα άρχιζε στα βόρεια σύνορά μας. Επομένως, η πιθανή κλιμάκωση των αλβανικών και βουλγαρικών εθνικισμών θα είχε ως αποτέλεσμα, η χώρα μας να βγει εδαφικά ακρωτηριασμένη και οικονομικά και πολιτικά κατεστραμμένη.

Η Ελλάδα, η οποία ορθώς στην μεταψυχροπολεμική εποχή δεν επιδίωξε να εκμεταλλευθεί την αστάθεια στα Βαλκάνια και να παρασυρθεί στις πολεμικές συγκρούσεις στη Γιουγκοσλαβία, βρέθηκε στην πλεονεκτική θέση να επηρεάσει καθοριστικά τη διαμόρφωση των εξωτερικών προσανατολισμών της νεοϊδρυθείσας ΠΓΔΜ. Δυστυχώς, η Ελλάδα δεν κρίθηκε αντάξια των περιστάσεων.

Με την εμπλοκή της στο ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων δεν συμπεριφέρθηκε ως μέλος των οικονομικά ανεπτυγμένων και πολιτικά κυρίαρχων χωρών. Αλλά με την αδιάλλακτη και ανυποχώρητη στάση της, αυτο-υποβιβάστηκε

⁷¹ Η Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (Μάρτιο 1878) προέβλεπε τη δημιουργία μιας Μεγάλης Βουλγαρίας, ενός εθνικού ιδεώδους, το οποίο και αποτελεί συνεχώς την πυξίδα των βουλγαρικών επιδιώξεων. Η «Μεγάλη Βουλγαρία» επεκτεινόταν απ' τη μαύρη Θάλασσα στην Αλβανία και από τον Δούναβη στις ακτές του Αιγαίου. Επειδή όμως ο διακανονισμός αυτός έθιγε τα συμφέροντα των άλλων βαλκανικών χωρών, η εν λόγω Συνθήκη δεν τέθηκε ποτέ σε ισχύ.

⁷² Μεγάλη Αλβανία σημαίνει, εννοποίηση όλων των περιοχών με Αλβανικό πληθυσμό: η Σκόδρα, το Κοσσυφοπέδιο, το Μοναστήρι και τα Ιωάννινα.

στο επίπεδο των υπόλοιπων Βαλκανίων. Ήταν, δηλαδή, λάθος που αντιμετωπίσαμε το Σκοπιανό σαν διμερές πρόβλημα και όχι σαν μικρό κομμάτι μιας ευρύτερης βαλκανικής πολιτικής.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η σύγκριση της ελληνικής βαλκανικής πολιτικής με τη πολιτική της Βουλγαρίας, όπου η τελευταία αποδείχτηκε πιο αποτελεσματική. Η Βουλγαρία, όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, είναι μία χώρα η οποία, παραδοσιακά, είχε τις πλέον άμεσες βλέψεις στο έδαφος της ΠΓΔΜ. Ωστόσο, η πολιτική της απέβλεπε σε μία πολιτιστική, οικονομική και πολιτική διείσδυση στο έδαφος του νεοσύστατου αυτού κρατιδίου. Προσπάθησε, εν ολίγοις, να εμφανίζεται ως προστάτης και υποστηρικτής του αδύναμου κράτους και εν μέρει το πέτυχε.⁷³ Ενώ, απ' την άλλη, η ελληνική εμμονή με το «Μακεδονικό Ζήτημα» δεν εξασφάλισε στη χώρα μας την οικονομική υπεροχή που της αναλογούσε, καθώς και μία καθοριστική πολιτική θέση στην εν λόγω περιοχή.

Η Ελλάδα στην αρχή της δεκαετίας του '90 βρέθηκε, λοιπόν, απομονωμένη στον ευρωπαϊκό και στο διεθνή χώρο εξαιτίας της βαλκανικής πολιτικής της που κινήθηκε σε διαφορετική πορεία σε σχέση με τα ευρωπαϊκά και αμερικανικά συμφέροντα στην περιοχή. Αντί να αποβλέπαμε στη σταθερότητα της Βαλκανικής, κινήθηκαν σαν να είμαστε διεκδικητές και διάδικοι στο νέο-εθνικιστικό βαλκανικό παιχνίδι.

Η ελληνική εξωτερική πολιτική λειτούργησε χωρίς σχεδιασμό, με αποτέλεσμα να αποδυναμωθεί η εικόνα της χώρας μας προς τα έξω και παράλληλα να υποβαθμιστεί ο ρόλος της ως σταθεροποιητικού παράγοντα στα Βαλκάνια. Η σκοπιανοποίηση της εξωτερικής μας πολιτικής δεν μας διευκόλυνε να μεθοδεύσουμε την οικονομική, πολιτική και στρατιωτική επιρροή σε έναν γεωγραφικό χώρο με ιδιαίτερη στρατηγική σημασία για την χώρα μας. Αντ' αυτού, προτιμήσαμε να εμπλακούμε σε ενδοβαλκανικές διαφορές, αγνοώντας τη μεγάλη «λεωφόρο» που ανοίχτηκε μπροστά μας.

Πέραν του «Μακεδονικού ζητήματος», ένας δεύτερος παράγοντας που μας οδήγησε στη διεθνή περιθωριοποίηση ήταν η μονόπλευρη στήριξη της σερβικής πλευράς κατά την κρίση στη Γιουγκοσλαβία. Γενικά μέσα στην ιστορική εξέλιξη των σχέσεων της Ελλάδας και της Σερβίας υπήρχε μια φιλοσερβική ροπή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής. Η εν λόγω παραδοσιακή «ελληνο-σερβική φιλία» στηριζόταν

⁷³ Για παράδειγμα όταν προέκυψε το ζήτημα του πετρελαίου μεταξύ FYROM και Ελλάδας το 1992, αλλά και το Φεβρουάριο 1994 με το κλείσιμο του λιμανιού της Θεσσαλονίκης, η Βουλγαρία πρότεινε αμέσως να χρησιμοποιηθεί το λιμάνι του Μπουργκάς ως κέντρο συλλογής πετρελαιοειδών, ενώ το εκεί διυλιστήριο θα παρήγαγε τις αναγκαίες για την FYROM ποσότητες.

κυρίως στην κοινή ορθόδοξη πίστη και στη συμμαχία τους κατά τη διάρκεια των βαλκανικών και παγκόσμιων πολέμων.

Αφού, λοιπόν, στηρίξαμε τη Σερβία καθ' όλη τη διάρκεια της γιουγκοσλαβικής κρίσης, παράλληλα δαιμονοποιήσαμε την πολιτική της δύσης έναντι της Σερβίας, η οποία παρουσιάστηκε μέσα από τα ελληνικά ΜΜΕ⁷⁴ ως το έθνος-θύμα, ενώ παράλληλα αγνοήθηκε η αυταρχική διακυβέρνηση του Μιλόσεβιτς, τα εγκλήματα πολέμου που διεπράχθησαν αλλά και η καταπίεση των μειονοτήτων.⁷⁵ Αδιαμφισβήτητα, μία τέτοια τακτική αμαύρωσε περαιτέρω την διεθνή εικόνα της χώρας μας.

Στη πραγματικότητα όμως, η «ελληνο-σερβική αυτή φιλία» σε πολιτικό επίπεδο ήταν ένας μύθος παρά μια πραγματικότητα. Περισσότερο χρησιμοποιήθηκε απ' το καθεστώς του Μιλόσεβιτς για να εμπλέξει όσο πιο άμεσα γινόταν την ελληνική πλευρά στις βαλκανικές έριδες και παράλληλα να ενδυναμωθεί εσωτερικά και περιφερειακά.⁷⁶ Η φιλοσερβική αυτή ροπή αποτέλεσε, μετά το «μακεδονικό» θέμα της διένεξης με τα Σκόπια, το δεύτερο σημαντικό θέμα λόγω του οποίου η Ελλάδα έστω και μερικώς λοξοδρόμησε από την επίσημη ευρωπαϊκή γραμμή.

Η υπόθεση των Σκοπίων απεκάλυψε τις εγγενείς ελληνικές αδυναμίες στην χάραξη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής της χώρας μας. Μια επιτυχημένη εξωτερική πολιτική εξαρτάται, σε μεγάλο βαθμό, από την ικανότητα μιας κυβέρνησης (α) να προσαρμόζεται στα νέα δεδομένα που δημιουργούνται σε διεθνές επίπεδο, (β) να αναλύει σωστά και έγκαιρα τις εξελίξεις και (γ) να διαμορφώνει πολιτικές αντιμετώπισης αυτών των δεδομένων. Χωρίς μια ολοκληρωμένη στρατηγική, στη βάση μιας ορθής ανάλυσης αυτών των δεδομένων, μια χώρα κινδυνεύει να μείνει απλός παρατηρητής των εξελίξεων, ανίκανη να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις (ενδεχομένως και τους κινδύνους), καθώς και να αξιοποιήσει τις ευκαιρίες που δημιουργούνται.

Η Ελλάδα έχασε σημαντικές ευκαιρίες στα Βαλκάνια , γιατί δεν μπόρεσε να συνδέσει τα εθνικά μας συμφέροντα με τις τάσεις που κυριαρχούσαν στο διεθνές σύστημα. Η διάλυση της Γιουγκοσλαβικής ομοσπονδίας, αλλά και γενικότερα οι

⁷⁴ Δεν θα έπρεπε εδώ να παραλειφθεί και ο απόλυτος αρνητικός ρόλος των ΜΜΕ που, ανεξαρτήτως πολιτικής απόχρωσης, ήταν ευθυγραμμισμένα σ' αυτή την ακραία και αδιέξοδη στάση που είχαν υιοθετήσει όλα τα πολιτικά κόμματα.

⁷⁵ Βλ. Κοππά, Μαριλένα 2005, «Ελληνική Βαλκανική Πολιτική: Τριάντα Χρόνια Μετά», *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 55

⁷⁶ Βλ. Κοντονής, Χαράλαμπος 2003, «Σχέσεις Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας στο Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική, Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β', εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 505-506

μεταβολές που συντελέστηκαν στο Διεθνές σύστημα το 1990 προκάλεσαν ιδιαίτερη νευρική στην Αθήνα.

Ευνοημένη από τον καταμερισμό συντελεστών ισχύος, η Ελλάδα διακατεχόταν για μισή δεκαετία από συναισθήματα ανασφάλειας και καχυποψίας. Η χώρα μας παρακολούθησε παθητικά τις περιφερειακές ανακατατάξεις, κάτι που την οδήγησε σε συστηματική απώλεια ευκαιριών, όπως για παράδειγμα τη διείσδυση στα Βαλκάνια. Συνεπώς, η ελληνική εξωτερική πολιτική βρέθηκε απροετοίμαστη απέναντι στην αστάθεια του βαλκανικού χώρου και η χώρα μας δεν μπόρεσε να εκμεταλλευθεί τη στρατηγική της σημασία ως άγκυρα σταθερότητας στα ταραγμένα Βαλκάνια.

Επιπλέον, η πολιτική της ελληνικής κυβέρνησης υπαγορεύθηκε από μια ενδοκυβερνητική αντιπαράθεση (Μητσοτάκη - Σαμαρά) καθώς και, η σύγκρουση της κυβέρνησης Μητσοτάκη με την αξιωματική αντιπολίτευση, σε έναν ανταγωνισμό φραστικού υπερπατριωτισμού που επικεντρώθηκε στο θέμα των Σκοπίων.⁷⁷ Έτσι, αναδείχτηκε το ζήτημα σε αντικείμενο οξείας διακομματικής αντιπαλότητας.

Η εξωτερική πολιτική που ασκείτο ήταν αναπόφευκτα μια πολιτική υψηλών τόνων, με στόχο τον εντυπωσιασμό και με έντονη την προσωπική σφραγίδα του εκάστοτε πολιτικού αρχηγού. Δεν πρέπει βέβαια να λησμονούμε τον αρνητικό ρόλο συγκεκριμένων πολιτικών προσώπων που χρησιμοποιούσαν τα εθνικά θέματα ως όχημα πολιτικής ανέλιξης και αναζήτηση κομματικών ωφελειών.

Στη χώρα μας, όπου ο κομματικός ανταγωνισμός είχε υπεισέλθει στη σφαίρα της εξωτερικής πολιτικής, τόσο η διάγνωση απειλών, όσο και ο καθορισμός στόχων αποτέλεσαν ιδιαίτερα δύσκολη υπόθεση. Το Σκοπιανό πρόβλημα εμπλέκεται λοιπόν στην εσωτερική διαπάλη τόσο μέσα στην ίδια την κυβέρνηση όσο και μεταξύ κυβέρνησης και αντιπολίτευσης. Στην ουσία οι πολιτικοί το παραμορφώνουν σε ένα πρωταρχικό ζήτημα εξωτερικής πολιτικής κινητοποιώντας την κοινή γνώμη η οποία εν συνεχεία παγιδεύει τους πολιτικούς, διαιωνίζοντας αυτό το πρόβλημα.

Επιπρόσθετα, η ιεράρχηση, που αποτελεί την πεμπτουσία της στρατηγικής, είναι ιδιαίτερα επιτακτική για τα μικρά κράτη όπου τα μέσα συνήθως δεν επαρκούν για την υλοποίηση όλων των στόχων.⁷⁸ Οι διακομματικές, όμως, διαμάχες και οι διαπροσωπικές έριδες, που συντελέστηκαν την περίοδο αυτή, συνέβαλαν μέγιστα στην αδυναμία ιεράρχησης των στόχων της ελληνικής διπλωματίας. Μία τέτοια

⁷⁷ Βλ. Κουλουμπής, Θεόδωρος 1994, «Η Ελλάδα στο Διεθνές Περιβάλλον», *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, Ο ρόλος της Ελλάδας*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 153

⁷⁸ Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος 1994, «Ο σχεδιασμός της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής», *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι*, Εκδόσεις Οδυσσεάς, Αθήνα, σελ.157

εξέλιξη λειτούργησε εις βάρος μας, καθώς χάσαμε πολύτιμο χρόνο και αποπροσανατολιστήκαμε από τους πραγματικούς κινδύνους μας.⁷⁹

Είναι ενδιαφέρον εδώ να τονίσουμε, ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική επηρεάζεται, επιπλέον, από τρεις τουλάχιστον εσωτερικούς παράγοντες: το κράτος, την οικονομία και την κοινωνία.⁸⁰ Πιο συγκεκριμένα. Τα φαινόμενα αδιαφάνειας, διαφθοράς και νεποτισμού, τα οποία χαρακτηρίζουν το ελληνικό κράτος, προκαλούν σοβαρούς περιορισμούς στην άσκηση μιας ενεργούς εξωτερικής πολιτικής. Με την ίδια λογική, η ελληνική οικονομία, που αδυνατεί να ανταπεξέλθει στο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον και έχει να αντιμετωπίσει προβλήματα όπως υπερβολικά ελλείμματα στους δημόσιους προϋπολογισμούς και σημαντικές επιβαρύνσεις του δημόσιου χρέους, θέτει και αυτή σοβαρούς περιορισμούς στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής. Τέλος, οι αποφάσεις, που υιοθετούνται απ' την εκάστοτε ελληνική ηγεσία, επηρεάζονται, υπαγορεύονται ή ακόμα και καθορίζονται απ' την κοινή γνώμη, η οποία διαμορφώνεται μεταξύ άλλων και απ' τα ΜΜΕ.⁸¹

Απέναντι σ' αυτά τα δεδομένα, η Αθήνα έμοιαζε να μην είχε στόχους στη βαλκανική πολιτική της. Έμοιαζε υπνωτισμένη, διστακτική, αναποφάσιστη. Αντί, λοιπόν, να αρπάξουμε τη χρυσή ευκαιρία για να διαμορφώσουμε, εμείς, νέες σχέσεις, νέο κλίμα, ν' αποτελέσουμε τον αυθεντικό διάυλο επικοινωνίας με την κοινοτική Ευρώπη, παγιδευτήκαμε στις αδυναμίες μας, υποτιμήσαμε τις δυνατότητες μας, υπερεκτιμήσαμε τα εμπόδια, διστάσαμε μπροστά στη δυναμική των προκλήσεων και απλά παρατηρούσαμε τις επεμβάσεις φιλικών δυνάμεων, συχνά με μια γνήσια «δορυφορική» διάθεση.

Επίσης, η στάση μας προς τα Σκόπια προσέφερε στους περιφερειακούς μας αντιπάλους και ειδικότερα στην Τουρκία σημαντικές ευκαιρίες για εξάπλωση της τουρκικής επιρροής ιδίως στους μουσουλμανικούς λαούς των Βαλκανίων.⁸²

⁷⁹ Για παράδειγμα, τη περίοδο 1990-1995 όλη η εξωτερική πολιτική μας απορροφήθηκε απ' το δευτερεύον πρόβλημα με τα Σκόπια, με επακόλουθο να υποβαθμιστεί το μείζον πρόβλημα της τουρκικής απειλής.

⁸⁰ Βλ. Τσοούκαλης, Λουκάς 2005, «Ο εξευρωπαϊσμός και τα όρια του», *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*, Εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα, σελ. 126

⁸¹ Οι πλουραλιστές είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι υπάρχει μια στενή σχέση ανάμεσα στα δρώμενα στο εσωτερικό μιας χώρας και τον τρόπο διαμόρφωσης της εξωτερικής πολιτικής της, ότι δηλαδή η ελευθερία δράσης του κράτους περιορίζεται σταδιακά και σημαντικά απ' την παρεμβατική δράση μη κρατικών δρώντων. Κάτι τέτοιο, βέβαια, απορρίπτεται απ' τους ρεαλιστές, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής γίνεται αυτελώς απ' τους ορθολογικούς κρατικούς παίκτες και δεν επηρεάζεται απ' το εσωτερικό περιβάλλον μιας χώρας.

⁸² Για παράδειγμα, η αναγνώριση των τεσσάρων αποσχισόμενων Δημοκρατιών της Γιουγκοσλαβίας από την Τουρκία, αποτέλεσε για την τελευταία μία κίνηση για να αυξήσει τα ερείσματά της στα Βαλκάνια και παράλληλα να εμφανιστεί εκείνη ως κεντρικός παράγοντας των Βαλκανίων.

Είναι γνωστό ότι η Ελλάδα διέθετε ιστορικούς και νομικούς τίτλους επί της Βορείου Ηπείρου. Η μονομερής, όμως, προσήλωση της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στη Γιουγκοσλαβική κρίση και στις παρενέργειές της («Μακεδονικό») είχε ως αποτέλεσμα, η Ελλάδα να μην μπορέσει να δραστηριοποιηθεί άμεσα για την προστασία των ελληνικών πληθυσμών της Αλβανίας.⁸³ Η Ελλάδα δεν κατάφερε να παρέμβει δυναμικά στο διπλωματικό πεδίο, κυρίως λόγω των ενδοκομματικών ερίδων και της έλλειψης συντονισμού. Συνεπώς, η αδυναμία της ελληνικής κυβέρνησης να προστατεύσει αποτελεσματικά τα ανθρώπινα δικαιώματα των μειονοτήτων με τρόπο που να μην απειλείται το εδαφικό καθεστώς τους, έδωσε την ευκαιρία στους Αλβανούς εθνικιστές να συνεχίσουν την πολιτική καταπίεσης των βορειοηπειρωτών.⁸⁴

Η επιδείνωση των διμερών σχέσεων των δύο κρατών οφειλόταν για δύο κυρίως λόγους: πρώτον ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης των μειονοτικών περιοχών την κατέστησε ισότιμο μέλος της αλβανικής κοινωνίας, η οποία τη εποφθαλμιούσε λόγω της συγκριτικής ευμάρειας της έναντι των Αλβανών και δεύτερον, θεωρήθηκε απειλή κατά της χώρας λόγω του μεγέθους της αλλά και της γεωγραφικής κατανομής στα σύνορα μεταξύ των δύο χωρών, στην περιοχή της Βορείου Ηπείρου.⁸⁵ Η Αλβανία, αισθανόμενη ότι η ελληνική μειονότητα αποτελεί απειλή για την εδαφική ακεραιότητά της, δεν δίσταζε να προβαίνει σε τακτικές παραβιάσεις των δικαιωμάτων των βορειοηπειρωτών, με απώτερο στόχο τον διωγμό τους απ' τη χώρα.

Δυστυχώς, όμως και σε αυτήν την περίπτωση οι ελληνικές κυβερνήσεις της συγκεκριμένης περιόδου χειρίστηκαν το ακανθώδες για τον ελληνισμό τούτο ζήτημα με αποτυχημένο τρόπο.⁸⁶ Αντί, λοιπόν να ληφθούν όλα εκείνα τα μέτρα που θα κατοχύρωναν τα μειονοτικά, στρατηγικά και οικονομικά μας συμφέροντα, το τελικό

⁸³ Στην Αλβανία υπάρχει γηγενής Ελληνική Μειονότητα, η παρουσία της οποίας ανάγεται ήδη στον 7ο αιώνα π.Χ. Ο κύριος όγκος της ελληνικής μειονότητας είναι συγκεντρωμένος στην ευρύτερη περιοχή του Αργυροκάστρου, των Αγ. Σαράντα, του Δελβίνου και της Χειμάρρας

⁸⁴ Διαφαίνεται ότι η προσπάθεια περιθωριοποίησης της μειονότητας ήταν ένα σχέδιο με εμπνευστή τον Μπερίσα, ο οποίος εξέφραζε στην πράξη τις επιθυμίες των αλβανών εξτρεμιστών.

⁸⁵ Βλ. Βοσκόπουλος, Γ. 2005, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20^ο στον 21^ο Αιώνα*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 306

⁸⁶ Ενώ η Ελληνική κυβέρνηση, αφενός, υποστήριζε το ιδεολογικά συγγενές κόμμα της Αλβανίας υπό τον Σάλι Μπερίσα, αφετέρου όμως δεν αντέδρασε, με εμφανές τουλάχιστον τρόπο, στη δράση των ελληνικών εθνικιστικών κύκλων. Το αποτέλεσμα ήταν ότι η μειονότητα λάμβανε απ' την ελληνική πλευρά μπερδεμένα και διφορούμενα μηνύματα, βρισκόμενη μέσα στην αδυναμία να αποκωδικοποιήσει τις προθέσεις της μητέρας-πατρίδας της. Βλ. Αναλυτικά Κορρα, Marilena 2004, «La Grèce et ses voisins: ruptures et continuités», *La Grèce dans le sud-est européen: enjeux régionaux et perspectives*, Mésogeios 22-23, editions Hêrodotos, Paris, σελ.47

αποτέλεσμα ήταν η συρρίκνωση των ελληνικών πληθυσμών στη Βόρεια Ήπειρο (μετά τη φυγή πολλών μειονοτήτων στην Ελλάδα).

Ουσιαστικά η ελληνική πλευρά, που δεν επιθυμούσε να ανοίξει ένα άλλο μέτωπο στην περιοχή, δεν ενεπλάκη άμεσα στα πολιτικά δρώμενα στην Αλβανία και παράλληλα διευκόλυνε τους Αλβανούς εξτρεμιστές να ακολουθήσουν μια πολιτική κοινωνικού αποκλεισμού και οικονομικού στραγγαλισμού των βορειοηπειρωτών.

Ωστόσο, η Ελλάδα είχε όλες τις απαραίτητες προδιαγραφές για την προστασία των μειονοτήτων της. Η κρίσιμη γεωγραφική θέση, το μεταναστευτικό, η διμερής οικονομική βοήθεια και η δυτική μας ταυτότητα με τις συνακόλουθες θεσμικές δυνατότητες να διευκολύνουμε ή να δυσχεράνουμε την αλβανική πορεία προς τη Δύση και τους θεσμούς της, μας προσέφεραν επαρκείς μοχλούς για να ασκήσουμε την επιθυμητή επιρροή, τόσο στη μειονοτική πολιτική, όσο και στους εξωτερικούς προσανατολισμούς των μετακομμουνιστικών Τιράνων.⁸⁷

Η χώρα μας πρέπει να επανεξετάσει την πολιτική της απέναντι στην Αλβανία ώστε να πετύχει την ουσιαστική διεθνοποίηση του ζητήματος. Η επιβίωση της ελληνικής μειονότητας πρέπει να αντιμετωπιστεί ως ζήτημα ζωτικού εθνικού συμφέροντος. Αυτό σημαίνει, ότι η Ελλάδα πρέπει με κάθε μέσο να αποτρέπει το ξεκλήρισμα της ελληνικής μειονότητας και να μην επιτρέπει στους Έλληνες της Νότιας Αλβανίας να εγκαταλείπουν τις εστίες και τις περιουσίες τους.

Η συρρίκνωση και ο αφανισμός του Βορειοηπειρωτικού θα έχει τεράστιες επιπτώσεις στα στρατηγικά συμφέροντα της Ελλάδος, διότι θα χαθεί ένας ζωτικός χώρος που εμποδίζει την επέκταση της «Μεγάλης Αλβανίας» προς τη Θεσπρωτία, με τις γνωστές διεκδικήσεις των Τσάμηδων⁸⁸. Ο κίνδυνος που ελλοχεύει για την χώρα μας, βέβαια, δεν είναι άμεσος αλλά έμμεσος.

Το ζήτημα των Τσάμηδων έχει κλείσει οριστικά και αμετάκλητα και κανένας διεθνής Οργανισμός δεν πρόκειται να συναινέσει σε ανακίνηση του όλου θέματος. Είναι ορατός όμως ο κίνδυνος για περιθωριοποίηση και σταδιακή εξαφάνιση της ελληνικής μειονότητας της Βορείου Ηπείρου. Επομένως, αν η ελληνική μειονότητα

⁸⁷ Βλ. Σέκερης, Γεώργιος Ε. 2004, *Η Ελλάδα στη Νέα Τάξη, η Εθνική μας Στρατηγική στον 21^ο αιώνα ή το Εγχειρίδιο του Πληροφορημένου Πολίτη*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 427-428

⁸⁸ Πρόκειται για αλβανόφωνους μουσουλμάνους της Θεσπρωτίας, εξαιρεθέντες της ανταλλαγής πληθυσμών με την Τουρκία μετά την προσάρτηση της περιοχής στην Ελλάδα το 1913. Το 1944 εκδιώχθηκαν στην Αλβανία από τους αντάρτες του ΕΔΕΣ. Η ακίνητη περιουσία των Τσάμηδων απαλλοτριώθηκε με νόμο από το ελληνικό δημόσιο και η αγροτική διανεμήθηκε σε Έλληνες ακτήμονες της περιοχής. Οι μετακομμουνιστικές αλβανικές κυβερνήσεις έχουν επανειλημμένως αξιώσει την επιστροφή των Τσάμηδων στην Ελλάδα και την απόδοση των περιουσιών τους.

της Βορείου Ηπείρου πάψει να υφίσταται τότε η Ελλάδα χάνει μια σημαντική πολιτιστική και οικονομική γέφυρα με το Αλβανικό κράτος.

Η εκτίμηση μου είναι ότι δεν υφίσταται ενδεχόμενο απειλής Τσαμουργιάς από την Αλβανία γιατί η Ελλάδα πολιτικά, οικονομικά και στρατιωτικά είναι υπερδύναμη για τα μέτρα της Αλβανίας και γενικότερα των Βαλκανίων και επί πλέον εθνικά ομοιογενής αρκεί να έχουμε και τη βούληση να εκπέμπουμε όταν και όπου απαιτείται μηνύματα αποφασιστικότητας, όχι μόνο για την εδαφική μας ακεραιότητα, αλλά και για τις Εθνικές διεκδικήσεις. Συνεπώς, ο ελληνισμός της Βορείου Ηπείρου μπορεί να αναπτυχθεί σταθερά, περήφανα με τον πολιτισμό και τις παραδόσεις μας, ώστε να αποτελέσει τη γέφυρα φιλίας και συνεργασίας των δύο γειτονικών λαών, της Ελλάδας και της Αλβανίας.

Συνοψίζοντας, η ελληνική κυβέρνηση θα πρέπει να επιστρέψει σε μια ενεργητική πολιτική πρωτοβουλιών με στόχο τόσο τη λύση των εκκρεμούντων θεμάτων όσο και την εφαρμογή νέων πολιτικών υπό το φως των διεθνών και ευρωπαϊκών εξελίξεων. Πρώτος στόχος, επομένως, της ελληνικής πολιτικής πρέπει να είναι ο απεγκλωβισμός από το «Σκοπιανό» μέσα από μια αξιοπρεπή, συμβιβαστική λύση.

Το ζητούμενο ήταν και είναι η σταθερότητα της περιοχής. Και η σταθερότητα δεν μπορεί να γίνει πραγματικότητα, εφόσον παραμένει ανεξέλεγκτος ή, πολύ περισσότερο εφόσον νομιμοποιείται ο αλυτρωτισμός των Βαλκανίων. Για την αντιμετώπιση του άκρατου και επιθετικού εθνικισμού, που ταλαιπωρεί τα μεταψυχροπολεμικά Βαλκάνια, είναι αποτελεσματικότερη η λύση της οικονομικής στήριξης και της δημιουργίας κινήτρων για την ειρηνική μετάβαση στη δημοκρατία και την οικονομία της αγοράς. Η Ελλάδα πρέπει να βρει τον ρόλο που της αντιστοιχεί και να μεσολαβήσει ουσιαστικά για την ύφεση του εθνικισμού και τη συνεργασία μεταξύ των λαών και της περιοχής.

Μακροπρόθεσμα, η ασφάλεια και η ανεξαρτησία ενός κράτους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό απ' την οικονομική του ευρωστία. Το άνοιγμα στις βαλκανικές χώρες προσέφερε και προσφέρει ένα νέο ζωτικό χώρο για επιχειρήσεις που ασφυκτιούν απ' τον ανταγωνισμό. Η ελληνική διείσδυση στη Βαλκανική υπήρξε σημαντικότερη και αναμφίβολα θα συνέβαλε στην εξάπλωση και της ελληνικής πολιτικής επιρροής. Το ανταγωνιστικό οικονομικό πλεονέκτημα όλων των βαλκανικών χωρών ήταν το χαμηλό κόστος εργασίας και το μεγάλο μειονέκτημά τους η έλλειψη κεφαλαίων και γνώσης της ελεύθερης οικονομίας, καθώς επίσης και η αδυναμία ταχείας και αποτελεσματικής προσαρμογής στις νέες παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις. Συνεπώς, η Ελλάδα μπορούσε να διοχετεύσει τη γνώση, τις καινοτόμες πολιτικές, τις

τεχνολογίες, τα κεφάλαια και τη γεωγραφική θέση της, συμβάλλοντας ενεργά στην διαδικασία σταθεροποίησης και φιλελευθεροποίησης των οικονομιών τους.

Αναμφίβολα η πορεία των χωρών της Βαλκανικής προς τη Δημοκρατία, τον εκσυγχρονισμό και την ανάπτυξη, αποτελεί ένα δύσκολο εγχείρημα. Η σταθερότητα στην περιοχή δεν είναι δεδομένη και οι κίνδυνοι αναφλέξεων παραμένουν ισχυροί. Η Ελλάδα μπορεί να αναλάβει πρωτοβουλίες για την εμπέδωση της σταθερότητας, της ασφάλειας και της καλής γειτονίας, την πρόληψη των εντάσεων και κρίσεων, αλλά και για την τόνωση της περιφερειακής συνεργασίας, από την ανάπτυξη της οικονομίας ως την περιβαλλοντολογική αναβάθμιση.

Η χώρα μας οφείλει να αρθεί πάνω και πέρα από τα προβλήματα και τις διαφορές που υπάρχουν στην περιοχή. Να αποφύγει τη δημιουργία αξόνων, που εκ των πραγμάτων δημιουργούν αντιάξονες. Να προσεγγίσει τα κράτη και τους λαούς της περιοχής χωρίς ιδεολογικοπολιτικές προκαταλήψεις και προτιμήσεις. Και, κυρίως, να μην αφήσει τις μνήμες εμπειριών του παρελθόντος να καθορίζουν τις αποφάσεις του μέλλοντος.

Όσον αφορά το φιλοσερβικό προσανατολισμό της Ελλάδας, η τελευταία θα πρέπει να συνεχίσει την πατροπαράδοτη φιλία της με την Σερβία, αλλά υπό τις τελείως διαφορετικές σήμερα συνθήκες. Είναι χώρα γειτονική, έχουμε κοινά συμφέροντα προς μερικές τουλάχιστον κατευθύνσεις. Ωστόσο, αυτό δε σημαίνει ότι η Σερβία είναι ο μόνος, αποκλειστικός και μόνιμος σύμμαχος στην περιοχή, ούτε ότι πρέπει η πολιτική μας να οδηγήσει στο να χρεωθούμε τις πολλές αρνητικές πτυχές της σερβικής πολιτικής των τελευταίων ετών.

5.4: Η περίπτωση τη ΠΓΔΜ (περίοδος 1995 – έως σήμερα)

Από το 1995 και μετά, η ελληνική βαλκανική πολιτική πραγματοποιεί μια πραγματική στροφή, με ορόσημο την υπογραφή της ενδιάμεσης συμφωνίας⁸⁹ με την ΠΓΔΜ (Σεπτέμβριος 1995), η οποία αποτέλεσε κομβικό σημείο στην διαδικασία προσέγγισης και εξομάλυνσης των διμερών σχέσεων της Ελλάδος και της ΠΓΔΜ. Η στροφή αυτή αντανακλάται πρώτον στην ανάπτυξη εποικοδομητικών σχέσεων με τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες και δεύτερον στην προώθηση περιφερειακών πρωτοβουλιών μέσω κυρίως της οικονομικής διπλωματίας, της θεαματικής δηλαδή ανάπτυξης των οικονομικών σχέσεων με τα γειτονικά βαλκανικά κράτη.⁹⁰

Άλλαξε, επομένως, ριζικά η βαλκανική πολιτική της Ελλάδας απ' τα πρώτα χρόνια της προηγούμενης δεκαετίας, όταν κυριαρχούσαν ακόμη τα αμυντικά και φοβικά αντανακλαστικά απέναντι σε μια νέα και ακόμη αδιαμόρφωτη τάξη πραγμάτων, που είχε προκύψει απ' την κατάρρευση των κομμουνιστικών καθεστώτων στις γειτονικές χώρες των Βαλκανίων. Η ενίσχυση της σταθερότητας και της ασφάλειας, η δημιουργία συνθηκών καλής γειτονίας, η προώθηση της συνεργασίας και η υποστήριξη του Ευρωατλαντικού προσανατολισμού των Βαλκανικών χωρών, αποτελούσαν πλέον τους βασικούς άξονες της Ελληνικής εξωτερικής πολιτικής.

Η περίφημη ενδιάμεση συμφωνία της Ν. Υόρκης, που προέβλεπε μεταξύ των άλλων την αλλαγή της σημαίας⁹¹, την τροποποίηση των επίμαχων άρθρων του συντάγματος και την άρση του ελληνικού εμπορικού αποκλεισμού, καταδεικνύει ότι η ελληνική πλευρά εμφανίζεται περισσότερο διαλλακτική και περισσότερο πρόθυμη να προχωρήσει σε μία συμβιβαστική λύση απ' ότι την παρελθούσα δεκαετία. Έκτοτε η Ελλάδα συμβάλλει εποικοδομητικά στην υπό τα Ηνωμένα Έθνη διαδικασία και καταβάλλει κάθε προσπάθεια προς εξεύρεση κοινά αποδεκτής λύσης στο ονοματολογικό. Στην ουσία αυτό που σημειώθηκε από το 1995 και έπειτα, είναι η υιοθέτηση μίας περισσότερο ρεαλιστικής και συμβατής με τα συμφέροντα

⁸⁹ Βλ. αναλυτικά για τα κύρια χαρακτηριστικά γνωρίσματα της Μεταβατικής Συμφωνίας, Ροζάκης, Χρήστος 1996, *Πολιτικές και Νομικές Διαστάσεις της Μεταβατικής Συμφωνίας της Νέας Υόρκης Μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ*, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, σελ. 17-36

⁹⁰ Βλ. Κρανιδιώτης, Γιάννος 1999, *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Σκέψεις και Προβληματισμοί στο κατώφλι του 21ου Αιώνα*, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, σελ.289

⁹¹ Επρόκειτο για ένα ευαίσθητο θέμα, καθώς η σημαία της χώρας αυτής, που από τον Αύγουστο του 1992 απεικονίζει τον Ήλιο ή το Αστéρι της Βεργίνας, είχε δίκαια εξοργίσει τους Έλληνες, οι οποίοι έβλεπαν σε αυτή την ενέργεια έναν αστήρικτο σφετερισμό του συμβόλου της αρχαίας μακεδονικής δυναστείας.

Αμερικανών και Ευρωπαίων εξωτερικής πολιτικής, κάτι που είχε εγκαταλειφθεί τα παραγμένα πρώτα μεταψυχροπολεμικά έτη.

Χάρη στη Μεταβατική Συμφωνία της Νέας Υόρκης του Σεπτεμβρίου του 1995, η Ελλάδα κατάφερε να «αποσκοπιανοποιήσει» την εξωτερική πολιτική της και να διευρύνει τους ορίζοντες της. Είναι βέβαιο ότι τα τελευταία χρόνια η ελληνική εξωτερική πολιτική κινείται με ρεαλισμό και έχοντας παραμερίσει τις ατελέσφορες μαξιμαλιστικές στοχεύσεις του παρελθόντος, στοχεύσεις οι οποίες κάθε άλλο παρά εξυπηρέτησαν τα εθνικά συμφέροντα.⁹²

Πράγματι, οι διπλωματικές σχέσεις των δύο χωρών αποκαταστάθηκαν πλήρως και, παρά την αναβολή της οριστικής επίλυσης του θέματος της ονομασίας, η Ελλάδα έγινε η πρώτη επενδύτρια δύναμη⁹³ στην FYROM, εξασφαλίζοντας χιλιάδες θέσεις εργασίας και δίνοντας πνοή σε μία ασθενική τοπική οικονομία. Έτσι, η Ελλάδα καθίσταται ένας μείζων οικονομικός εταίρος της ΠΓΔΜ και κατέχει μεγάλο μέρος της αγοράς της Αλβανίας και της Βουλγαρίας ενώ εμφανίζεται ως σημαντικός παράγοντας για τη σταθερότητα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της ελληνικής οικονομικής συμβολής προς τις χώρες της Βαλκανικής αποτέλεσε το πενταετές Εθνικό Σχέδιο Οικονομικής Ανασυγκρότησης των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ)⁹⁴, ύψους 550 εκ. ευρώ.⁹⁵ Το ΕΣΟΑΒ είναι η πρώτη προσπάθεια της Ελλάδας ως δότριας χώρας να ενσωματώσει μεμονωμένες πρωτοβουλίες αναπτυξιακής βοήθειας σε ένα ενιαίο σχέδιο και να προωθήσει έτσι μία ολοκληρωμένη αναπτυξιακή πολιτική.

Το ΕΣΟΑΒ, που υιοθετήθηκε από την Ελληνική Βουλή το Μάρτιο του 2002 αναλαμβάνει τη χρηματοδότηση έργων, επενδύσεων, δράσεων, μελετών και δραστηριοτήτων σε έξι βαλκανικές χώρες (Αλβανία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη,

⁹² Βλ. Σιούσιουρας, Πέτρος Π. 2007, *Τα Νέα Βαλκάνια από τη Γεωπολιτική της Μετάβασης στην Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, Εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα, σελ. 37

⁹³ Οι ελληνικές επενδύσεις στην ΠΓΔΜ επικεντρώνονται, κυρίως, σε επιχειρήσεις ενέργειας, χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών βιομηχανίας τσιμέντου και καπνού, τροφίμων αναψυκτικών, ορυχείων και εξόρυξης μαρμάρου, έτοιμου ενδύματος και εμπορικών δραστηριοτήτων

⁹⁴ Απώτερος σκοπός του ΕΣΟΑΒ είναι ο εκσυγχρονισμός των υποδομών, η προώθηση των παραγωγικών επενδύσεων, η στήριξη των δημοκρατικών θεσμών και του κράτους δικαίου, η ενίσχυση του κοινωνικού κράτους καθώς και η κατάρτιση του εργατικού και επιστημονικού δυναμικού των επωφελούμενων χωρών. Με άλλα λόγια, το Ελληνικό Σχέδιο αποσκοπεί στην πολιτική, οικονομική και κοινωνική σταθερότητα της περιοχής της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.

⁹⁵ Βλ. Βαλντέν, Σωτήρης 2003, «Η Βαλκανική πολιτική της Ελλάδας», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 414

Βουλγαρία, Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία και Μαυροβούνιο), Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας, και Ρουμανία).

Επιπλέον, οι ελληνικές επιχειρήσεις συμμετέχουν ενεργά και στην κοινοτική και διεθνή βοήθεια προς την περιοχή. Η ΕΕ, στο πλαίσιο της προενταξιακής πολιτικής της, έχει θεσπίσει μία σειρά χρηματοδοτικών μέσων (PHARE, ISPA, SAPARD και CARDS)⁹⁶ προκειμένου να βοηθήσει τις υποψήφιες βαλκανικές χώρες να μπορέσουν να εφαρμόσουν πλήρως και ικανοποιητικά τους κανόνες της ΕΕ και παράλληλα να αποκτήσουν την ιδιότητα του μέλους. Συγκεκριμένα, μέσω αυτών των χρηματοδοτήσεων, η ΕΕ επιδιώκει να επεκταθεί ο χώρος σταθερότητας και ειρήνης ειδικά στα ασταθή και εύφλεκτα Δυτικά Βαλκάνια, να τονωθεί η οικονομική και εμπορική ανάπτυξη με τη μεγέθυνση της ενιαίας αγοράς και τέλος να ενισχυθεί η περιφερειακή συνεργασία ανάμεσα στις βαλκανικές χώρες και μεταξύ των χωρών αυτών και της ΕΕ.

Για την Ελλάδα η οριστική διευθέτηση του ζητήματος και η εξεύρεση αμοιβαία αποδεκτής λύσης παραμένει μοναδικός στόχος. Απόδειξη του εποικοδομητικού πνεύματος και της καλής πίστης με την οποία μέχρι σήμερα η Ελλάδα προσεγγίζει τις υπό τα Ηνωμένα Έθνη διαπραγματεύσεις, αποτελεί η μετακίνησή της από την αρχική διαπραγματευτική της θέση, με την αποδοχή της ιδέας σύνθετης ονομασίας, οποία θα συμπεριλαμβάνει τον όρο Μακεδονία, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρχει γεωγραφικός προσδιορισμός.

Συγκεκριμένα, η Ελληνική πλευρά αξιώνει:

(1) την υιοθέτηση οριστικής ονομασίας με γεωγραφικό προσδιορισμό του όρου «Μακεδονία», έναντι πάντων και για κάθε χρήση, ώστε να αποφεύγεται σύγχυση με την Ελληνική Μακεδονία και να δοθεί τέλος στην αλυτρωτική πολιτική και στις εδαφικές βλέψεις της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, και

(2) την έμπρακτη εγκατάλειψη από πλευράς πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας της κλοπής της ιστορικής και εθνικής κληρονομιάς της Ελλάδας.

Μέσα σε όλα αυτά, η Ελλάδα άρχισε να συνειδητοποιεί ότι επενδύοντας μόνο στη σταθερότητα στις γύρω βαλκανικές χώρες, διασφαλίζεται η ασφάλεια και η ευημερία της και ταυτόχρονα κατοχυρώνει έναν ουσιαστικό πρωταγωνιστικό περιφερειακό ρόλο γι' αυτήν. Πρόδηλα, η εποχή 1991-1994, η οποία είχε εγκλωβίσει

⁹⁶ Βλ. αναλυτικά για τα προενταξιακά χρηματοδοτικά μέσα, Μούσης, Νίκος 2008, *Ευρωπαϊκή Ένωση, δίκαιο, οικονομία, πολιτική*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 539-542

την ελληνική εξωτερική πολιτική μέσα στη διεκυστίνδα των εσωτερικών αντιπαραθέσεων με κεντρικό στοιχείο το πολιτικό κόστος, έχει περάσει ανεπιστρεπτή.

Η Ελλάδα άφησε πίσω της την εσωστρέφεια και την απομόνωση και κατευθύνθηκε προς τον εξορθολογισμό της εξωτερικής της πολιτικής, βελτιώνοντας τις σχέσεις της με τους κοινοτικούς της εταίρους και αναβαθμίζοντας τη θέση της στη βαλκανική με μια άνευ προηγουμένου οικονομική συνεργασία. Ήδη οι σχέσεις των δύο κρατών έχουν σε μεγάλο βαθμό εξομαλυνθεί και οι εμπορικές συναλλαγές Ελλάδας-ΠΓΔΜ έχουν απογειωθεί σε αρκετά μεγάλο βαθμό.

Τον σημαντικότερο ίσως ρόλο στη χάραξη της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής έπαιξε και η εκτίμηση ότι η συνεχής ύπαρξη και η εδαφική ακεραιότητα της ΠΓΔΜ ήταν προς όφελος των εθνικών συμφερόντων. Για την Ελλάδα, δηλαδή, η ύπαρξη αυτής της χώρας θεωρήθηκε απαραίτητη για την σταθερότητα της χερσονήσου και την γεωπολιτική προώθηση της Ελλάδος στη Βαλκανική ενδοχώρα. Συνεπώς, η Ελλάδα ορθά στηρίζει την ΠΓΔΜ και είναι αρωγός της, τόσο στο επίπεδο της οικονομικής ανάπτυξης όσο και στο επίπεδο της ένταξής της σε διεθνείς οργανισμούς και στην ευρωπαϊκή οικογένεια.

Αναμφίβολα, η κρίση του 2001 αποτέλεσε ένα μεγάλο πλήγμα στην ευάλωτη οικονομία της ΠΓΔΜ. Η ειρήνη στην χώρα είναι εύθραυστη. Το αβέβαιο άλλωστε καθεστώς του Κόσσοβου και το γεγονός ότι οι Αλβανοκοσσοβάροι δεν αναγνωρίζουν τη συνοριακή γραμμή της ΠΓΔΜ με την Γιουγκοσλαβία δεν προσφέρει πολλά περιθώρια αισιοδοξίας. Οι ίδιοι οι Αλβανοί κάτοικοι της FYROM δεν φαίνεται να πιστεύουν στην συνέχιση της συμβίωσης τους με τους Σλαβομακεδόνες. Και με τέτοια δεδομένα ένας νέος κύκλος συγκρούσεων φαντάζει σχεδόν αναπόφευκτος.

Αναμφίβολα, η φιλοδοξία της Ελλάδος να διαδραματίσει σταθεροποιητικό και πρωταγωνιστικό ρόλο στην νοτιοανατολική Ευρώπη θα εξαρτηθεί από την τελική μοίρα αυτής της Βαλκανικής χώρας. Στην πραγματικότητα, η Ελλάδα ποτέ δεν αποτέλεσε ουσιαστική απειλή για την ΠΓΔΜ. Ουσιαστική απειλή αποτελεί ο αλβανικός μεγαλοϊδεατισμός, ο οποίος ενθαρρυμένος από τις επιτυχίες στο Κόσσοβο το 1999 πήρε τη μορφή ενός οργανωμένου σχεδίου από πλευράς εθνικιστών για τη δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας. Επιπλέον, κινδυνεύει και από τον μεγαλοϊδεατισμό της Βουλγαρίας και ίσως και της Σερβίας

Όσο διατηρείται η εστία έντασης στην ΠΓΔΜ, τόσο θα ανοίγουν οι ορέξεις και άλλων⁹⁷. Βρισκόμαστε, λοιπόν, μπροστά στη διαφαινόμενη αποσύνθεση της

⁹⁷ Όπως για παράδειγμα, η τουρκική μειονότητα στην Βουλγαρία, η ουγγρική στη Βοϊβοβόνα και στη Ρουμανία κλπ

γειτονικής μας χώρας, η οποία, αν τελικά πραγματοποιηθεί, θα έχει αποσταθεροποιητικές επιπτώσεις στην ευρύτερη Βαλκανική. Η ελληνική κοινωνία δεν μπορεί και δεν πρέπει να μείνει στο περιθώριο των εξελίξεων. Συνεπώς, η χώρα μας θα πρέπει να κρατήσει την πολιτικώς ορθή θέση της διατήρησης του κράτους των Σκοπίων διότι τυχόν αποσύνθεσή του θα ωφελήσει μόνο την Αλβανία και την Βουλγαρία.

Η ανάπτυξη, λοιπόν, στενών και μάλιστα στρατηγικών σχέσεων με τη ΠΓΔΜ θεωρείται ζωτικής σημασίας για την επιτυχία του γεωπολιτικού οράματος για επέκταση της ελληνικής επιρροής στη βαλκανική ενδοχώρα. Η ΠΓΔΜ αν και ευάλωτη κατέχει κεντρική θέση για περαιτέρω προώθηση στον Βορρά και ταυτόχρονα ζώνη απορρόφησης κραδασμών (Buffer Zone) για μη επέκταση βαλκανικών κρίσεων προς νότο. Για το λόγο αυτό, η Ελλάδα εξελίχθηκε σε βασικό εγγυητή της ασφάλειας και της εδαφικής ακεραιότητας αυτής της χώρας. Και μάλιστα, η επιτυχημένη αντιμετώπιση της νέας αλβανικής κρίσης αλλά και η υποστήριξη της ελληνικής επιχειρηματικότητας στην Νοτιοανατολική Ευρώπη ανύψωσαν πραγματικά το διεθνές γόητρο της χώρας μας.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι η ελληνική εξωτερική πολιτική στο δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1990 στηρίχθηκε στην βασικότερη αρχή του ρεαλισμού, δηλαδή την προάσπιση του εθνικού συμφέροντος με βάση την ισχύ. Εν ολίγοις, η βασική επιδίωξη της Ελλάδος να ισχυροποιηθεί στον περιβάλλοντά της χώρο καθώς και να διατηρήσει το ισχύον status quo στα Βαλκάνια, θα μπορούσε να επιτευχθεί μόνο εφόσον το νεοσύστατο κράτος των Σκοπίων, που χαρακτηριζόταν από τη σύγκρουση και την αστάθεια, κατάφερε με τη δική μας στήριξη να μετεξελιχθεί σε μια ειρηνική και ραγδαία αναπτυσσόμενη ευρωπαϊκή περιφέρεια. Αναμφισβήτητα, ένα τέτοιο περιβάλλον εγγυάται την ασφάλεια και την ευημερία του ελληνικού λαού, κατοχυρώνοντας παράλληλα τον πρωταγωνιστικό ρόλο της Ελλάδας.

Πράγματι, κατά τη διάρκεια της κρίσης του 2001 στην ΠΓΔΜ, η Ελλάδα -παρά τις εθνικιστικές της εξάρσεις της- υποστήριξε την εδαφική ακεραιότητα, την ασφάλεια, την κυριαρχία και το απαραβίαστο των συνόρων της ΠΓΔΜ. Έπαιξε ενεργό ρόλο στη διεθνή μεσολαβητική προσπάθεια που οδήγησε στη συμφωνία της Αχρίδας, καθώς και συμμετείχε στις ειρηνευτικές δυνάμεις υπό την αιγίδα του NATO. Επιπρόσθετα, καταδίκασε με τον πιο έντονο τρόπο κάθε προσπάθεια για βίαιη αλλαγή των συνόρων στη Νοτιοανατολική Ευρώπη και ταυτόχρονα υποστήριξε το σεβασμό των ανθρώπινων και μειονοτικών δικαιωμάτων. Ήταν πλέον γεγονός, ότι για την Ελλάδα

η ΠΓΔΜ αποτελούσε, εκτός από μια επενδυτική πρόκληση, μια όαση σταθερότητας, ή έστω ανάχωμα κατά της εξάπλωσης των συγκρούσεων προς τη νότια Βαλκανική.⁹⁸

Η Ελλάδα, κράτος-μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, ενταγμένη στην Οικονομική και Νομισματική Ένωση και μέλος του ΝΑΤΟ, ποτέ δεν λησμόνησε, ή δεν υποτίμησε το γεγονός, πως αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της Βαλκανικής Χερσονήσου. Την διατήρηση, λοιπόν, αυτής της ιστορικής μνήμης ενισχύουν, πέραν της γεωγραφικής μας θέσης, οι κοινές παραδόσεις και οι κοινοί μας στόχοι για την διατήρηση της ειρήνης και σταθερότητας, ύψιστα αγαθά τα οποία όλες οι Βαλκανικές χώρες πρέπει να είναι μέτοχοι και κοινωνοί. Εξ αιτίας όλων αυτών προέκυψε για την Ελλάδα μία νέα ευθύνη και ένας επιπλέον στόχος: η στήριξη του ευρωπαϊκού προσανατολισμού των χωρών της Βαλκανικής.

Η FYROM είναι μια νέα χώρα στο ευρωπαϊκό και παγκόσμιο γίγνεσθαι και επιθυμεί να «κερδίσει το χαμένο χρόνο». Η ανάγκη, λοιπόν, να καλωσορίσουμε και την ΠΓΔΜ στην ευρωατλαντική οικογένεια, μόλις βέβαια καταλήξουμε σε μια κοινά αποδεκτή λύση στο ζήτημα του ονόματος, είναι επείγουσα. Η Ελλάδα έχει την ευκαιρία να επιλύσει οριστικά το ζήτημα της ονομασίας μέσω του πλαισίου της ΕΕ, στην οποία η ΠΓΔΜ επιθυμεί διακαώς να ενταχθεί. Η γρήγορη επίλυση αυτού του ζητήματος θα επιτρέψει την σταθεροποίηση της ΠΓΔΜ, η οποία αντιμετωπίζει διεθνοτικά προβλήματα με την πολυάριθμη αλβανική μειονότητα στο εσωτερικό της. Αναμφισβήτητα, μια τέτοια εξέλιξη θα γυρίσει σελίδα στις σχέσεις μας με το γειτονικό κράτος και θα μας οδηγήσει σε ένα κοινό μέλλον συνεργασίας μέσα στους ευρωατλαντικούς θεσμούς.

Σε κάθε περίπτωση, πρέπει να τονιστεί ότι η ευρωπαϊκή προοπτική της ΠΓΔΜ αποτελεί δύσκολο, μακρινό αλλά συνάμα εφικτό και απαραίτητο στόχο. Η ευημερία και η ασφάλεια της νεόκοπης γειτονικής δημοκρατίας μπορούν να εξασφαλισθούν μακροπρόθεσμα μόνον μέσα από την διαδικασία που θα την οδηγήσει σε εισδοχή στις Ευρωατλαντικές δομές.

Ο ευρωπαϊκός δρόμος για την ΠΓΔΜ αποτελεί την καλύτερη εγγύηση για ειρηνική συνύπαρξη των εθνότητων και για μακροχρόνια πολιτική σταθερότητα. Και οι δύο στρατηγικοί στόχοι της ΠΓΔΜ (ένταξη στο ΝΑΤΟ και κυρίως στην ΕΕ) παραμένουν συνδεδεμένοι με τις θεσμικές επιλογές και δυνατότητες της Αθήνας, η οποία - ορθά - εξακολουθεί να υποστηρίζει την πολιτική της σταθερότητας και της ένταξης στις Ευρωατλαντικές δομές για όλα τα κράτη των Βαλκανίων.

⁹⁸ Βλ. Κοντολής, Χαράλαμπος 2003, «Σχέσεις Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας στο Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β', Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 515

Γενικά η Ελλάδα στάθηκε πρωτοπόρα στην προσέγγιση των Βαλκανίων με την ΕΕ, ως μόνο μέσο για την ευημερία και ασφάλεια της ευρύτερης περιοχής. Επιστέγασμα των ελληνικών πρωτοβουλιών ήταν η διαμόρφωση μιας κοινής πολιτικής της Ένωσης για τη Νοτιοανατολική Ευρώπη στη διάρκεια της ελληνικής προεδρίας το 2003. Συγκεκριμένα, επί ελληνικής προεδρίας το 2003, η Ένωση υιοθέτησε την «Ατζέντα της Θεσσαλονίκης» με την οποία δεσμεύθηκε για τη διαδικασία προσέγγισης των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων προς αυτή. Και μάλιστα, η Ελλάδα στην εν λόγω ατζέντα κατέστησε σαφές ότι η διαδικασία της διεύρυνσης όφειλε να ολοκληρωθεί χωρίς αποκλεισμούς και ότι θα έπρεπε να ενσωματωθούν και τα Βαλκανικά κράτη, προκειμένου να ενισχυθεί το πλαίσιο διαβαλκανικής συνεργασίας.

Σε γενικές γραμμές, στα μέσα της δεκαετίας του 1990, η νέα βαλκανική πολιτική της Ελλάδας επικεντρώθηκε λιγότερο στους φόβους ασφαλείας και περισσότερο στην βελτίωση των σχέσεων της με τα βαλκανικά κράτη, στην οικονομική της διεϊσδυση και στην προσπάθεια να ενσωματωθούν οι Βαλκάνιοι γείτονες μας στην ευρωπαϊκή οικογένεια. Κάτι τέτοιο, βέβαια, θα έπρεπε να έχει ήδη επιχειρηθεί πριν το 1995, όπου η ελληνική πλευρά, εκμεταλλεόμενη τα στρατηγικά της πλεονεκτήματα, θα μπορούσε να εγκαθιδρύσει την οικονομική και πολιτική της υπεροχή στα Βαλκάνια.

Είναι λοιπόν γεγονός, ότι μετά το 1995 η αλλαγή υπήρξε πράγματι εντυπωσιακή. Πέρασαν δηλαδή οι παλιές εποχές όταν η εξωτερική πολιτική αποτελούσε αντικείμενο μικροπολιτικών διαμαχών και παλαιοκομματικής δημαγωγίας! Η ελληνική βαλκανική πολιτική έπαψε να είναι αντικείμενο προσωπικών ή κομματικών αντιπαράθεσεων. Απελευθερώνεται δηλαδή από συναισθηματικές αγκυλώσεις του παρελθόντος και γίνεται πιο ρεαλιστική, έχοντας πια και τη στήριξη ή έστω και την ανοχή, ευρέων τμημάτων της κοινωνίας, που στο παρελθόν αντιδρούσαν έντονα σε τέτοιου είδους πολιτικές.⁹⁹

Επιπρόσθετα, οι σχέσεις της Ελλάδας με τα Βαλκανικά κράτη αναπτύσσονται θεαματικά, παραμερίζοντας την ανάγκη για μία ειδική μεταχείριση με την Σερβία. Βέβαια, στον πόλεμο του Κόσσοβου ήταν φανερή η συμπάθεια της ελληνικής κοινωνίας προς τους Σέρβους και τους εθνικιστές ηγέτες τους, καθώς και η πρόθεση να επέμβουν. Ωστόσο, αυτή την φορά, η Ελλάδα τήρησε μια στάση αναμονής υπέρ των νατοϊκών δυνάμεων παραχωρώντας ότι διευκολύνσεις ζήτησαν οι τελευταίες.

⁹⁹ Βλ. Κοντολής, Χαράλαμπος 2003, «Σχέσεις Ελλάδας-Γιουγκοσλαβίας στο Μεταψυχροπολεμικό Περιβάλλον», *Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση*, Τόμος Β', Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 509

Πάντως το κέρδος της ελληνικής μεριάς ήταν η επιτυχία στο να μην διαταραχθούν οι σχέσεις της με τους συμμάχους σε NATO και ΕΕ και επιπλέον να μην επηρεάσει το νέο προσανατολισμό της ελληνικής βαλκανικής πολιτικής.

Τέλος, η Ελλάδα έχει συμβάλει θετικά στην ευρωπαϊκή προοπτική όχι μόνο της ΠΓΔΜ αλλά και όλων των βαλκανικών κρατών, τόσο στο πολιτικό, όσο και στο οικονομικό επίπεδο, μέσω χρηματοδοτήσεων και εφαρμογής χρηματοδοτικών προγραμμάτων. Κατ' αυτό τον τρόπο, οι παλιές και νέες χώρες της Βαλκανικής Χερσονήσου θα μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τα χρονίζοντα προβλήματά τους, από την εποχή της σοσιαλιστικής περιόδου, και να αναμένουν ένα καλύτερο μέλλον στο παγκόσμιο πολιτικό και οικονομικό γίγνεσθαι. Και όπως ειπώθηκε και πιο πάνω, αυτός είναι ο καλύτερος τρόπος για να ενισχυθεί η σταθερότητα στην περιοχή και να μειωθούν οι κίνδυνοι.

5.5: Η Αποτίμηση

Απ' το 1995 η Ελλάδα ανακάλεσε το «εμπάργκο» και προχώρησε, για την επίλυση του προβλήματος με το όνομα, στην υπογραφή της ενδιάμεσης συμφωνίας, επταετούς διάρκειας. Ωστόσο, η συμφωνία αυτή δεν τηρήθηκε από τα Σκόπια. Αντιθέτως, η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας παραβιάζει συστηματικά το μεγαλύτερο μέρος των προβλέψεων της Ενδιάμεσης Συμφωνίας, αφενός, για να επιβάλει το συνταγματικό της όνομα, και, αφετέρου για να προβαίνει σε σειρά αλυτρωτικών και προκλητικών ενεργειών και δηλώσεων σε βάρος της Ελλάδας.¹⁰⁰

Αρχίζει, λοιπόν, για την Ελλάδα η δεύτερη φάση με «χαμηλωμένο τον πήχη». Το μεγάλο μειονέκτημα είναι ότι δεχθήκαμε την διπλή ονομασία, δηλαδή παράλληλα με την ονομασία FYROM να χρησιμοποιείται το «Δημοκρατία της Μακεδονίας» σε εμπορικές και λοιπές δοσοληψίες με τις άλλες χώρες αλλά και στην πράξη και με εμάς. Ενώ, από το 2002 και έπειτα, που έληξε η ενδιάμεση συμφωνία, αρχίζει η τρίτη φάση με σιωπηλή παράταση της συμφωνίας αφού κανένα από τα δύο μέρη δεν την κατήγγειλε.

Είναι γεγονός, ότι η ενδιάμεση συμφωνία ενδυνάμωσε περαιτέρω την διπλωματική θέση της ΠΓΔΜ, χωρίς ωστόσο να επιλύει τη διαφορά στο ζήτημα της ονομασίας. Το αποτέλεσμα των παραπάνω είναι ότι έκτοτε η ΠΓΔΜ εδραιώνει βαθμηδόν μια *de facto* καθιέρωσή της ως «Μακεδονία» και μια *de jure* αναγνώριση της από το μεγαλύτερο μέρος της διεθνούς κοινότητας με αυτό το όνομα. Απ' τη άλλη μεριά, η Ελλάδα οδηγείται σε σταδιακή απώλεια κάθε μοχλού πίεσης προς την ΠΓΔΜ για το όνομα «Μακεδονία», το οποίο παγιώνεται στο χρόνο.

Πράγματι, η Ελλάδα έδειξε ασύγγνωστη ευπιστία, αναποφασιστικότητα, ενδοτικότητα, ανοχή και έχασε πολύτιμο χρόνο με την ατολμία της να αντιμετωπίσει δυναμικά το θέμα του ονόματος και την αδιαλλαξία των Σκοπίων. Δυστυχώς, μέχρι στιγμής, δεν έχει υπάρξει πρόοδος, καθώς η άλλη πλευρά δεν ανταποκρίνεται με καλή πίστη, αλλά με απόλυτη αδιαλλαξία και προκλητική συμπεριφορά και εμμένει στη μαξιμαλιστική της θέση να αρνείται κάθε άλλη ονομασία πέραν της

¹⁰⁰ Πρόσφατο παράδειγμα των ανωτέρω αποτελούν η μετονομασία του ευρωπαϊκού οδικού άξονα X σε Αλέξανδρος ο Μακεδών και του αεροδρομίου των Σκοπίων σε Μέγας Αλέξανδρος, η έκδοση «Μακεδονικής Εγκυκλοπαίδειας» η οποία βρίθει ανακριβειών για την ιστορία της περιοχής, καθώς και ο προγραμματισμός για ανέγερση αγάλματος του Μεγάλου Αλεξάνδρου στην κεντρική πλατεία των Σκοπίων.

συνταγματικής «Δημοκρατία της Μακεδονίας», μετατρέποντας τη διαδικασία διαπραγματεύσεως υπό τα ΗΕ σε ατέρμονο παιχνίδι ανταλλαγής απόψεων.

Το χρονικό διάστημα απ' το 1995 έως σήμερα διεξάγονται συνεχώς διαπραγματεύσεις μεταξύ Αθήνας και Σκοπίων, υπό την αιγίδα του ΟΗΕ για μια ονομασία κοινής αποδοχής. Ωστόσο, τα Σκόπια κωλυσιεργούν στις διαπραγματεύσεις χρησιμοποιώντας ελάχιστα την ονομασία FYROM και ευρύτατα τη «Δημοκρατία της Μακεδονίας».

Επιπλέον, τα Σκόπια, ενθαρρυμένα από την υποστήριξη των Αμερικανών, την αναγνώριση τους¹⁰¹ με το συνταγματικό λεγόμενο όνομα τους από 123 μέχρι τώρα χώρες και την έμμεση υποστήριξη τους από την ΕΕ που θεωρεί ότι το θέμα του ονόματος δεν τίθεται ως προϋπόθεση για την ένταξη τους, δεν διστάζουν να προκαλούν όχι μόνο τη χώρα μας αλλά και αυτόν τον ΟΗΕ.¹⁰²

Η ελληνική, όμως, διπλωματία δέχθηκε σοβαρό πλήγμα όταν οι ΗΠΑ αναγνώρισαν, στις 4 Νοεμβρίου, τη νεόκοπη δημοκρατία με την συνταγματική της ονομασία «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Παρά ταύτα, οι διαπραγματεύσεις συνεχίσθηκαν στη Νέα Υόρκη και τελικά κατατέθηκε η πρόταση του ειδικού διαμεσολαβητή του ΟΗΕ, Μάθιου Νίμιτς. Ενώ, η Αθήνα έκανε αρχικά δεκτή την πρόταση Νίμιτς ως βάση περαιτέρω διαπραγματεύσεως, τα Σκόπια φάνηκαν να την απορρίπτουν.

Η συνεχιζόμενη αδιαλλαξία των Σκοπίων δεν ευνοεί μια σύντομη λύση του προβλήματος. Σε περίπτωση αποτυχίας των διαπραγματεύσεων η διεθνής κοινότητα θα δώσει και άλλη ευκαιρία, όπως έπραξε και στο παρελθόν, αλλά και αυτή δεν θα αποδώσει εκτός και αν η Ελλάδα υποχωρήσει, δεδομένου ότι επί όσο χρόνο θα είναι στην εξουσία ο κ. Γκρουέφσκι η αδιαλλαξία θα παραμείνει. Μάλιστα, ο Γκρουέφσκι ελπίζει, ότι με την αδιάλλακτη στάση του, θα αναγκάσει τη Διεθνή Κοινότητα να υποχωρήσει και να δεχθεί λύση στα μέτρα του. Βέβαια κάτι τέτοιο διακινδυνεύει να προκαλέσει τη δυσαρέσκεια του λαού των Σκοπίων, που ήδη έχει αρχίσει να αντιδρά,

¹⁰¹ Στις 4/11/2004 η κυβέρνηση των Ηνωμένων Πολιτειών προχώρησε στην μονομερή αναγνώριση της ΠΓΔΜ με το συνταγματικό της όνομα «Δημοκρατία της Μακεδονίας». Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η αναγνώριση έγινε χωρίς να ενημερωθεί ούτε η ελληνική κυβέρνηση ούτε η ΕΕ, και παραβλέποντας τη διαδικασία επίλυσης του προβλήματος στα πλαίσια του ΟΗΕ. Με δεδομένη, λοιπόν, την ευνοϊκή για τους Σκοπιανούς διεθνή συγκυρία και παράλληλα την εύθραυστη εσωτερική τους κατάσταση, καθιστά την ΠΓΔΜ περισσότερο ανυποχώρητη στο ζήτημα της ονομασίας.

¹⁰² Η πρόσφατη πρωτοφανής πρόκληση των Σκοπίων στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών όπου ο μεν Σκοπιανός προεδρεύων Σερτζάν Κερίμ αποκάλεσε τα Σκόπια Δημοκρατία της Μακεδονίας, κατά παράβαση των αποφάσεων 817/93 και 845/93 του ΣΑ/ΟΗΕ που αναγνωρίζουν μόνο το προσωρινό όνομα FYROM, ο δε πρόεδρος της χώρας Μπράνκο Τσερβενκόφσκι εδήλωσε ότι το όνομα της χώρας είναι και θα είναι «Δημοκρατία της Μακεδονίας», δεν αφήνει πλέον κανένα περιθώριο συμβιβασμού.

αντιλαμβανόμενος ότι το κόστος παραμονής της χώρας έξω απ' τους ευρωπαϊκούς θεσμούς θα είναι πολύ μεγαλύτερο απ' αυτό της ονομασίας.

Θα περίμενε κανείς ότι τα Σκόπια παρότι έχουν στηρίξει την κρατική τους υπόσταση σε ένα ξένο όνομα και στην οικειοποίηση της ιστορίας κάποιου άλλου κράτους, επειδή ακριβώς αυτό το άλλο κράτος είναι ο μόνος από τους γείτονες που στηρίζει την ακεραιότητα του και αυτό το εννοεί, θα περίμενε κανείς να είναι πιο διακριτικό και διαλλακτικό στην Μακεδονολογία του. Μετά, όμως, την υπογραφή της ενδιάμεσης συμφωνίας και την πολιτική της παράκαμψης του προβλήματος του ονόματος, τα Σκόπια, δεν έχουν κανένα λόγο να φανούν διαλλακτικά, αφού ότι ήθελαν το έχουν πάρει, και επί πλέον, ο χρόνος εργάζεται γι' αυτούς. Οι Σκοπιανοί από τότε τηρούν την υπόσχεση τους για διαπραγμάτευση, ταυτόχρονα όμως, έχουν καταστήσει σαφές, ότι το ζήτημα της ονομασίας γι' αυτούς έχει λήξει.

Τα Σκόπια μετά την απόρριψη της πρότασης του κ. Νίμιτς για την ονομασία της ΠΓΔΜ ως «Δημοκρατία της Μακεδονίας – Σκόπια», την οποία είχε αποδεχθεί η Ελλάδα ως βάση για διαπραγμάτευση, συνέχισαν την αδιαλλαξία τους με προκλητικές δηλώσεις και ενέργειες, ενθαρρυμένοι απ' την υποστήριξη των ΗΠΑ. Έτσι, για πρώτη φορά από το 1991, η ΠΓΔΜ και όχι η Ελλάδα παρουσιάστηκε στα μάτια της διεθνούς κοινότητας ως το βασικό εμπόδιο για την εξεύρεση συμβιβαστικής λύσεως. Είναι φανερό λοιπόν ότι, από την μέχρι τώρα ελληνική μονομερή στήριξη του Σλαβικού στοιχείου, τα Σκόπια έχουν εμφανιστεί αδιάλλακτα προσκολλημένα σε αδικαιολόγητα μαξιμαλιστικές θέσεις.

Παρά, δηλαδή, τις υποχωρήσεις της ελληνικής πλευράς και την ανάπτυξη σημαντικών οικονομικών δραστηριοτήτων στην FYROM, τα Σκόπια στο θέμα του ονόματος εμμένουν στις θέσεις τους και δεν διαφαίνεται ευνοϊκή για τα ελληνικά συμφέροντα εξέλιξη. Συνεπώς, η τυχόν αναβάθμιση των Σκοπίων σε κυρίαρχο κράτος με το όνομα «Μακεδονία» θα υποβαθμίσει τόσο την ελληνική όσο και τη βουλγαρική Μακεδονία σε αλύτρωτες, υπόδουλες περιοχές, που, κατά τα Σκόπια, περιμένουν την κατάλληλη ευκαιρία να απελευθερωθούν και να ενωθούν με την μητέρα πατρίδα.

Η πολιτική της αδράνειας και της στασιμότητας που εφάρμοσε τα προηγούμενα χρόνια η σημερινή ελληνική κυβέρνηση, σε συνδυασμό με τις διεθνείς και ευρωπαϊκές εξελίξεις, δημιούργησαν σοβαρά αδιέξοδα για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Ειδικότερα, η άγνοια πάροδος του χρόνου επέτρεψε στην ΠΓΔΜ να εμπεδώσει τη θέση της σε διεθνές επίπεδο, να σκληρύνει τη στάση της και να σύρει την Ελλάδα σε διαδικασίες οι οποίες ενδεχομένως να τραυματίσουν τα συμφέροντα της χώρας.

Επομένως, κάθε προσπάθεια γρήγορης επίλυσης και συμβιβασμού στο θέμα του ονόματος έρχεται αντιμέτωπη με τη μικρή (έως ανύπαρκτη) διάθεση που δείχνουν τα Σκόπια για οιονδήποτε συμβιβασμό – τουλάχιστον όσο δεν ασκούν την απαραίτητη πίεση προς αυτήν την κατεύθυνση οι ΗΠΑ. Η εσωτερική αδυναμία της γειτονικής χώρας αποτελεί και το μεγαλύτερο διαπραγματευτικό της όπλο, σε συνδυασμό με τη δυσκολία της μεγάλης πλειοψηφίας εταίρων και συμμάχων μας να κατανοήσουν το πρόβλημα, όπως τουλάχιστον εμείς συνήθως το παρουσιάζουμε.

Χωρίς αντίσταση απ' την Ελλάδα, η οποία μοιάζει να διακατέχεται από αίσθημα μοιρολατρίας, η ΠΓΔΜ έχει ουσιαστικά πετύχει ένα μεγάλο μέρος των στόχων της. Η υποχωρητικότητα μας, το δόγμα ότι δεν διεκδικούμε τίποτα έχουν λειτουργήσει βλαπτικά για τα συμφέροντα μας. Σ' αυτό συνέβαλε, εξίσου σημαντικά, και η παντελής έλλειψη μιας καλά αποσαφηνισμένης στρατηγικής, μιας στρατηγικής όπου θα αποτρέπαμε τυχόν επεκτατικές, αλυτρωτικές ορέξεις των γειτόνων μας.

Ο ρόλος, λοιπόν, της Ελλάδας θα μπορούσε να είναι αποφασιστικά θετικός, αν από την έναρξη της κρίσης, η χώρα μας είχε την πολιτική οξυδέρκεια να καταλάβει τι συμβαίνει στην περιοχή. Δυστυχώς, μετά από δέκα και πλέον χρόνια, η διεθνής κοινότητα βρίσκεται στην περιοχή επιβάλλοντας προτεκτοράτα και προστατεύοντας τους πληθυσμούς από νέες συγκρούσεις.

Το όνομα της ΠΓΔΜ συμφωνήθηκε ως προσωρινή λύση. Έμεινε όμως τόσα χρόνια, διότι από το 1995 οι Σκοπιοί μετέτρεψαν τη διαπραγμάτευση στο πλαίσιο του ΟΗΕ σε προσχηματική διαδικασία. Διευκολύνθηκαν πολύ όλα αυτά τα χρόνια από τη δική μας στάση που βολευθήκαμε με την ενδιάμεση συμφωνία και αποφύγαμε να διαταράξουμε τα λιμνάζοντα ύδατα. Δεν σκεφτήκαμε να καταγγείλουμε την ενδιάμεση συμφωνία που είχαμε το δικαίωμα, που η ισχύς της έχει προ πολλού εκπνεύσει, με το βασικό επιχείρημα ότι αρνούνται τα Σκόπια να διαπραγματευθούν ουσιαστικά. Οχυρωθήκαμε από την προσωρινή ονομασία, καθώς και από την αναποτελεσματική διαμεσολάβηση του ειδικού μεσολαβητή Μάθιου Νίμιτς.

Η Ελλάδα έχει απομονωθεί ουσιαστικά στο Σκοπιανό, γιατί δεν κατάφερε όλα αυτά τα χρόνια να πείσει συμμάχους και εταίρους για το δίκαιο των θέσεων της. Αντιθέτως κατηγορείται, κυρίως απ' τις ΗΠΑ, ότι δεν συμβάλλει στη σταθερότητα της περιοχής η οποία κινδυνεύει με νέα ανάφλεξη και δέχεται πιέσεις για υποχωρήσεις, που θα έπρεπε να ασκούνται στα Σκόπια για την αδιαλλαξία τους. Επιπλέον, όσο οι Ευρωπαίοι βλέπουν την Ελλάδα ως μια χώρα που με την ανευθυνότητά της έχει φθάσει στο σημείο να απειλεί τη σταθερότητα του ευρώ, η χώρα μας θα αδυνατεί να

αξιοποιήσει την ΕΕ για να προωθήσει τις θέσεις της στο Σκοπιανό. Συνεπώς, το δημοσιονομικό έλλειμμα έχει δυσμενείς επιπτώσεις και στη διπλωματία.

Είναι σαφέστατο, λοιπόν, ότι στο εξαιρετικά μάλιστα ρευστό και επικίνδυνο βαλκανικό περιβάλλον η Ελλάδα πρέπει να αξιοποιήσει επαρκώς τα πλεονεκτήματα που της παρέχει η συμμετοχή της στην ΕΕ, όπου η τελευταία είναι ο μοναδικός παράγοντας σταθερότητας και ελπίδας για το μέλλον. Εξάλλου, η Ελλάδα κατέχει ακόμη πιο ισχυρή θέση μέσα στην Ε.Ε. από ό, τι στο ΝΑΤΟ, στο οποίο η ΠΓΔΜ μπορεί τουλάχιστον να βασίζεται στην υποστήριξη της αμερικανικής υπερδύναμης.

Είναι, λοιπόν, επείγουσα ανάγκη να ανασυνταχθεί η χώρα και να βελτιώσει ραγδαία την ευρωπαϊκή της απόδοση, έτσι ώστε να πάψει η Ελλάδα να καθίσταται ως παθητικός θεατής και δέκτης πρωτοβουλιών και κινήσεων άλλων εταίρων. Η Ελλάδα πρέπει να λειτουργήσει όσο πιο ενεργητικά μπορεί στηρίζοντας και προωθώντας την ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών των δυτικών Βαλκανίων.

Λογικά το θέμα του ονόματος θα έπρεπε να ήταν το λιγότερο που θα απασχολούσε τα Σκόπια, καθώς ως γνωστών αντιμετωπίζουν σοβαρά εσωτερικά προβλήματα -Αλβανικές και Βουλγαρικές διεκδικήσεις- και κατά συνέπεια επιθυμούν διακαώς να ενταχθούν στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ ώστε να επιτύχουν τη βιωσιμότητά τους. Η Ευρωπαϊκή τώρα Βουλγαρία, ενεργεί σαν κεντρομόλος μαγνήτης στο κεντρόφυγο κράτος των Σκοπίων, και όσο περισσότερο οι Αλβανοί επικρατούν δυτικά του Αξιού, τόσο οι Σλάβοι ανατολικά του Αξιού, στρέφονται προς τη Βουλγαρία. Με την ένοπλη ανταρσία τους το 2001 οι Αλβανοί πολίτες των Σκοπίων, επέβαλαν στο καθεστώς του σλαβικού Μακεδονισμού, τη Διεθνή Συμφωνία της Οχρίδας, η οποία βεβαίως δεν τηρείται σχεδόν καθόλου.

Όμως απ' την πλευρά του σλαβομακεδονικού στοιχείου, η εν λόγω Συμφωνία προκάλεσε έντονες ανησυχίες για του πραγματικούς στόχους του αλβανικού αντάρτικου κινήματος, δεδομένου ότι οι Αλβανοί παραμένουν με το «όπλο παρά πόδα» για να διεκδικήσουν κάποια στιγμή την πλήρη απόσχιση ενός μεγάλου τμήματος της χώρας και την ένωσή του με το Κοσσυφοπέδιο και την Αλβανία.¹⁰³ Οι προτεραιότητές τους, δηλαδή, έχουν να κάνουν με τη βαθμιαία άλωση της εξουσίας των σλαβομακεδόνων που δεν φαίνεται να είναι και πολύ μακριά, λαμβάνοντας υπόψιν ότι τους επισήμως ξεπερνάει το 25% και δεν θα είναι ιδιαίτερα μακριά η ημέρα κατά την οποία η ιδιαίτερα υψηλή γεννητικότητα θα τους καταστήσει πλειοψηφία.

¹⁰³ Βλ. Ντάλης, Σωτήρης 2002, *Η Γιουγκοσλαβία στη Μετα-Μιλόσεβιτς Εποχή - Τα νέα πολιτικά και οικονομικά δεδομένα*, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 121-122

Μάλιστα, η πρόσφατη μονομερής ανεξαρτητοποίηση του Κόσσοβου, πραγματώνει έναν κάθετο Αλβανικό άξονα κατά μήκος του Αξιού ποταμού, που μοιραία διαμελίζει το κράτος των Σκοπίων, ενώ η αντίρροπη αμυντική δύναμη των Σλάβων κατοίκων του, οδηγεί το άλλο μισό κράτος στη Βουλγαρία. Έτσι, οι λεγόμενοι «Μακεδόνες» των Σκοπίων ζουν καθημερινά με το άγχος της πιθανής διάλυσης τους κράτους τους.

Από την άλλη μεριά η αποσταθεροποίηση της ΠΓΔΜ από τη δράση του Αλβανικού Απελευθερωτικού Στρατού (UCK) θέτει σε κίνδυνο και απραξία τις επενδύσεις των Ελλήνων επιχειρηματιών. Με άλλα λόγια. Κανένας σοβαρός επιχειρηματίας δεν είναι πρόθυμος να επενδύσει σ' ένα κράτος που αντιμετωπίζει προβλήματα με όλους τους γείτονές του, ένα κράτος που οι γύρω θέλουν να διαμελίσουν και οι μέσα να διαιρέσουν. Κανένας σοβαρός επιχειρηματίας δεν κάνει παραγωγικές επενδύσεις σε περιοχές, όπου κυοφορούνται εμφύλιοι πόλεμοι και διεθνείς συρράξεις. Συνεπώς, μία τέτοια εξέλιξη έχει οικονομικές συνέπειες για το γειτονικό μας κράτος.

Συνεπώς, το κύριο μέλημα του κρατιδίου αυτού θα έπρεπε να είναι η διατήρηση της ακεραιότητάς του απ' τον κίνδυνο των αποσχιστικών τάσεων της ισχυρής αλβανικής μειονότητας. Εν τούτοις, η στάση τους προς την Ελλάδα, απ' την οποία και εξαρτάται η ένταξή τους στους Διεθνείς Οργανισμούς, επιεικώς θα μπορούσε να χαρακτηριστεί ως προκλητική, αν όχι εχθρική και αρνητική, σε όλους τους τομείς. Η αδιαλλαξία τους, δηλαδή, διαφαίνεται όχι μόνο στο διπλωματικό πεδίο αλλά ακόμα και στις σχέσεις τους με τις ελληνικές επιχειρήσεις που έχουν επενδύσει εκεί.

Με δεδομένο ότι η Ελλάδα θα εξαντλήσει όλα τα δικαιώματά της στους Διεθνείς Οργανισμούς, θεωρούμε ότι η λύση του προβλήματος βρίσκεται στην άλλη πλευρά. Ωστόσο, τα Σκόπια θα πρέπει να αντιληφθούν ότι διαπραγμάτευση σημαίνει συμβιβασμός και όχι αποδοχή της μαξιμαλιστικής θέσης της άλλης πλευράς. Θα πρέπει, επίσης, να αντιληφθούν ότι, παρά την κεκαλυμμένη υποστήριξη των ΗΠΑ, η ένταξή τους στη διεθνή κοινότητα αλλά και η βιωσιμότητά τους εξαρτώνται από τις καλές σχέσεις τους με την Ελλάδα. Συνεπώς, τα Σκόπια για να μεγαλώσουν τις ελπίδες επιβίωσής τους, θα πρέπει να αναζητήσουν ένα *modus Vivendi* με την Ελλάδα, τη μόνη *status quo* δύναμη στην περιοχή.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Βλ. Πλατιάς, Αθανάσιος Γ. 1997, *Εκτός Συνόρων. Ρεαλιστική Προσέγγιση Εθνικής Στρατηγικής*, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 255

Πράγματι, η Ελλάδα είναι η μοναδική χώρα που δεν διεκδικεί τίποτα, είναι η μοναδική φυσική διέξοδό της στη θάλασσα, και σε όλες τις κρίσιμες ώρες στηρίζει την εδαφική ακεραιότητα και σταθερότητα της ΠΓΔΜ. Αποτελεί την μοναδική ειλικρινά φιλική δύναμη για τα Σκόπια και μακάρι αυτό να το αντιληφθούν. Επιπλέον, η Ελλάδα είναι διατεθειμένη να βοηθήσει την ενσωμάτωση και ένταξη του μικρού αυτού κράτους στις ευρωπαϊκές δομές, καθώς και να στηρίζει με τις επενδύσεις της την αναιμική οικονομία των Σκοπίων. Αποτελεί, λοιπόν, παραδοξότητα το γεγονός ότι τα Σκόπια επιθυμούν να εισέλθουν στο ΝΑΤΟ και την ΕΕ ενώ δεν σέβονται τις καταστατικές αρχές και αξίες των οργανισμών αυτών και τηρούν εχθρική στάση σε βάρος της Ελλάδος, κράτους - μέλους των οργανισμών αυτών.

Είναι φανερό, ότι οι αλυτρωτικές βλέψεις της FYROM με την επιμονή του σφετερισμού του ονόματος «Δημοκρατία της Μακεδονίας» αποτελούν αγκάθι στις σχέσεις της χώρας αυτής με την Ελλάδα, στην οποία όμως και αναζητά στηρίγματα πολιτικά και οικονομικά. Εφόσον, η ΠΓΔΜ εξακολουθεί να μην σέβεται την ενδιάμεση συμφωνία για εξεύρεση ονομασίας του κράτους που θα είναι κοινά αποδεκτή απ' την ίδια και την Ελλάδα, για την τελευταία είναι μονόδρομος να εμείνει στην αρνησικυρία (veto) για την ένταξη των Σκοπίων τόσο στο ΝΑΤΟ όσο και στην ΕΕ, με όλες βέβαια τις επιπτώσεις στις σχέσεις των δύο χωρών καθόσον η Ελλάδα πρέπει να προασπίσει την πολιτιστική της κληρονομιά.

Κατά τη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ, στο Βουκουρέστι (Απρίλιος 2008), τα κράτη-μέλη της Συμμαχίας συμφώνησαν με την θέση της Ελλάδος για ανάγκη πλήρωσης από την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας των όρων καλής γειτονίας και ομόφωνα αποφάσισαν ότι αναγκαία προϋπόθεση για ένταξή της στο ΝΑΤΟ αποτελεί η επίτευξη συμφωνίας επί ονοματολογικού. Στο κοινό μάλιστα ανακοινωθέν της Συνόδου αναφέρεται ότι «θα απευθυνθεί πρόσκληση ένταξης στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας στη Συμμαχία, ευθύς μόλις εξευρεθεί αμοιβαία αποδεκτή λύση στο ζήτημα του ονόματός της».

Η κυβέρνηση Γκρουέφσκι υποβάθμισε το ζήτημα και υπολόγιζε ότι η Ελλάδα θα βρισκόταν απομονωμένη και δεν θα τολμούσε να ασκήσει βέτο στο Βουκουρέστι για την ένταξη της ΠΓΔΜ στο ΝΑΤΟ. Ωστόσο, το ελληνικό βέτο και η τελική απόφαση της συνόδου του Βουκουρεστίου για την ένταξη της Αλβανίας και της Κροατίας στο ΝΑΤΟ και τον αποκλεισμό της ΠΓΔΜ μέχρι την εξεύρεση κοινά αποδεκτής λύσης με την Ελλάδα στο ζήτημα της ονομασίας, προκάλεσε απογοήτευση στην ΠΓΔΜ, καθώς η τελευταία βασίστηκε στην υποστήριξη των ΗΠΑ για την πρόσκλησή της στη Συμμαχία αλλά και για την επίλυση του ζητήματος της ονομασίας με ευνοϊκούς

όρους, υπέρ των θέσεων της.¹⁰⁵ Παρόλα αυτά, στη σύνοδο τονίστηκε τόσο απ' τον εκπρόσωπο του ΝΑΤΟ, όσο και απ' τον Έλληνα πρωθυπουργό, Κ. Καραμανλή, ότι οι πόρτες της Συμμαχίας παραμένουν ανοιχτές, αρκεί να υπάρξει επίλυση του ζητήματος της ονομασίας.

Κατά την άποψη μου, ότι συνέβη στο Βουκουρέστι αποτελεί αναμφισβήτητα ένα εξαιρετικό επίτευγμα της ελληνικής διπλωματίας. Δείξαμε την ισχύ και τη συνέπειά μας. Με την επιμονή μας, έστω και στη συμβιβαστική λύση της σύνθετης ονομασίας, δείξαμε προς όλες τις πλευρές ότι και την επίλυση του ζητήματος επιθυμούμε, και καλή θέληση έχουμε και τη σημασία της ένταξης του συνόλου της περιοχής μας στην ευρωπαϊκή αρχιτεκτονική αντιλαμβανόμαστε.

Ενώ αντιθέτως, η σημερινή ανυποχώρητη στάση των Σκοπίων αποδεικνύει τις αληθινές στοχεύσεις της γειτονικής χώρας σε βάρος μας και τους κινδύνους που εμπεριέχουν. Η στάση όμως αυτή δουλεύει υπέρ της Ελλάδας, καθώς η τελευταία μπορεί να μπλοκάρει (με την άσκηση βέτο) την ένταξη των Σκοπίων στην ΕΕ, ζήτημα που αποτελεί όρο επιβίωσης για την γειτονική χώρα. Υπό αυτό το πρίσμα, το βέτο στη Σύνοδο του Βουκουρεστίου συνιστά πλέον και ένα μέσο πίεσης στις διαπραγματεύσεις μας με τους γείτονες, αλλά και στις συνομιλίες μας με τους συμμάχους ή με τους εταίρους μας στην ΕΕ.

Η κυβέρνηση της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας, επιμένοντας, όμως, στην επιθετική στάση που έχει υιοθετήσει, κατέθεσε προσφυγή κατά τη Ελλάδα στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης, κατηγορώντας την Ελλάδα ότι παραβιάζει την Ενδιάμεση Συμφωνία, άρθρο 11, παρ. 1, το οποίο ορίζει ότι η Ελλάδα δεν θα φέρει αντίρρηση για την ένταξη της πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας σε οργανισμούς όπου η χώρα μας είναι ήδη μέλος.

Η διαδικασία βρίσκεται υπό εξέλιξη, με την πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας και την Ελλάδα να έχουν καταθέσει υποστηρικτικά υπομνήματα.¹⁰⁶ Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή δουλεύει υπέρ της Ελλάδας, αφού είναι

¹⁰⁵ Είναι ενδιαφέρον να αναφέρουμε, ότι για τις ΗΠΑ το όνομα της ονομασίας της χώρας δεν τους ενδιαφέρει διότι δεν θίγει τα συμφέροντά τους. Επιπλέον, η άμεση είσοδος της χώρας αυτής στο ΝΑΤΟ δεν λειτουργεί ενισχυτικά υπέρ των ΗΠΑ αφού τα προσδοκώμενα οφέλη τα έχουν από τώρα στη διάθεσή τους. Η χώρα αυτή, έτσι και αλλιώς, ανήκει στη «συμμαχία των προθύμων». Η εκπεφρασμένη βούληση του κράτους αυτού για συνεργασία και υπακοή στο ΝΑΤΟ έχει καταγραφεί και γι' αυτό το λόγο δεν θα δείξει υπερβάλλοντα ζήλο το ΝΑΤΟ να καταστεί η ΠΓΔΜ μέλος του πριν απαλλαγεί από το πρόβλημα της ονομασίας του.

¹⁰⁶ Η Ελλάδα στο θέμα της προσφυγής θα πρέπει να αποδείξει, αφενός, ότι τα Σκόπια έχουν παραβιάσει κατ' επανάληψη την ενδιάμεση Συμφωνία και, αφετέρου, ότι η προσφυγή αποβλέπει στην παρακώλυση των διαπραγματεύσεων, ώστε να χρεωθούν την ευθύνη απέναντι στη διεθνή κοινότητα.

βέβαιο ότι ο λαός των Σκοπίων θα εγκαταλείψει αργά η γρήγορα τον Γκρουέφσκι και θα στραφεί προς τους μετριοπαθείς, όταν έρθει αντιμέτωπος με το κόστος που θα έχει η παραμονή της χώρας τους εντός NATO και ΕΕ.

Τα Σκόπια, μετά την μεγάλη μας εθνική επιτυχία στο Βουκουρέστι, συνειδητοποίησαν ότι ο εδαφικός αλυτρωτισμός σε βάρος της Ελλάδας είναι δύσκολο να υλοποιηθεί και για το λόγο αυτό έχουν θέσει το θέμα της μειονότητας. Προσπαθούν λοιπόν να επαναφέρουν φαντάσματα από το παρελθόν, ουσιαστικά για να δημιουργήσουν μια μειονοτική συνείδηση, μεταξύ των λίγων Ελλήνων πολιτών που μιλούν, ως ιστορικό απολίθωμα, ένα σλαβικό ιδίωμα σε ορισμένες ακριτικές περιοχές της Δυτικής Μακεδονίας, και οι οποίοι έχουν ακραιφνή ελληνική συνείδηση (και όχι δήθεν «μακεδονική» όπως επιχειρούν να εμφανίσουν τα Σκόπια).¹⁰⁷ Με τη διεκδίκηση ανύπαρκτης μειονότητας, η ΠΓΔΜ προσπαθεί να επαναφέρει, απ' την πίσω πόρτα, τη διένεξη και διατηρεί, τόσο στο εσωτερικό της χώρας αυτής όσο και σε σχέση με τρίτες χώρες και λαούς, την εικόνα της συνέχειας της ιστορικής Μακεδονίας στη Βόρεια Μακεδονία.

Κατ' αυτό τον τρόπο, τα Σκόπια συνεχίζουν να επιχειρούν εθνογένεση βασισμένη σε ένα ψέμα. Πλαστογραφούν την ιστορία και κυριολεκτικά κλέπτουν την ιστορική και πολιτιστική μας κληρονομιά. Και αυτό το κάνουν εδώ και πολλά χρόνια συνεχώς και με όλο και επιταχυνόμενη ένταση, με συμπεριφορά που χαρακτηρίζεται από αλαζονεία, ειρωνεία, που αγγίζει τα όρια του χλευασμού, και παρά τα προβλήματα που αντιμετωπίζει. Επομένως, η υποκλοπή τμήματος της ιστορίας μας αφενός και αφετέρου ο εδαφικός επεκτατισμός αποτελούν δύο αρνητικές εξελίξεις για την χώρα μας, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα και χωρίς δισταγμό και ανοχή.

Εξάλλου, στην Ελλάδα η λεγόμενη «Μακεδονική μειονότητα» είναι περίπου ανύπαρκτη, το δε μωσαϊκό εθνοτήτων που αποτελεί τον πληθυσμό της γειτονικής Δημοκρατίας δεν θα της επιτρέψει να προχωρήσει σε πράξεις σε βάρος της εθνικής μας ακεραιότητας, ακόμα και όταν βελτιωθεί η κατάσταση της οικονομίας ή και ενισχυθεί η στρατιωτική της μηχανή. Είναι η στιγμή η Ελλάδα να επιδείξει σταθερότητα και αποφασιστικότητα στην υπεράσπιση των δικαιών της, καθώς διακυβεύονται ύψιστα συμφέροντα της και γιατί τυχόν συμβιβασμός θα αποτελέσει απαρχή προβλημάτων όχι μόνο για την Ελλάδα αλλά και για την ευρύτερη περιοχή.

¹⁰⁷ Βλ. Καρακωστανόγλου, Βενιαμίν 2009, «Ο αλυτρωτισμός ως παράγων αστάθειας στα Δυτικά Βαλκάνια», *Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των δυτικών Βαλκανίων*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 207

Η επιμονή μας στο θέμα του ονόματος δεν είναι συναισθηματική παραξενιά. Το μακεδονικό όνομα είναι τμήμα της ελληνικής εθνικής και πολιτιστικής ταυτότητας του ελληνισμού και δεν μπορεί να ασκεί κυριαρχία σε ένα μόνο τμήμα του ευρύτερου γεωγραφικού μακεδονικού χώρου. Συνεπώς, η ελληνική πλευρά δεν έχει περιθώρια να ολιγωρήσει στο θέμα αυτό όχι μόνο διότι είναι η τελευταία ευκαιρία για την εξεύρεση μιας κοινά αποδεκτής σύνθετης ονομασίας, αλλά και διότι ενδεχόμενη υποχώρησή της θα εκληφθεί ως γενικότερη αδυναμία και θα ανοίξει τον ασκό του Αιόλου. Η Ελλάδα, δηλαδή, πρέπει να παραμείνει αμετακίνητη στις σημερινές της θέσεις, γιατί μόνο τότε θα αναγκαστούν τα Σκόπια να αναθεωρήσουν τη στάση τους.

Η ελληνική πλευρά εμφανίζεται σήμερα αποφασισμένη να εμείνει στην αυστηρή τήρηση των προϋποθέσεων για την ένταξη των Σκοπίων στο ΝΑΤΟ, εφόσον βέβαια δεν ικανοποιηθεί πρώτα το κριτήριο της καλής γειτονίας, στο οποίο περιλαμβάνει και το θέμα της εξεύρεσης κοινά αποδεκτής λύσης για την ονομασία της γειτονικής χώρας. Καθόσον, όμως, η ΠΓΔΜ εξακολουθήσει να τηρεί ανυποχώρητη στάση έστω και εις βάρος του χρόνου εισόδου της στο ΝΑΤΟ και ΕΕ, εκτιμάται ότι θα πρέπει να μελετηθεί η περαιτέρω ενδυνάμωση της ελληνικής θέσης με μέτρα που θα δείχνουν διεθνώς, και στα Σκόπια, την αποφασιστικότητα της χώρας μας.

Εν τέλει, η Ελλάδα έχει αναδειχθεί ως μία ήπια δύναμη στα Βαλκάνια. Υποστηρίζει τη σταθερότητα. Στηρίζει τα γειτονικά κράτη μέσα από κυβερνητικές πρωτοβουλίες, δραστηριότητες της κοινωνίας πολιτών, αλλά και μέσω των επενδύσεων του ιδιωτικού τομέα. Έχει αποδείξει ότι η ευρωπαϊκή πορεία των γειτόνων της και η ενσωμάτωση της περιοχής στους διεθνείς οργανισμούς και θεσμούς είναι προτεραιότητα και είναι προς όφελος όλων. Η ενίσχυση των διμερών σχέσεων και η συνεργασία για εξασφάλιση της σταθερότητας, της οικονομικής ανάπτυξης και του πολιτικού εκσυγχρονισμού στα Βαλκάνια αποτελεί τον υπ' αριθμόν ένα στόχο. Ό, τι λοιπόν συνέβη στο Βουκουρέστι, ανοίγει μία νέα σελίδα στην Ελληνική εξωτερική πολιτική, στο ζήτημα της ονομασίας των Σκοπίων, στις σχέσεις μας με τους συμμάχους.

Κεφάλαιο 6^ο

Η Ελλάδα στα Δυτικά Βαλκάνια,¹⁰⁸ στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Οι βαλκανικές χώρες, ευθύς μετά την έναρξη της διαδικασίας εγκαθίδρυσης των δημοκρατικών πολιτικών σχηματισμών, έθεσαν ως πρωταρχικό στόχο της εξωτερικής τους πολιτικής την ένταξή τους στους διεθνείς και ευρωπαϊκούς θεσμούς ολοκλήρωσης και κυρίως το NATO και την ΕΕ. Είχε γίνει πλέον σαφές, ότι η ενσωμάτωσή τους στους δυτικούς θεσμούς αποτελούσε για τις βαλκανικές χώρες τη μόνη θελκτική λύση για την εδραίωση, εμπέδωση των δημοκρατικών θεσμών και την ενίσχυση της εξωτερικής τους ασφάλειας.

Ο μεγάλος κίνδυνος σήμερα είναι η περιθωριοποίηση των Βαλκανίων. Μια τέτοια περιθωριοποίηση θα καταδίκασε τα Βαλκάνια στην απομόνωση και θα αποτελούσε μόνιμη απειλή για τη σταθερότητα όλης της ηπείρου. Για την Ελλάδα, συνεπώς, η ένταξη των Βαλκανικών χωρών στην ευρωατλαντική οικογένεια αντιπροσωπεύει μείζονος σημασία ιστορική επιλογή, καθώς η υπέρβαση του «ιστορικού παρελθόντος των συγκρούσεων» στην περιοχή των Βαλκανίων και η επίτευξη σταθερότητας και ειρηνικών σχέσεων μπορεί να διασφαλιστούν με την ένταξη των χωρών αυτών στην ΕΕ.¹⁰⁹

Όπως είναι γνωστό, από 1/1/2007 εισήλθαν στην ΕΕ οι χώρες της βαλκανικής: Ρουμανία και Βουλγαρία. Ένα γεγονός το οποίο χαιρετίστηκε με ικανοποίηση από όλες τις πλευρές, γιατί όντως αποτελεί βαρυσήμαντο πολιτικό και ιστορικό σταθμό τόσο για την Δυτικό-Κεντρική Ευρώπη όσο και ιδιαίτερα για τα παραγμένα, πολύπαθα, και ιστορικά φορτισμένα Βαλκάνια. Η συμβολή της Ελλάδας ήταν σημαντική στην ευρωπαϊκή πορεία των δύο αυτών χωρών. Η συμβολή αυτή δεν ήταν απλώς διακηρυκτική και δεν περιορίζεται σε επίσημες επισκέψεις κυβερνητικών αξιωματούχων. Πολλοί Έλληνες επιχειρηματίες έχουν αναπτύξει οικονομικές δραστηριότητες και μετέφεραν τεχνογνωσία στις δύο χώρες. Τα βασικά πλεονεκτήματα που διαθέτουν οι δύο νέες χώρες της ΕΕ στην περιοχή μας είναι ως

¹⁰⁸ Ο όρος «Δυτικά Βαλκάνια» περιλαμβάνει (εξαιρουμένης της Σλοβενίας) τα κράτη της πρώην Σοσιαλιστικής Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γιουγκοσλαβίας, ήτοι τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, την Κροατία, το Μαυροβούνιο, την ΠΓΔΜ, τη Σερβία καθώς και το ανεξάρτητο πια Κόσοβο και την Αλβανία.

¹⁰⁹ Βλ. Ιωακείμης, Π. Κ. 1996, *Η Νέα Διεύρυνση της ΕΕ και η Ελλάδα- Κύπρος, Βαλκάνια, Ανατολική Ευρώπη, Προβλήματα, Συνέπειες, Στρατηγική*, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα, σελ. 67

γνωστών, το χαμηλά αμειβόμενο εργατικό δυναμικό, η φθηνή πρώτη ύλη και οι χαμηλοί φορολογικοί συντελεστές στις επιχειρήσεις.

Η Βουλγαρία και η Ρουμανία είναι περιπτώσεις κρατών που αποδεικνύονται εύκολες για την ελληνική εξωτερική πολιτική, κυρίως λόγω του γεγονότος ότι η Ελλάδα δεν έχει εκκρεμή ζητήματα να διευθετήσει με τις δύο χώρες. Επίσης η Βουλγαρία και η Ρουμανία δεν βίωσαν τα τελευταία χρόνια κάποια έντονη σύγκρουση, όπως στη Γιουγκοσλαβία και την ΠΓΔΜ, ή κάποια μεγάλη εσωτερική αναταραχή, όπως στην Αλβανία. Οι πραγματικές προκλήσεις για τη Ελλάδα στα Βαλκάνια αφορούν τα υπόλοιπα κράτη, πλην της Κροατίας που διανύει μια μακρά περίοδο εσωτερικής σταθερότητας και οικονομικής ανάπτυξης.

Πιο αναλυτικά. Η FYROM είναι μικρή και φτωχή χώρα με ταραγμένο ιστορικό παρελθόν και μόνο ο δρόμος προς τις ευρωπαϊκές ολοκληρώσεις θα την οδηγήσει σε ήρεμο λιμάνι. Πέτυχε την ανεξαρτησία της το 1991, ενώ οι εθνικές εντάσεις αφορούν τη σχέση με τη μεγάλη αλβανική μειονότητα, που ανέρχεται το 25% του πληθυσμού. Η ΕΕ για να βοηθήσει τη χώρα να βγει απ' την κρίση των συγκρούσεων προχώρησε στην υπογραφή της Συμφωνίας Σύνδεσης και Σταθεροποίησης (ΣΣΣ) τον Μάρτιο του 2004, που τέθηκε σε ισχύ το 2005.

Οι λόγοι της ΠΓΔΜ για την στροφή και την προσκόλληση με τη Δύση είναι δύο: πρώτον, η οικονομική εξαθλίωση της χώρας έπειτα απ' τις συγκρούσεις του 2001 και δεύτερον η επιθυμία για έξοδο απ' τον απομονωτισμό που είχαν προκαλέσει οι τεταμένες σχέσεις με την Ελλάδα, στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και το κλείσιμο των συνόρων με την Γιουγκοσλαβία στη διάρκεια του πολέμου στο Κοσσυφοπέδιο.

Παράλληλα, εκκρεμεί το μεγάλο δίλημμα ως προς τις σχέσεις μας με την ΠΓΔΜ. Είναι κοινή πεποίθηση ότι η εξεύρεση λύσης στο πρόβλημά μας με τη FYROM, παραμένει μία δύσκολη υπόθεση και ότι απαιτούνται προσεκτικοί χειρισμοί, ειδικά τώρα που υπάρχει έντονη δυσαρέσκεια στη γειτονική χώρα σε σχέση με τη στάση της Ελλάδας. Χρειάζεται, λοιπόν, να λύσουμε το θέμα της ονομασίας του κρατιδίου με τρόπο που δεν θίγει την υπόληψη κανενός απ' τα ενδιαφερόμενα μέρη και να πετύχουμε το νέο αυτό έθνος να γίνει απόλυτα δεκτό ως ανεξάρτητο κράτος, ικανό να συμβάλει σημαντικά στην υπόθεση της διεθνούς ειρήνης.

Η Αλβανία σήμερα αποτελεί την πιο περίπλοκη περίπτωση των Βαλκανικών χωρών. Οι πρώτες εκλογές στην μετασοσιαλιστική περίοδο έλαβαν χώρα το 1991, και από την πρώτη στιγμή σύσσωμες οι πολιτικές δυνάμεις διακήρυξαν την επιθυμία τους για ένταξη της χώρας στην ΕΕ. Ωστόσο, σε αντίθεση με τις άλλες δημοκρατίες της περιοχής, οι απαιτούμενες αλλαγές, σε όλους τους τομείς της κοινωνίας δεν

έχουν συναντήσει τα στάνταρ των δυτικών χωρών. Η αστυνομική βία, η διαφθορά στο δικαστικό σώμα αλλά και γενικότερα στην πολιτική και οικονομική ζωή, η βία στα σχολεία και στην οικογένεια, τα δικαιώματα των γυναικών είναι μερικά απ' τα προβλήματα που αντιμετωπίζει.¹¹⁰

Οι λόγοι που η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτικών δυνάμεων της Αλβανίας επιθυμεί η χώρα να ενταχθεί στην ΕΕ, ανάγονται τόσο στο μακρινό όσο και στο πρόσφατο παρελθόν της. Αρχικά, η Αλβανία επί Χότζα υπήρξε η πιο απομονωμένη χώρα στον κόσμο, έχοντας διακόψει κάθε γέφυρα συνεργασίας και με τους δυτικούς αλλά και με την Σοβιετική Ένωση, μετά το θάνατο του Στάλιν, και την Κίνα στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Η απομόνωση, βέβαια, αυτή δεν είχε αποφέρει κανένα πραγματικό όφελος στη χώρα.

Επιπλέον, οι εμφύλιες συγκρούσεις της τελευταίας δεκαετίας, σε συνδυασμό με τις συνέπειες της εισροής προσφύγων απ' το Κόσσοβο, προκάλεσαν τεράστια οικονομική κρίση, η οποία χωρίς την εξωτερική βοήθεια δεν θα μπορούσε να ξεπεραστεί. Ο ρόλος και η συνεισφορά της ΕΕ στην ανοικοδόμηση των Βαλκανίων είχε ήδη διαφανεί και η Αλβανία δεν μπορούσε να κλείνει τα μάτια. Τέλος, η εμπειρία του πολέμου στο Κόσσοβο έδειξε ότι η προοπτική της αποκατάστασης των προβλημάτων της χώρας δεν μπορεί να είναι ανεξάρτητη απ' την ειρηνική γειτνίαση με τους λαούς των Βαλκανίων. Το στοιχείο αυτό είχε ως αποτέλεσμα την σιωπηρή απόσυρση των επεκτατικών διεκδικήσεων που διακρίνει κατά καιρούς τους Αλβανούς ηγέτες, δηλαδή τη δημιουργία της Μεγάλης Αλβανίας.

Ήδη, απ' το 1999 έως και σήμερα η Αλβανία έχει κάνει αρκετά βήματα τα οποία είναι και ορατά και καλοδεχούμενα στην Ευρώπη. Αναμφίβολα, με την ένταξή τους στην ΕΕ, η χώρα θα βγει πιο εύκολα απ' το τέλμα της απομόνωσης και της περιθωριοποίησης.

Απέναντι στην Ελλάδα, η Αλβανία ακολουθεί μία επιφυλακτική πολιτική που δεν είναι άσχετη και με κακούς ελληνικούς χειρισμούς απ' το 1990. Επιπλέον, η στάση του Ελληνικού λαού κατά τους Νατοϊκούς βομβαρδισμούς της Σερβίας ερμηνεύθηκε αρνητικά από τον Αλβανικό λαό παρόλες τις παροχές και την ουσιαστική βοήθεια που πρόσφερε η χώρα μας στην Αλβανία. Η Ελλάδα προσπάθησε να ανατρέψει αυτό το κλίμα, αλλά η μεγάλη ευθιξία που επιδεικνύει σε κάθε αναφορά το ζήτημα της Τσαμουριάς ή της ελληνικής μειονότητας στην Αλβανία

¹¹⁰ Βλ. Μπόση, Μαίρη 2009, «Ζητήματα Ασφάλειας στα Δυτικά Βαλκάνια. Η θέση και ο ρόλος τους στην Ευρωπαϊκή προοπτική της περιοχής», *Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των δυτικών Βαλκανίων*, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα, σελ. 250-252

δεν φέρνει αποτελέσματα. Η λύση για την Αλβανία είναι ίδια με αυτή που προτάθηκε για την ΠΓΔΜ, δηλαδή η ένταξή της στους δυτικούς θεσμούς.

Πράγματι, η Ελλάδα υποστηρίζει σταθερά την ευρωπαϊκή πορεία της Αλβανίας και την ευρω-ατλαντική ενσωμάτωσή της, αναγνωρίζει την πρόοδο που έχει σημειωθεί μέχρι σήμερα σε διάφορους τομείς και ταυτόχρονα ενθαρρύνει τα Τίρανα να συνεχίσουν στην κατεύθυνση των απαραίτητων μεταρρυθμίσεων και στην υλοποίησή τους. Η Ελλάδα συμβάλλοντας έμπρακτα στις προσπάθειες της Αλβανίας, παρέχει οικονομική και αναπτυξιακή βοήθεια σε σειρά τομέων. Συγκεκριμένα, είναι ο δεύτερος σημαντικότερος εμπορικός εταίρος ενώ συνεχίζει να είναι ο μεγαλύτερος ξένος επενδυτής.

Ωστόσο, η Ελλάδα θα πρέπει να θέσει ως όρο, για την έναρξη των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Αλβανία, την ρύθμιση όλων των σοβαρών θεμάτων που αφορούν στα δικαιώματα της ελληνικής μειονότητας, στις πάσης φύσεως διεκδικήσεις σε βάρος της χώρας μας και στο θέμα των Τσάμηδων. Στηρίζοντας, δηλαδή, το αίτημα της Αλβανίας για έναρξη πορείας εντάξεως στην ΕΕ, η Ελλάδα οφείλει παράλληλα να προασπίσει με κάθε νόμιμο πολιτικό τρόπο την παρουσία της ελληνικής μειονότητας στο αλβανικό γίγνεσθαι. Σε κάθε περίπτωση η αναγνώριση και η υποστήριξη από πλευράς Αλβανίας των δικαιωμάτων της Ελληνικής μειονότητας της Βορείου Ηπείρου αποτελεί σημείο αναφοράς ιδιαίτερης σημασίας.

Στη συνέχεια, η Σερβία, μετά τις πολεμικές της περιπέτειες έχει απωλέσει σημαντική γεωπολιτική ισχύ και σήμερα έχει καταστεί δύναμη δεύτερης κατηγορίας στα Βαλκάνια. Πολλά μέτωπα έχει ανοικτά και το αδιέξοδο ορθώνεται σε όλους τους τομείς. Στρατηγικός της, λοιπόν, στόχος είναι η επιστροφή της χώρας στην παγκόσμια κοινότητα και η επανένταξη της στους διεθνείς οργανισμούς.

Μετά την ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβούνιου, η Ελλάδα πρέπει να υποστηρίξει την ευρωπαϊκή πορεία της Σερβίας, αλλά κυρίως τον εκδημοκρατισμό της. Αυτή η υποστήριξη θα βγάλει την Σερβία από την διεθνή απομόνωση και θα ενισχύσει τις πολιτικές διαδικασίες που οδηγούν στη δημιουργία δημοκρατίας και κοινωνίας πολιτών, αποδυναμώνοντας ταυτόχρονα τα εθνικιστικά αισθήματα του απογοητευμένου σερβικού λαού.

Η Ελλάδα υπήρξε από τις χώρες εκείνες που συνέβαλαν καθοριστικά στην διαμόρφωση της Διαδικασίας Σταθεροποίησης και Σύνδεσης (ΔΣΣ),¹¹¹ η οποία

¹¹¹ Η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης είναι μια στρατηγική άρρηκτα συνδεδεμένη με την προσχώρησης στην ΕΕ και προσαρμόζεται στο επίπεδο ανάπτυξης καθεμιάς από τις εν λόγω χώρες, δίνοντάς τους την ευχέρεια να πορευθούν στο δικό τους ρυθμό. Στόχος των Συμφωνιών αυτών, που αποτελούν ολοκληρωμένες συμφωνίες, με

αποτελεί το κύριο πλαίσιο συνεργασίας της Ε.Ε. ως προς τις χώρες των Δυτικών Βαλκανίων. Η μελλοντική ένταξη των χωρών της περιοχής, που αποτελούν «υποψήφιας ή εν δυνάμει υποψήφιας χώρες», αποτελεί βασική προτεραιότητα της εξωτερικής πολιτικής της ΕΕ. Στις χώρες αυτές συγκαταλέγονται η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Σερβία, το Μαυροβούνιο, η Αλβανία και η Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας. Ευρωπαϊκή προοπτική έχει αποδοθεί και στο Κόσσοβο, ως ανήκον στα Δυτικά Βαλκάνια.

Η μελλοντική ένταξη των Δυτικών Βαλκανίων στην ΕΕ, με πλήρη εφαρμογή, βεβαίως, των κριτηρίων της Κοπεγχάγης¹¹² (τα οποία πρέπει να πληρούν όλες ανεξαιρέτως οι υποψήφιας προς ένταξη χώρες και αφορούν στον πολιτικό και οικονομικό τομέα) και των όρων και προϋποθέσεων που θέτει η Διαδικασία Σταθεροποίησης και Σύνδεσης και οι συναφείς αποφάσεις του Συμβουλίου, αποτελεί στρατηγική επιλογή της Ελλάδας.

Μέσα από την ευρωπαϊκή προοπτική των χωρών αυτών η χώρα μας εκτιμά ότι μπορεί να προωθηθεί η εμπέδωση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή αυτή, η οικονομική ανάπτυξη και ο εκδημοκρατισμός, ενώ ιδιαίτερη έμφαση αποδίδει στην ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας και των σχέσεων καλής γειτονίας, ως καθοριστικό παράγοντα της πορείας των ανωτέρω χωρών προς την Ευρώπη.

Η Ελλάδα σαφώς ενδιαφέρεται και επιθυμεί να επικροτεί σταθερότητα στην περιοχή. Η είσοδος στους διεθνείς οργανισμούς ΝΑΤΟ και ΕΕ της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, καθώς και η προοπτική εντάξεως των Κροατίας, Αλβανίας και ΠΓΔΜ δημιουργούν ευοίωνες προϋποθέσεις για επίτευξη ασφάλειας και σταθερότητας στη Βαλκανική. Συνεπώς, η ενθάρρυνση των λοιπών χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στην πορεία τους προς την ΕΕ, αποτελεί πάγια πολιτική της Ελλάδας.

πολιτικό και εμπορικό σκέλος, είναι η ενίσχυση και η στήριξη της πολιτικής, οικονομικής και θεσμικής σταθερότητας των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων, η ενίσχυση της περιφερειακής συνεργασίας και η σταδιακή προσέγγιση των χωρών αυτών προς την Ε.Ε. Ως αντάλλαγμα για την προοπτική προσχώρησης και τη συνακόλουθη βοήθεια για την περάτωση της οι χώρες της περιοχής δεσμεύτηκαν να ανταποκριθούν σε όλες τις πολιτικές και οικονομικές απαιτήσεις που ισχύουν για όλα τα υποψήφια μέλη.

¹¹² Σύμφωνα με τα κριτήρια που έχει καθορίσει το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Κοπεγχάγης το 1993 μια υποψήφια προς ένταξη χώρα πρέπει να διαθέτει: (α) σταθερούς θεσμούς που εγγυώνται τη δημοκρατία, το κράτος δικαίου, τα δικαιώματα του ανθρώπου και την προστασία των μειονοτήτων, (β) μια λειτουργούσα οικονομία της αγοράς μέσα στην Ένωση και (γ) την ικανότητα να αναλάβουν τις υποχρεώσεις της πλήρους συμμετοχής, συμπεριλαμβανομένων των στόχων πολιτικής, οικονομικής και νομισματικής ένωσης. Βλ. αναλυτικά, Νίκος Μούσης, « Ευρωπαϊκή Ένωση, δίκαιο, οικονομία, πολιτική», εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2008, σελ. 541

Κεφάλαιο 7^ο

Επίλογος

Ανέκαθεν, η Μακεδονία ήταν νευραλγικής σημασίας περιοχή. Η περιοχή, ως η συντομωτέρα οδός από την Αδριατική προς τη Μαύρη θάλασσα και εκείθεν προς τα πλούσια ενεργειακά κοιτάσματα της Κασπίας, της Υπερκαυκασίας και της Ασίας, υπήρξε πεδίο έντονων ανταγωνισμών μεταξύ των λαών της, μεταξύ των παράκτιων κρατών αλλά και των ισχυρών παγκόσμιων δυνάμεων. Σήμερα, μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Αυτοκρατορίας, την πλήρη ανακατανομή των ευρωπαϊκών συσχετισμών και την παγκόσμια αμερικανική ηγεμονία και τέλος μετά την ριζική ανασύνταξη της Ρωσίας και την οικονομική ανάδυση της Κίνας, η Μακεδονία παραμένει να είναι γέφυρα-κλειδί.

Με τη λήξη του Ψυχρού Πολέμου, ο κατακερματισμός της Γιουγκοσλαβικής Ομοσπονδίας επέφερε σημαντικές επιπτώσεις σε ολόκληρη την περιοχή. Άνοιξε το κουτί της Πανδώρας με νέους βαλκανικούς αλυτρωτισμούς, που δεν μπορούσαν παρά να επηρεάσουν και την Ελλάδα. Στις αρχές τις δεκαετίας του 1990, αποπειράται απ' τα Σκόπια μια επίμονη και γιγαντιαία εκστρατεία, και εν μέρει επιτυγχάνεται, προκειμένου να αφαιρεθούν οι πανάρχαιοι Ελληνικοί όροι «Μακεδών» και «Μακεδονία», από την εθνική ταυτότητα του μακεδονικού Ελληνισμού και από την ιστορική, εθνική και κρατική υπόσταση της Ελλάδος. Ήδη στην FYROM δύο γενεές ανθρώπων έχουν μεγαλώσει με το ιδεολόγημα του Μακεδονισμού και της μίας και ενιαίας Μακεδονίας.

Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι το πρόβλημα των σχέσεων της ΠΓΔΜ με την χώρα μας άρχισε να διογκώνεται εξαιτίας της εμμονής της Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας να μην αποχωριστεί το όνομα που της χάρισε ο ιδρυτής της, Στρατάρχης Τίτος. Η όξυνση, μάλιστα, αυξάνει όσο προχωρεί η ολοκλήρωση και ωρίμανση της γείτονας χώρας και ιδιαίτερα με την προσπάθεια ενσωμάτωσή της στον ευρω-ατλαντικό πυρήνα (NATO, Ευρωπαϊκή Ένωση).

Αναμφισβήτητα, το ζήτημα με τα Σκόπια αποτελεί πρώτιστα ζήτημα ασφάλειας και σταθερότητας της περιοχής, αλλά και σαφούς αμφισβήτησης του εδαφικού καθεστώτος. Σύμφωνα, λοιπόν, με τους πολιτικούς ρεαλιστές, βασική προτεραιότητα των σύγχρονων κρατών στο άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα είναι η ενίσχυση και η κατοχύρωση της ασφάλειας τους. Αυτό συμβαίνει γιατί δεν υπάρχει μία παγκόσμια, ρυθμιστική εξουσία, η οποία να είναι υπεράνω των κυρίαρχων κρατών και επιπλέον να μπορεί να επιβάλει την τάξη. Συνεπώς, τα κράτη

θα πρέπει από μόνα τους να μεριμνήσουν για την ασφάλειά τους και την εξισορρόπηση των αντιπάλων τους.

Στην περίπτωση της Ελλάδας, ο σφετερισμός του ονόματος «Μακεδονία» απ' την πλευρά της ΠΓΔΜ είναι αφενός συναισθηματική και αφετέρου υποκρύπτει και άλλες επιδιώξεις, αλυτρωτικού κατά βάσιν χαρακτήρα. Πράγματι, η εκ μέρους ενός κρατικού μορφώματος, αποτελούμενο κατά βάσιν από Σλάβους, Αλβανούς, Τούρκους, Έλληνες και Αθίγγανους, χρησιμοποίηση του ονόματος «Μακεδονία» αποτελεί μέγιστη προσβολή κατά των φυσικών απογόνων, δηλαδή των Ελλήνων, και ως φυσικό επακόλουθο οι τελευταίοι δεν ήταν δυνατό να δεχτούν τη χρήση του μακεδονικού ονόματος για την ονομασία ενός σλαβικού κράτους.

Σειρά όμως γεγονότων αποδεικνύει περίτρανα ότι η επιλογή του ονόματος τρέφει εδαφικές διεκδικήσεις κατά της Ελλάδας. Όπως ειπώθηκε και στο τέταρτο κεφάλαιο, το ψευδομακεδονικό Έθνος δημιούργησαν δόλια το 1944 ο Στάλιν και ο Τίτο με στόχο την απόσπαση της Μακεδονίας από την Ελλάδα και τον έλεγχο του Αιγαίου εν όψει του Ψυχρού Πολέμου που ακολούθησε. Εύκολα κανείς μπορεί να συμπεράνει, ότι βασική επιδίωξη των Σκοπιανών ήταν και είναι να προβληθεί διεθνώς, ότι οι αρχαίοι Μακεδόνες δεν ήταν Έλληνες και ότι δεν ομιλούσαν ελληνικά, αλλά αυτή την κατασκευασθείσα απ' το 1944 σλαβική ιδιωματική γλώσσα.

Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι η πολιτική αυτή συμπεριφορά της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας όχι μόνο τραυματίζει τις σχέσεις καλής γειτονίας αλλά και αποτελεί αποσταθεροποιητικό παράγοντα για την ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων, καθώς η ηγεσία της χώρας επιλέγει τον επικίνδυνο δρόμο του ακραίου εθνικισμού, ο οποίος αντιβαίνει στις αρχές του διεθνούς δικαίου.

Η Ελλάδα, ως μια ισχυρή περιφερειακή δύναμη, είχε απόλυτο συμφέρον να επιβάλλει την εξουδετέρωση της αλυτρωτικής ιδεολογίας ορισμένων εθνικιστικών κύκλων των Σκοπίων, όπου οι τελευταίοι είχαν ως πρωταρχικό στόχο «την απελευθέρωση των υπόδουλων Μακεδόνων και την ενοποίηση του ευρύτερου μακεδονικού χώρου». Έτσι, η χρήση του ονόματος «Μακεδονία» απ' τη FYROM αναδείχτηκε για την ελληνική διπλωματία σε ύψιστης σημασίας περιφερειακό πολιτικό ζήτημα.

Το «Μακεδονικό», όμως, λανθασμένα αντιμετωπίστηκε σχεδόν αποκλειστικά μέσα από ένα πλαίσιο ανάδειξης της ιστορικής αλήθειας. Χάσαμε πολύτιμο χρόνο και το κόστος ήταν μεγάλο για την ελληνική πλευρά. Ενώ, δηλαδή, θα έπρεπε πρώτα να κατοχυρώσουμε τον ηγετικό μας ρόλο και στη συνέχεια να επιδιώξουμε να λύσουμε το Σκοπιανό από θέση ισχύος, στην πραγματικότητα διοχετεύσαμε όλη σχεδόν την ενεργητικότητά μας στο δευτερεύον πρόβλημα, το Μακεδονικό, με αποτέλεσμα η

Αθήνα να βρεθεί σε δεινή θέση, αντιμέτωπη με το φάσμα της απομόνωσής της από του Ευρωπαίους εταίρους της.

Θα λέγαμε λοιπόν, ότι η περίοδος 1989-1994 χαρακτηρίζεται από μια αδυναμία των ελληνικών κυβερνήσεων να προσαρμόσουν στα νέα δεδομένα και να διαμορφώσουν μια ρεαλιστική στρατηγική, που θα τους εξασφάλιζε μία ηγετική θέση στα Βαλκάνια και ταυτόχρονα θα αναβαθμίζονταν στην ΕΕ και στο ΝΑΤΟ. Αντίθετα, η Ελλάδα, στις αρχές της δεκαετίας του 1990, αντί να αναλάβει έναν ρόλο διαμεσολαβητή, διαχειριστή και κοινοτικού εντολοδόχου στα Βαλκάνια, βρέθηκε να θεωρείται μέρος του βαλκανικού προβλήματος.

Τα πράγματα όμως αλλάζουν στα μέσα της δεκαετίας του 1990, όπου η Ελλάδα, ώριμη πλέον και αρκετά συνειδητοποιημένη, αντιλαμβάνεται ότι το ζήτημα με τα Σκόπια πρέπει να λυθεί άμεσα, μέσα από έναν ισοβαρή συμβιβασμό χωρίς φανατισμούς και ακρότητες με άξονα την επιτακτική ανάγκη σταθεροποίησης της νοτιοανατολικής Ευρώπης. Συνεπώς, η Αθήνα απ' το 1995 και έπειτα ακολουθεί μια εξωτερική πολιτική, η οποία είναι σύμφωνη με τη βασικότερη αρχή του πολιτικού ρεαλισμού, την επιδίωξη του εθνικού συμφέροντος με όρους ισχύος.

Είναι πλέον φανερό, ότι η Ελλάδα επικεντρώνεται σε ρεαλιστικά σενάρια, που αφορούν στην ευημερία και την επιβίωση της Ελλάδας καθώς επίσης στις διαδικασίες δημιουργίας ευνοϊκών συσχετισμών ισχύος και συμφερόντων στην περιφέρειά μας. Η μελλοντική λοιπόν αποστολή της Ελλάδας, μιας μικρής και στρατηγικά τοποθετημένης χώρας που είναι ταγμένη να προασπίζει τη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα, είναι να εξασφαλίζει την εδαφική της ακεραιότητα και να προστατεύει το δημοκρατικό της σύστημα και τις πολιτιστικές της αξίες.

Εν' ολίγοις, το δόγμα της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής είναι ότι τα εθνικά συμφέροντα απαιτούν την επιβίωση της ΠΓΔΜ, γιατί έτσι θα αποτραπεί η δημιουργία μιας μεγάλης Αλβανίας και μιας μεγάλης Βουλγαρίας στα βόρεια σύνορά μας, κάτι που αναμφίβολα θα αποτελούσε μια δυσμενή εξέλιξη. Συνειδητοποιεί, δηλαδή, η Ελλάδα ότι το εθνικό συμφέρον της εξασφαλίζεται μέσα από την ευημερία και σταθερότητα όχι μόνο της ΠΓΔΜ αλλά και της ευρύτερης βαλκανικής περιοχής. Ως εκ τούτου, η Ελλάδα θέτει ως κύριο μέλημα τη διατήρηση της ακεραιότητας της ΠΓΔΜ απ' τον κίνδυνο των αποσχιστικών τάσεων, κυρίως της ισχυρής Αλβανικής μειονότητας.

Κατ' αυτό τον τρόπο, η Ελλάδα κατοχυρώνει έναν πρωταγωνιστικό περιφερειακό ρόλο, μία εξέλιξη που την διευκολύνει να ωθήσει την ΠΓΔΜ, ένα εξαρτώμενο κρατίδιο, στην υιοθέτηση μιας πιο διαλλακτικής στάσης. Ωστόσο, οι μέχρι σήμερα προσπάθειες προς επίλυση του ζητήματος της τελικής ονομασίας του

κρατιδίου δεν έχουν καταλήξει σε αποτέλεσμα, λόγω της επιδειχθείσης αδιαλλαξίας στις διαβουλεύσεις της με την Ελλάδα μέσω μεσολαβητού του ΟΗΕ.

Για την Ελλάδα όμως η ονομασία συνεχίζει να αποτελεί σημαντικό παράγοντα στην εξέλιξη της διαπραγματευτικής διαδικασίας, καθώς η ονομασία της ΠΓΔΜ και οι εν γένει εξελίξεις στο εσωτερικό του κράτους αυτού, αφορούν άμεσα την ασφάλεια της Ελλάδας. Έτσι, μπροστά στο πρόβλημα εθνικής ασφάλειας που δημιουργεί για τη χώρα μας το ενδεχόμενο ύπαρξης κράτους της “Μακεδονίας των Σκοπίων”, απαιτείται εγρήγορση και κινητοποίηση των εθνικών δυνάμεων. Περισσότερο, μάλιστα, αφού η περίπτωση της καπηλείας ελληνικού ονόματος και αλλοίωσης της ελληνικής ιστορίας προσβάλλει κατά μοναδικό, παγκόσμια, τρόπο, την εθνική και πολιτιστική μας ταυτότητα. Εθνικές λοιπόν διεκδικήσεις έχουμε και οφείλει η ηγεσία μας να τις διατυπώσει και να μην τις αφήνει στη λήθη του χρόνου.

Είναι λοιπόν γεγονός, ότι όταν αντιμετωπίζουμε τις επιθετικές ενέργειες των γειτόνων μας με «ψυχραιμία», δηλαδή, με υποχωρητικότητα και αδράνεια, δεν αποφέρει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Ενώ απ’ την άλλη, όταν βρίσκουμε την αυτοπεποίθηση μας, ως κράτος, επιδεικνύουμε την αναγκαία αποφασιστικότητα, με αποτέλεσμα την αναβάθμιση της θέσης της χώρας μας στη διεθνή κοινότητα και κατά συνέπεια της ασφάλειας μας.¹¹³

Η σκλήρυνση της πολιτικής μας στάσης με ρεαλισμό (όπως συνέβη στη Σύνοδο του Βουκουρεστίου) και όχι θρησκευτικό ή εθνικιστικό πατριωτισμό, μπορεί να επιφέρει, έστω και αργά, κάποια θετικά αποτελέσματα και να αποφύγουμε μια δύσκολη περιπέτεια. Κανένας δεν κέρδισε εάν δεν διεκδικήσει δυναμικά και δυναμικά δεν είναι πάντοτε ο πόλεμος, είναι και η διπλωματία, που εξυπηρετείται καλύτερα όταν προβάλλεται με την ανάλογη στρατιωτική και οικονομική δύναμη. Εξάλλου, η δομική ισχύς της Ελλάδας σε Ευρωπαϊκό και Βαλκανικό επίπεδο είναι σημαντική. Η Ελλάδα αποτελεί σήμερα έναν από τους σημαντικότερους επενδυτές στη γείτονα αλλά και ρυθμιστή της ευρωατλαντικής πορείας της ΠΓΔΜ και γι’ αυτό μπορεί να ομιλεί από θέση ισχύος.

Είναι πλέον σαφές, ότι το ζήτημα με τα Σκόπια αποτέλεσε και συνεχίζει να αποτελεί ένα βαρίδι στην δυνατότητα μας να λάβουμε πρωτοβουλίες στα Βαλκάνια και να διαδραματίσουμε το ρόλο του έντιμου μεσολαβητή. Στόχος μας λοιπόν είναι να κλείσουν όλα τα ανοιχτά θέματα που μας απασχολούν εδώ και χρόνια. Επιπλέον, πρέπει να κερδίσουμε τη χαμένη αξιοπιστία, καθώς και τη χαμένη τιμή μας στο επίπεδο της οικονομικής πολιτικής.

¹¹³ Όπως έγινε στην περίπτωση της ένταξής μας στην ευρωπαϊκή οικογένεια

Συνεπώς, χρειαζόμαστε μια εξωτερική πολιτική χωρίς αγκυλώσεις, ευέλικτη και ευπροσάρμοστη, ενεργητική και δυναμική. Μια εξωτερική πολιτική όχι για εσωτερική κατανάλωση. Μια εξωτερική πολιτική που τολμά και παίρνει πρωτοβουλίες και κερδίζει τη συναίνεση της πραγματικής κοινής γνώμης. Μια εξωτερική πολιτική που οικοδομεί νέες συμμαχίες και επιδιώκει ειρηνικές λύσεις των υπαρκτών διαφορών, απόλυτα συμβατές με το διεθνές δίκαιο, αλλά και με αμοιβαία ωφέλιμους συμβιβασμούς, όπου είναι αναγκαίο. Ωστόσο, χωρίς αυτό το ριζικό αναπροσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής δεν πρόκειται να βελτιωθεί η περιφερειακή και διεθνής θέση της χώρας μας, που είναι βασική προϋπόθεση για να λύσουμε τα ανοιχτά ζητήματα.

Εν κατακλείδι, οι ευκαιρίες υπάρχουν, συνήθως όπου υπάρχουν και οι απειλές. Στη χώρα μας έγκειται αν έχει τη βούληση να τις αξιοποιήσει, ώστε να καταστεί η Ελλάδα η ατμομηχανή των Βαλκανίων, όπως της αξίζει πραγματικά από οικονομική, πολιτική και πολιτιστική άποψη. Η Ελλάδα, λοιπόν, θα πρέπει να συνεχίσει να ασκεί, κατά το μέγιστο, την πολιτική και οικονομική της επιρροή στο αδύναμο αυτό κρατίδιο, προκειμένου να διεκδικήσει την επιβολή των απόψεών της τόσο στο ζήτημα του ονόματος όσο και στο θέμα της αποκήρυξης κάθε πλαστογράφησης της ιστορίας και ανακίνησης λυτρωτικών απόψεων εις βάρος της χώρας μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αρβανιτόπουλος Κων/νος –Κοππά Μαριλένα 2005, 30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004, εκδόσεις Λιβάνη, Αθήνα

Βαλντέν, Σωτήρης 1994, Μακεδονικό και Βαλκάνια, 1991-1994, Η αδιέξοδη πορεία της ελληνικής πολιτικής, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα

Βαλντέν, Σωτήρης 1994, Βαλκανική Συνεργασία και Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Βαλντέν, Σωτήρης 2004, Η Ελλάδα στα Βαλκάνια και τον κόσμο 1995-2003: Ο Δύσκολος Εκσυγχρονισμός της εξωτερικής πολιτικής, εκδόσεις Θεμέλιο, Αθήνα

Βερέμης, Θ (επιμέλεια) 1995, Βαλκάνια, Από τον διπολισμό στη νέα εποχή, εκδόσεις Γνώση, Αθήνα

Βοσκόπουλος Γ. 2005, Ελληνική Εξωτερική Πολιτική από τον 20° στον 21° Αιώνα, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Ηρακλείδης, Αλέξης 2000, Η Διεθνής Κοινωνία και οι Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων, Μια Κριτική Περιδιάβαση, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα

Ήφαιστος, Παναγιώτης 2003, Οι Διεθνείς Σχέσεις ως αντικείμενο Επιστημονικής Μελέτης στην Ελλάδα και στο Εξωτερικό, Αθήνα, εκδόσεις Ποιότητα,

Κοππά, Μαριλένα 1994, Μια εύθραυστη Δημοκρατία, Η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας ανάμεσα στο παρελθόν και το μέλλον, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Ιωακειμίδης, Π. Κ. 1996, Η Νέα Διεύρυνση της ΕΕ και η Ελλάδα- Κύπρος, Βαλκάνια, Ανατολική Ευρώπη, Προβλήματα, Συνέπειες, Στρατηγική, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα

Κώνστας Δ.Κ. – Τσάκωνας Π.Ι. 1994, Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Εσωτερικές και Διεθνείς Παράμετροι, εκδόσεις Οδυσσεάς, Αθήνα

Κουλουμπής, Θ - Ντάλης, Σ 1997, Η ελληνική εξωτερική πολιτική στο κατώφλι του 21^{ου} αιώνα Εθνοκεντρισμός ή Ευρωκεντρισμός, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 1997

Κρανιδιώτης, Γιάννος 1999, Ελληνική Εξωτερική Πολιτική: Σκέψεις και Προβληματισμοί στο κατώφλι του 21ου Αιώνα, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα

Λυγερός, Σταύρος 1992, Σκόπια, Άνεμοι Πολέμου στα Βαλκάνια, εκδόσεις «Νέα Σύνορα» - Α.Α Λιβάνη, Αθήνα

Μούσης, Νίκος 2008, Ευρωπαϊκή Ένωση, δίκαιο, οικονομία, πολιτική, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Ντάλης, Σωτήρης (επιμέλεια) 1994, Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Βαλκανική Πολυδιάσπαση, Ο ρόλος της Ελλάδας, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα

Ντάλης, Σωτήρης 2002, Η Γιουγκοσλαβία στη Μετα-Μιλόσεβιτς Εποχή - Τα νέα πολιτικά και οικονομικά δεδομένα, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα

Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος 1994, Τα Βαλκάνια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Πλατιάς, Αθανάσιος Γ. 1997, Εκτός Συνόρων, Ρεαλιστική Προσέγγιση Εθνικής Στρατηγικής, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Πλατιάς, Αθανάσιος 1995, Το Νέο Διεθνές Σύστημα- Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Πλατιάς, Αθανάσιος 2007, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, εκδόσεις Εστίας, Αθήνα

Περράκης, Στέλιος 2009, Ματιές στο σύγχρονο τοπίο των δυτικών Βαλκανίων, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Ροζάκης, Χρήστος 1996, Πολιτικές και Νομικές Διαστάσεις της Μεταβατικής Συμφωνίας της Νέας Υόρκης Μεταξύ Ελλάδας και ΠΓΔΜ, εκδόσεις Ι. Σιδέρη, Αθήνα

Σιούσιουρας, Πέτρος Π. 2003, Ελλάδα-Γιουγκοσλαβία-ΠΓΔΜ, Στρατηγικές επιδιώξεις στο λιμένα της Θεσσαλονίκης και Διεθνές Δίκαιο, εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα-Θεσσαλονίκη

Σιούσιουρας, Πέτρος Π. 2007, Τα Νέα Βαλκάνια από τη Γεωπολιτική της Μετάβασης στην Προοπτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης, εκδόσεις Ηρόδοτος, Αθήνα

Σέκερης, Γεώργιος Ε. 2004, Η Ελλάδα στη Νέα Τάξη, η Εθνική μας Στρατηγική στον 21^ο αιώνα ή το Εγχειρίδιο του Πληροφορημένου Πολίτη, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα

Τσάκωνας, Παναγιώτης Ι 2003, Σύγχρονη Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Μια συνολική προσέγγιση, Τόμος Β΄, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Τζιαμπήρης, Αριστοτέλης 2003, Διεθνείς Σχέσεις και το Μακεδονικό Ζήτημα, Εκδόσεις ΕΛΙΑΜΕΠ, Αθήνα

Dougherty James E., Pfaltzgraff Robert L, Jr 1992, Ανταγωνιστικές Θεωρίες Διεθνών Σχέσεων, Μια Συνολική Αποτίμηση, Τόμος Α΄, εκδόσεις Παπαζήση

Gilpin, Robert 2004, Πόλεμος και Αλλαγή στη διεθνή πολιτική, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα

Wight, Martin 1998, Διεθνής Θεωρία, τα Τρία Ρεύματα Σκέψης, εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα

Ξενόγλωσση (Βιβλίο)

Coufoudakis Van – Psomiades Harry J. –Gerolymatos Andre 1999, Greece and The New Balkans: Challenges and Opportunities, editions Pella, New York

Chila, Irini 2004, La Grèce dans le sud-est européen: enjeux régionaux et perspectives, Mésogeios 22 – 23, editions Hérodotos, Paris

Ξενόγλωσση (Άρθρο)

Fukuyama, Francis 1989, «The End of History? », National Interest

Επετηρίδες

Επετηρίδα 1996, ΙΔΙΣ, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Επετηρίδα 1997, ΙΔΙΣ, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Επετηρίδα 2000, ΙΔΙΣ, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Επετηρίδα 2003-2004, ΙΔΙΣ Yearbook, εκδόσεις Ι. Σιδέρης, Αθήνα

Ηλεκτρονικές Πηγές

<http://www.europa.eu.int/>

<http://www.mfa.gr>

<http://www.kathimerini.gr>

<http://www.in.gr>

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΡΑΙΑ